

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SMYRNA AGORASI, BATI STOA
RESTİTÜSYON ÖNERİSİ

Yusuf Perçin ERTURAN

Aralık, 2010

İZMİR

**SMYRNA AGORASI, BATI STOA
RESTİTÜSYON ÖNERİSİ**

**Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Mimarlık Bölümü, Restorasyon Anabilim Dalı**

Yusuf Perçin ERTURAN

**Aralık, 2010
İZMİR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU

YUSUF PERÇİN ERTURAN tarafından YRD.DOÇ.DR. AKIN ERSOY yönetiminde hazırlanan ``SMYRNA AGORASI, BATI STOA RESTİTÜSYON ÖNERİSİ`` başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd.Doç.Dr. Akın ERSOY

Danışman

Prof.Dr. Eti AKYÜZ LEVİ

Jüri Üyesi

Doç.Dr. Cumhur TANRIVER

Jüri Üyesi

Prof.Dr. Mustafa SABUNCU

Müdür

Fen Bilimleri Enstitüsü

TEŐEKKÖR

Tez çalışmam boyunca bana yardımını ve sabrını esirgemeyen hocam Akın ERSOY'a , alan çalışmalarında ve ölçü alımlarında her zaman yanımda olan arkeolog Dijvar TALU, arkeolog Çağdaş YILMAZ ve arkeolog Hakan GONCU'ya sonsuz teşekkür ederim.

Yusuf Perçin ERTURAN

SMYRNA AGORASI, BATI STOA RESTİTÜSYON ÖNERİSİ

ÖZ

Tezin birinci bölümünde Stoa'nın tanımı ve Smyrna Agorasındaki Batı Stoa'nın Stoalar içindeki yeri belirlenmiştir. İkinci Bölümde Smyrna Agorasının Kuruluşu, gelişimi ve Smyrna Agorasındaki yapıların tarihsel gelişimleri ve mimari özellikleri anlatılmıştır. Üçüncü bölümde Batı Stoa için bir restitüsyon önerisi'ne ışık tutacak veriler toplanmıştır. Bu veriler kazı sonuçları, yapıdan gelen izler, dönem örnekleri, mimari elemanlar ve tarihçilerin söylediklerinden oluşmaktadır. Son olarak çıkan veriler sonucunda Batı Stoa için bir restitüsyon önerisi sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Agora, Smyrna, Batı Stoa

SMYRNA AGORA, RESTITUTION PROPOSAL FOR THE WEST STOA

ABSTRACT

In the first part of the thesis, the definition of Stoa and the place of West Stoa in the stoas of Smyrna Agora are determined. In the second part, the foundation of Smyrna Agora, historical development of the structures in the area and their architectural features are explained. In the third part; data, which will lighten a restitution proposal for the west Stoa, is collected. This data is coming from the results of the excavation, the trace of the structures, the examples of the period, architectural elements and the discourses of historians. Finally, with the help of the collected data, a restitution proposal for the West Stoa is presented.

Keywords: Agora, Smyrna, West Stoa

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT.....	v
BÖLÜM BİR – GİRİŞ.....	1
1.1 Çalışmanın amacı.....	1
1.2 Çalışmanın yöntemi.....	2
1.3 Çalışmanın kapsamı.....	2
1.4 Çalışmanın ilgili literatür içindeki yeri.....	2
1.5 Çalışmanın kurgusu.....	3
BÖLÜM İKİ – AGORA, FORUM VE STOA KAVRAMLARI.....	4
2.1 Agora.....	4
2.2 Forum.....	6
2.3 Stoa.....	8
BÖLÜM ÜÇ – SMYRNA AGORASI.....	11
3.1 Tarihçesi.....	11
3.2 Smyrna Agora’sındaki Yapılar.....	17
3.3.2 Avlu.....	19
3.3.3 Bazilika.....	21
3.3.4 Doğu Stoa.....	25
3.3.5 Antik Cadde kalıntıları.....	26

BÖLÜM DÖRT – SMYRNA AGORASI BATI STOA 28

4.1 Smyrna Agorası Batı Stoa’da yapılan kazıların tarihçesi.....	28
4.2 Batı Stoa’nın mimari özellikleri.....	32
4.2.1 Kaideler.....	44
4.2.2 Sütunlar.....	46
4.2.3 Sütun Başlıkları.....	49
4.2.4 Üst Yapı Elemanları (arşitrav-silme-ahşap-kiremit).....	51
4.3 Batı Stoa Rölöve Projesi ve Restitüsyon Önerisi	53

BÖLÜM BEŞ – DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....75

KAYNAKLAR.....78

EKLER.....81

BÖLÜM BİR

GİRİŞ

Giriş bölümünde çalışmanın amacı, yöntemi, kapsamı, literatür içindeki yeri ve kurgusu anlatılmıştır. Çalışma Smyrna Agorası arkeolojik çalışmaları ışığında oluşan ve ona destek sağlaması düşünülen bşr restitüsyon önerisini içermektedir.

1.1 Çalışmanın Amacı

Stoalar özellikle agorada halkın dinleneceği, sohbet edebileceği yaşam alanlarıdır. Ayrıca halkın soğuktan kaçabileceği, yağmurun, rüzgarın ve güneşin olumsuz etkilerinden korunabileceği işlevsel bir mekandır (Ersoy, 1998). Çeşitli dönem ve yerleşim yerlerinde sütunlu galerilerin pratik ve estetik nedenlerle Minos ve Myken saraylarında, Mısır tapınak ve avlularında kullanıldığı bilinmektedir. Ancak bağımsız bir birim olarak stoaların antik dönemin özgün yapıları olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Ersoy, 1998).

Antik dönemde Anadolu'nun önemli kentlerinden biri de, Smyrna'dır. İlk olarak Bayraklı'da kurulmuş olan kent daha sonra Pagos Dağı'nın eteklerine taşınmıştır. Dağın eteğine yapılmış olan Agora, M.S. 178 yılındaki depremden sonra yenilenmiştir. Smyrna Agorası; Batı Stoa, Doğu Stoa ve Bazilikadan meydana gelmektedir. Güneyde de bir stoanın olduğu tahmin edilmektedir.

Batı Stoa ve Bazilika'nın bodrum katları büyük ölçüde günümüze kadar ulaşmıştır. Geçmiş dönemde yapılmış olan kazılarda Batı Stoa'nın bodrum katı meydana çıkarılmıştır. Çıkan mimari elemanlar agora avlusuna yerleştirilmiştir. 2003 ve 2004 yılları arasında yapılan kazılar ve çıkan elemanların çokluğuna rağmen batı stoanın bodrum katına ilişkin bir mimari çizime rastlanmamıştır. Yapılacak çalışmanın amacı ilk olarak Batı Stoa'nın mevcut durumunu tespit etmek, arazide bulunan mimari elemanların rölövelerini çıkartarak gruplamaktır. Mimari elemanlardaki gruplama yapıldıktan sonra, malzeme, boyut, dönem

örnekleri, yapıdan gelen izler ve geçmiş dönemdeki seyyahların Batı Stoa'ya ilişkin betimlemeleri dikkate alınarak bir restitüsyon önerisi sunulmuştur.

1.2 Çalışmanın Yöntemi

Çalışma kapsamında tarihsel ve karşılaştırmalı yöntem kullanılmıştır. Literatür ve sözlü tarih araştırmalarından, alan çalışmalarından, mevcut ve yeni yapılan rölövelerden, Smyrna Agorası Kazı sonuçlarından yararlanılmıştır.

1.3 Çalışmanın Kapsamı

Smyrna Agorası Batı Stoa Restitüsyonu başlıklı çalışma kapsamında; stoalar, Smyrna Agorası, Batı Stoa ve restitüsyon önerisi yer almaktadır. Restitüsyon oluşturulurken, belirli bir dönemdeki durumu yansıtmaya bağlamında zaman sınırlaması getirilmiştir. Antik Yunan ve daha sonra Roma döneminde yeniden inşa edilmiş olan Batı Stoa'nın, Roma dönemine ait olan 2. dönem restitüsyonu yapılmıştır.

1.4 Çalışmanın İlgili Literatür İçindeki Yeri

Smyrna Agorası Batı Stoa Restitüsyonu ile ilgili literatür incelenirken bölümlere göre bir ayırım yapılmıştır. Kaynaklar konu bağlamında, agoralar, Smyrna Agorası, Batı Stoa ve restitüsyon olarak gruplanmıştır.

Agora ve stoa kavramları anlatılırken günümüzde yayınlanmış olan arkeoloji sözlüklerinden ve stoalar ile ilgili yapılmış olan tezlerden faydalanılmıştır. Sözlüklerden faydalanılarak agora, stoa, forum ve mimari elemanlar tanımlanmıştır. Yasemin Er tarafından yazılmış olan Klasik Arkeoloji Sözlüğü, Yrd. Doç. Dr. Akın Ersoy tarafından yazılmış olan doktora tezi (Batı Anadolu Helenistik Dönem Stoaları Işığında Metropolis Stoası) , Mükerrrem Anadolu'nun Yunan ve Roma Dünyası adlı kitabı ile benzeri dergi ve makalelerden faydalanılmıştır.

Smyrna Agorası ile ilgili kaynaklarda ise, antik dönem yazarlarından Vitruvius (Mimarlık Üzerine On Kitap), Strabon (Antik Anadolu Coğrafyası) ve Pausanias (Description of Greece) tarafından yazılmış olan kitaplardan yararlanılmıştır. Günümüz kaynaklarında ise, E.J. Owens (Yunan ve Roma Dünyasında Kent), B. F. Slaars (Destanlar Çağında 19. Yüzyıla İzmir), Bilge Umar (İonia) tarafından yazılmış olan kitaplardan Smyrna Agorası'nın tarihi anlatılmıştır.

Tezin ana çalışması olan dördüncü bölümde ise, restitüsyona yönelik olarak rölöve ve analiz çalışmaları yapılmıştır. Alan çalışmasında ortaya çıkan veriler, Vitruvius'un, Mimarlık Üzerine On Kitap adlı kitabında belirttiği oranlar kullanılarak değerlendirilmiştir. Batı Stoa'nın Restitüsyonunda diğer önemli kaynak ise, Naumann-Kantar döneminde çekilmiş olan kazı fotoğrafları ve 1943 yılına ait kazı sonuçları makalelerinden faydalanılmıştır. Son olarak 2002, 2003, 2004 ve 2005 yıllarında çekilmiş kazı fotoğraflarından, ilgili makalelerden restitüsyona yönelik veriler yararlanılmıştır.

1.5 Çalışmanın Kurgusu

Çalışma tümdengelim yöntemi ile kurgulanmıştır. Bu kurgu doğrultusunda genelden özele doğru bir anlatım düzeni oluşturulmuştur. Tezin ikinci bölümünde Agora, Forum ve Stoa kavramları örneklerle açıklanmıştır. Üçüncü bölümde, Smyrna Agorası'nın tarihçesi, kuruluşu, gelişimi ve buradaki yapıların mimari özellikleri anlatılmıştır. Dördüncü bölümde, Batı Stoa için bir restitüsyon önerisine ışık tutacak veriler toplanmıştır. Bu veriler sırası ile, Smyrna Agorası Batı Stoa'da yapılmış olan kazı sonuçları, Batı Stoa'ya ait olan mimari elemanlar, kaideler, sütunlar, sütun başlıkları ve üst yapı elemanları alınmış olan rölövelere bağlı olarak anlatılmıştır. Değerlendirme ve sonuç bölümünde ise, Roma Dönemi Smyrna Agorası Batı Stoa Restitüsyonu, Ege Bölgesi'nde bulunan diğer Stoa restitüsyonları ile karşılaştırılmıştır.

BÖLÜM İKİ

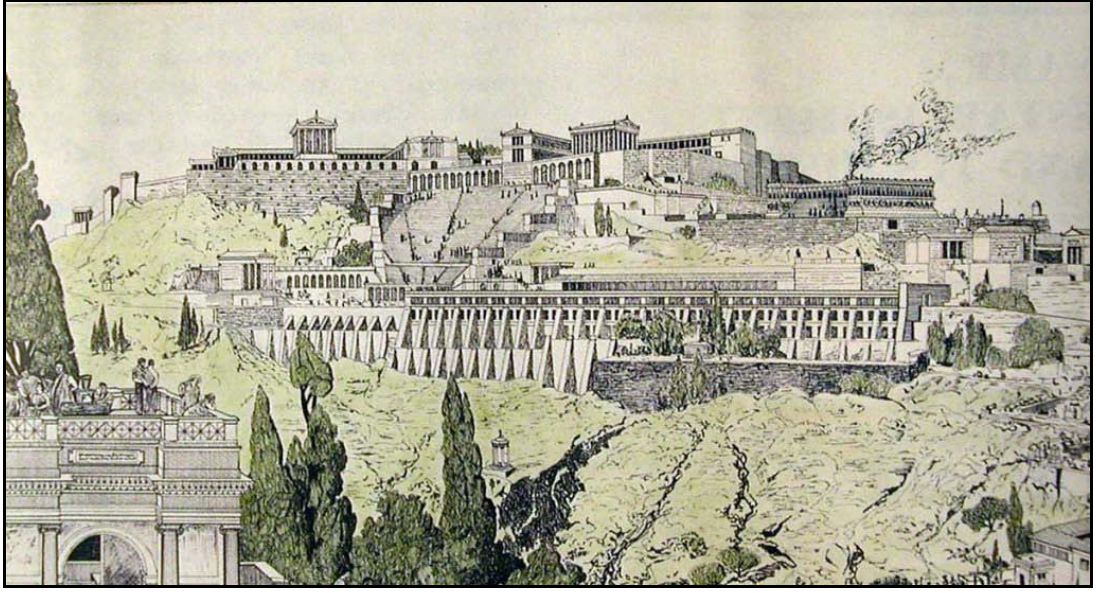
AGORA, FORUM ve STOA KAVRAMLARI

Agoralar ve Forumlar antik Yunan ve Roma kentinin kalbiydiler ve kentin geri kalan kısımlarına sokak ağı ile bağlanmışlardı. Agora ve Forum bir kentin siyasal ve yönetsel bağımsızlığının bir göstergesiydi ve Roma İmparatorluğu'nun en yükseldiği dönemde de öyle kaldılar (Owens, 2000).

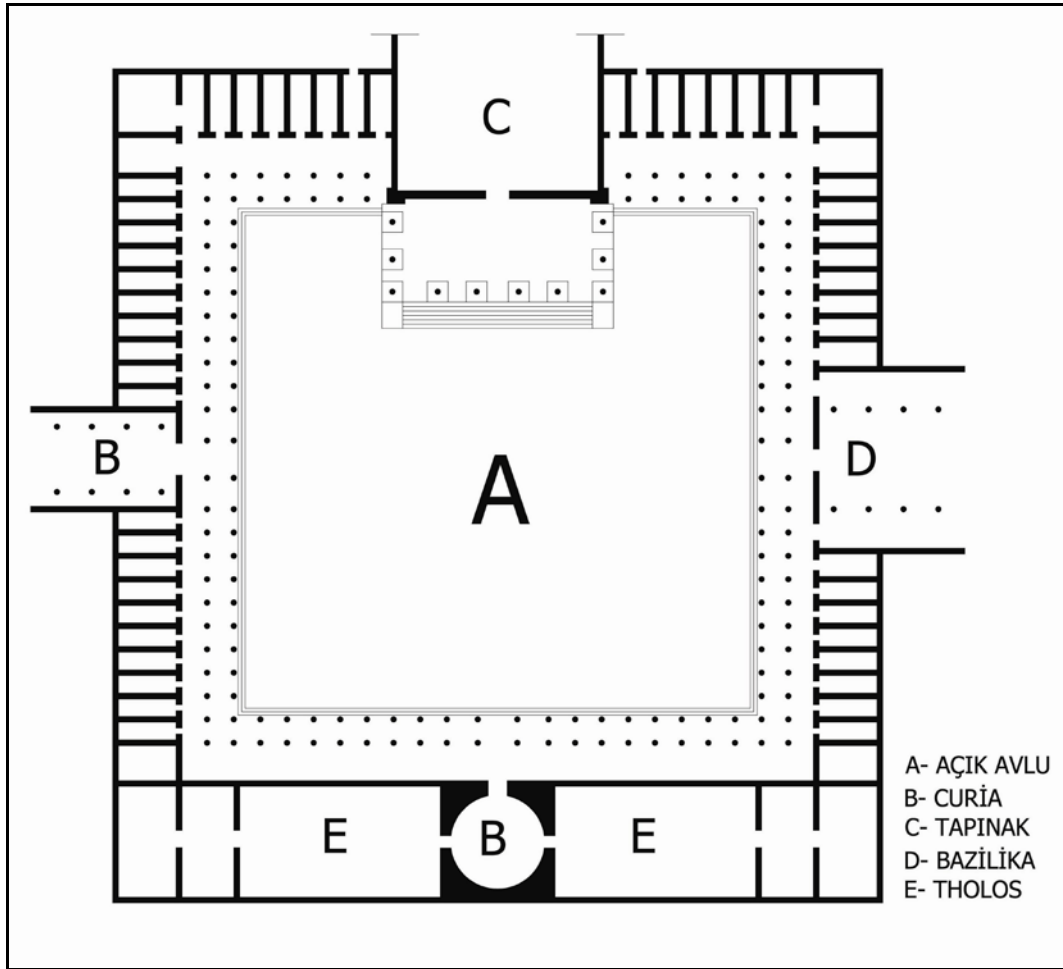
2.1 Agora

Eski Yunan şehirlerinde agora, sadece herkese açık olan bir düzlük olmayıp yaşam merkeziydi (Anadolu., 1996). Şehre gelen ana yollar özellikle hippodomik plan içerisinde agoraya ulaşırdı. Karanlık çağlarda agora hem “toplantı”, hem de “toplanılan yer” anlamına geliyordu (Akarca, 1987). Agora ismi ilk kez Homeros destanlarında geçmiştir (Er, 2004) Homeros agora kelimesini her iki anlamda da kullanmıştır. Agora; çarşı ve pazar anlamını daha sonra, İ.Ö. 5.yy'da kazanmıştır (Akarca, 1987).

Agoralar genellikle şehir merkezlerinde ana caddelere uygun bir odak noktasında geniş bir arazi üzerine kurulurdu (Wycherley, 1993). Önceleri agora akropolün çevresinde yüksek bir yerde konumlanırken (Şekil 2.1) daha sonraları akropol önemini yitirdi ve agora kentin daha düz aşağı kısımlarında konumlanmaya başladı (Wycherley, 1993). Şehirlerin büyüklük ve önemine göre, bir veya birden fazla agorası olabilirdi (Anadolu, 2001). Agoraların etrafları galeriler, stoalar ve çeşitli binalarla (Şekil 2.2) çevrili olup tapınaklar, anıtlar, yazıtlar, heykeller veya heykel grupları içerir (Anadolu, 2001).

Şekil 2.1 Bergama Akropolü (Akşit, 1980)

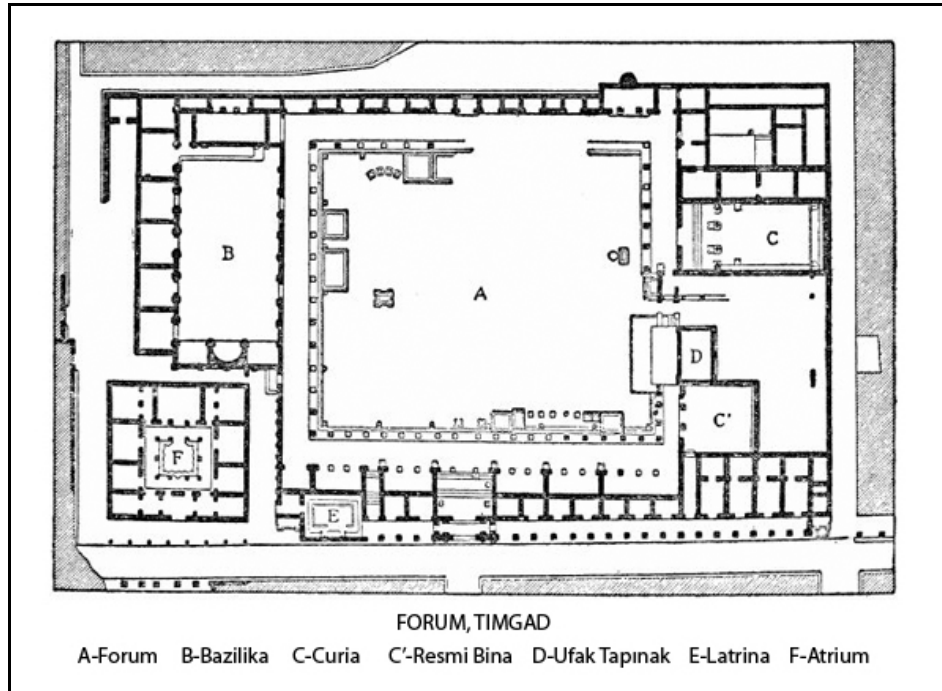

Şekil 2.2 Vitruvius'a göre Yunan Agorası (Er, 2006)

2.2 Forum

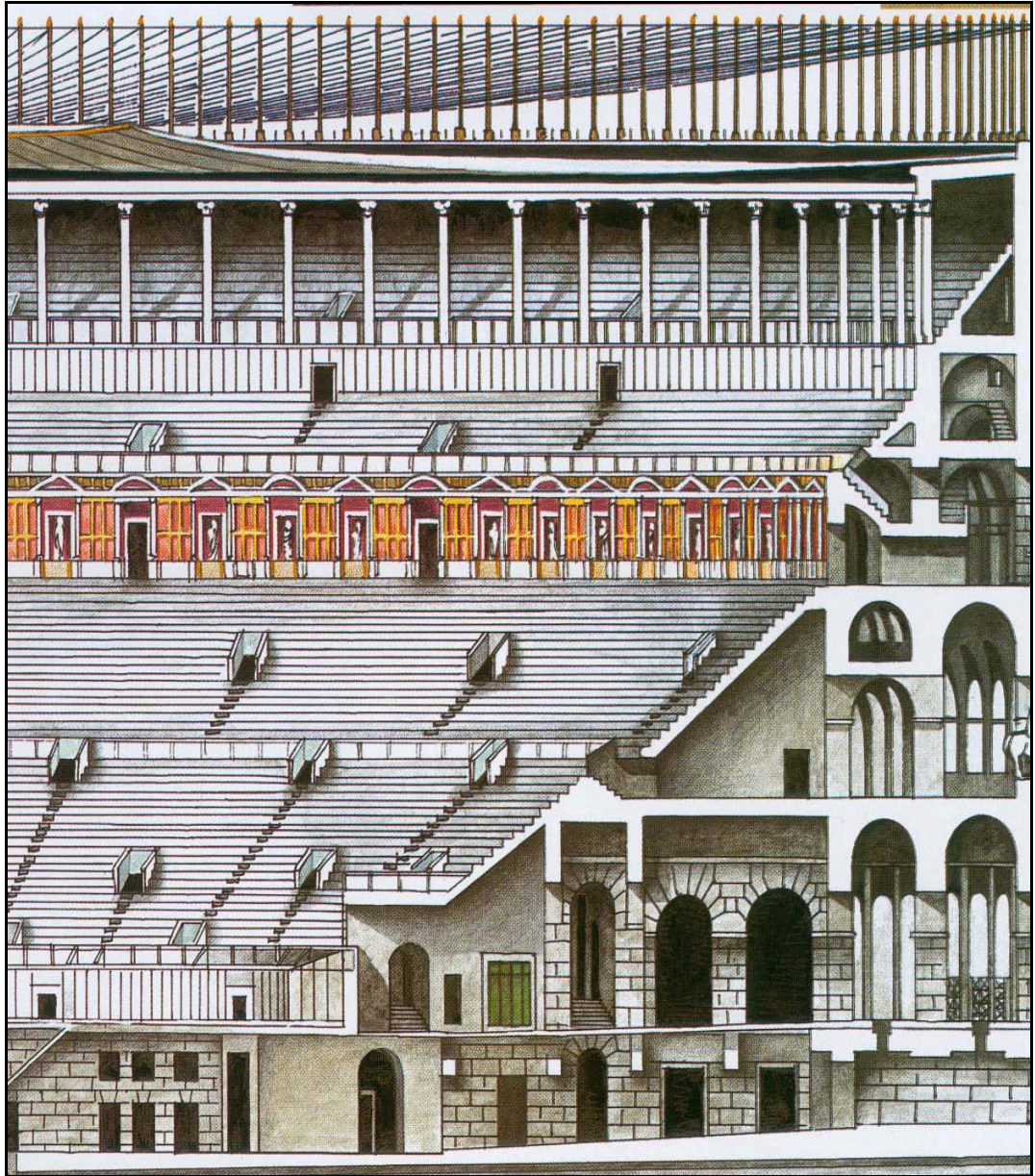
Agorayla biçim ve işlev açısından aynı tanıma sahip olan Roma forum kompleksi bütün Roma şehirlerinin merkezi odak noktasıydı (Satin, 1997). Forumun Yunan agorasından ayırt edici özelliği açık mimari tanımı ve forum ekseninin bir ucunda yer alan Jüpiter tapınağının hakim olduğu, genellikle dikdörtgen şekliydi (Roth, 2006). Forumların üç tarafı açık ve sütunlu bir tarafı ise bazilika ile sınırlıydı (Mutlu, 2001). Antik dünyanın mimari gelişimine Roma'nın önemli bir katkısı olan bazilika, Roma kentsel merkezlerinin en dikkat çeken özelliklerinden biriydi (Satin, 1997).

Genel olarak Roma forumlarında kapalı, içe dönük, bağımsız mimari kimlik ve buldukları fiziki konumu önemsememe ortak özelliktir (Er, 2004) Vitruvius; Yunan forumlarının çok geniş sütunlu revaklarla çevrili olduğunu, revakları birbirlerine çok yakın yerleştirilmiş sütunlarla, taş veya mermer saçaklarla süslediklerinden ve üst kata gezinti yeri inşa ettiklerinden bahseder (Şekil 2.3).

Şekil 2.3 Timgad Forumu (Vitruvius)

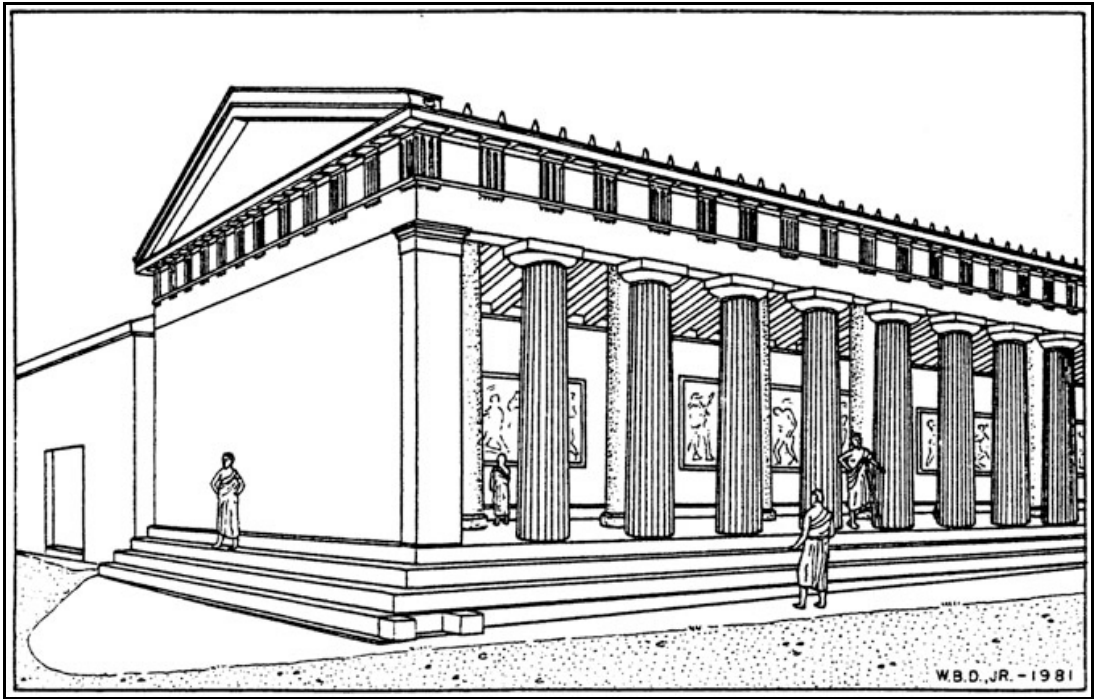
Fakat İtalya'daki Roma forumlarında, atalarından kalan bir gelenek olan gladyatör oyunlarının forumlarda yapılıyor olması nedeniyle aynı yöntem uygulanmıştır (Vitruvius, V). Bu farklılığa örnek olarak İ.Ö. 338 yılına tarihlenen Maeniana Forum'u gösterilebilir (Şekil 2.4). Bu forumun çevresindeki dükkanların üzerinde forum meydanındaki gladyatör dövüşlerinin izlendiği düşünülen balkonlar yer almaktadır (Er, 2004).

Şekil 2.4 Maenniana Forumu (Erturan Arşivi, 2010)

2.3 Stoa

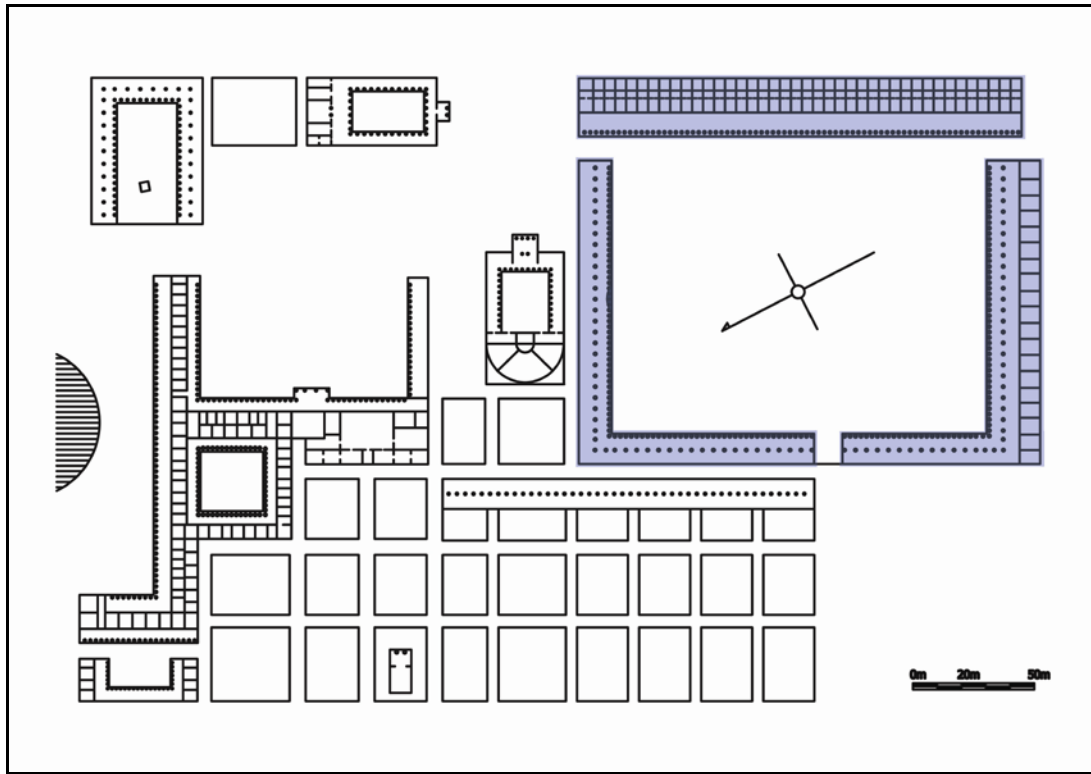
Stoalar Akdeniz ikliminin hüküm sürdüğü yerleşimlerde, insanların yağmur ve güneşin yoğun etkisinden korunmasına olanak sağlayan yarı açık mekanlardır. Bağımsız bir yapı olarak gelişen ve iklimsel olaylarla bağlantılı olarak ortaya çıktığı düşünülen stoalar, başlangıçta basit yapılardır (Şekil 2.5). Atinalılar ve yabancılar için bir buluşma yeri, zamanlarını geçirdikleri sosyal mekanlardır (Garland, 2009). Stoaların basit yapıları ve insana yönelik çözümleri, yapıların kamu ve kutsal alanlarda yayılmasına, diğer yandan malzeme, teknik ve estetik katkılarıyla, bağımsız ve anıtsal şekiller almasına olanak sağlamıştır (Ersoy, 1998).

Şekil 2.5 Dor düzeninde yapılmış bir stoa örneği (Garland, 2009)

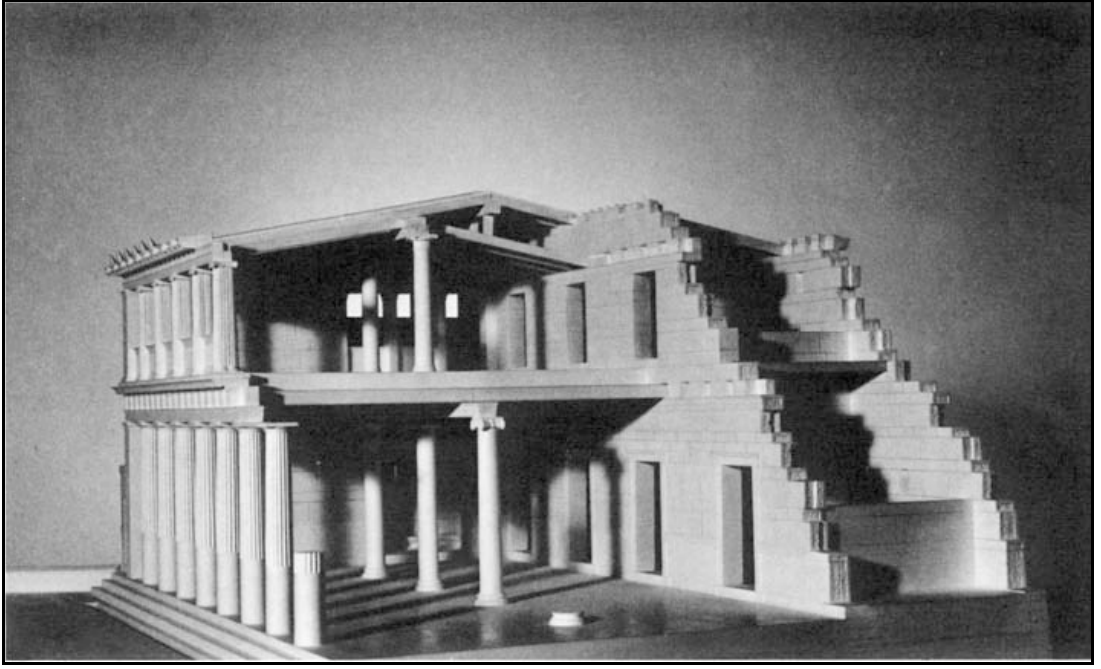
Stoa mimarlığı M.Ö. 5. yy.' dan itibaren genel mimarlık ve sanatın tüm alanlarında olduğu gibi hızlı bir gelişim göstermiştir (Ersoy, 1998). Stoalar giderek kentlerin özellikle de agoraların ve kutsal alanların vazgeçilmez birer parçası haline gelmişlerdir. Anadolu'da özellikle İonya'da meydana gelen yeniden yapılanma sürecinin başlangıcında, ızgara planlı kentlerin içinde

dörtgen alanlar işgal eden agora ve kutsal alanlarda, dörtgen alanın çerçevesini çizen stoaların inşa edilmeye başlandığı görülmektedir (Şekil 2.6) (Ersoy, 1998).

Şekil 2.6 Miletos, Agorası. M.Ö. 2. yüzyılın ortası (Wycheley, 1993)

Agorada başlıca mimari unsur stoalardır (Akarca, 1987). Stoalar, agorayı sınırlayan ve form olarak tanımlayan yapılardır (Roth, 2006) Halkın yağmurdan ve kızgın güneşten korunması için stoalar agoraların en önemli gereksinimidir (Richter, 1969). Uzun dikdörtgen yapılardan oluşan ve agoraya bakan bir tarafı açık olan stoalar sıklıkla çatıyı, ya da üst katı destekleyerek ortaya kadar inen bir iç sütunlar dizisine ve arkası boyunca dükkanlar ve ofisler için ayrılmış sıra sıra küçük odalara sahipti (Şekil 2.7) (Roth, 2006). Stoa içindeki dükkanlarda parfüm, mücevherler, kumaş ve el sanatları ürünleri satılırdı (Thompson, 1993). Roma döneminde agora bir kenarı bazilika ve kolonadlardan oluşan bir forum haline geldi (Er, 2004).

Şekil 2.7 Attalos Stoası (Thompson, 1993)

BÖLÜM ÜÇ

SMYRNA AGORASI

3.1 Tarihçesi

Antik dönemde Anadolu'nun en önemli kentlerinden biri olan Smyrna'nın Bayraklı'da kurulduğu ilk yerinden İ.Ö. 4. yüzyılın sonunda bugünkü İzmir kent merkezinin bulunduğu Kadifekale ile deniz arasındaki düzlüğe taşındığı bilinmektedir (Pausanias, VII 5).

Smyrna'nın yeniden kuruluşu Büyük İskender'e bağlanır (Bean, 1997). Pausanias eserinde, önceleri Smyrna kentinin, kendi zamanındaki Pagos tepesi üzerinde ve yamaçlarında konumlanan kentten başka bir yerde olduğunun ve İskender'in İzmir halkını eski kentten çıkarıp yeni kente aktarışının öyküsünü aktarır (Pausanias, 7.V.1-2). Öyküde Büyük İskender'in Pagos Dağı'na ava gittiği, avdan dönüşünde yorgun düşüp tepede bulunan, Tanrıça Nemesis'e adanmış tapınağın önündeki büyük çınar ağacının gölgesinde uykuya daldığı ve düşünde gördüğü Nemesis Tanrıçalarının ona, tam burada bir kent kurmasını ve İzmir halkını buraya yerleştirmesini öğütlediği, bunun üzerine Smyrnalılar'ın Klaros'taki Apollon bilicilik merkezine başvurarak Büyük İskender'in gördüğü bu rüyayı yorumlatıp, zamanın uygun olup olmadığını sordukları aktarılır. Apollon kâhininin, ona başvuran Smyrnalılar'a yanıtı: “ *Kutsal Meles'in ötesindeki Pagos'ta oturacak olanlar üç ya da dört kat daha mutlu olacaklardır*”, olmuştur, (Pausanias, 7.V.2). 19. yüzyılda İzmir'de yaşamış ve İzmir Rum Lisesi'nde diller bilimi öğretmenliği yapmış ve İzmir tarihi üzerine araştırmalar yapmış olan K.Oikonomos; B.İskender'in kenti yeniden kurmasından şu şekilde söz eder: “*B. İskender Homeros'un eski ata kentini yeniden kurmak istedi, o nedenle, bu ozanın kentlilerini sessizce yaşaya geldikleri hisarcıklardan çekip topladı ve onları kurduğu bir kente, şimdiki İzmir'de bir araya getirdi, yeni kentin bir bölümü Pagos adlı tepenin (üst) yamacında, bir bölümü de Pagos altındaki yamaçta denizin yanı*

başında idi” (Slaars, 2001). Oikonomos bu sözleriyle; Büyük İskender’in 13 yaşında genç bir prens iken, kendisine öğretmen olarak atanan Aristo sayesinde Homeros destanlarına karşı büyük bir sevgi duymuş olmasından yola çıkmış olabilir (Mansel, 1999). Pausanias ve Oikonomos gibi düşünen, geç dönem yazarlarından Plinius ve Aelius Aristeides de kentin yeniden kuruluşunu Büyük İskender’e bağlıyor olsalar da kralın vakitsizliğinden dolayı bunun imkansız olduğu açıktır (Doğer, 2006). Antik dönem yazarlarından bir diğeri olan Strabon ise, yeni kentin kuruluşuna Büyük İskender’in haleflerinden Antigonos tarafından başlanıldığını, ardından Lysimakhos’un bu görevi sürdürdüğünü belirtmektedir (Strabon, XIV.1). Kazılarda Eski İzmir’deki (Bayraklı) yerleşmeye Büyük İskender döneminde son verildiğini göstermektedir (Bean, 1997). Yine kentin Roma çağında basılmış sikkelerinin üzerinde de kurucu olarak Büyük İskender tasvir edilmiştir (Şekil 3.1) (Akarca,1987).

Şekil 3.1 Sikke üzerinde tasvir edilmiş B. İskender ve Nemesisler
(Kazı Arşivi, 2009)

Bu yeni kurulan kentin ayrıcalıklı bir konumu vardı: Küçük Asya'nın iki önemli metropolü Sardis ve Ephesos arasındaki yolun üzerinde olmakla birlikte Akdeniz'e açılan geniş ve korunaklı bir limana sahipti. Doğu ve batı arasındaki güçlü ve canlı ticari ilişkilerin merkezinde bulunuyordu. Yaygın deniz ticareti, Yunan - Roma dünyasındaki tüm büyük kentlerin ortak bir karakteristik özellik olarak kozmopolit bir yapıya sahip olmalarına neden olmuştur (*Fransız koleksiyonları ışığında bir kentin portresi, 2006*). Kentin kuruluşunun atfedildiği Erken Hellenistik Evre ile ilgili arkeolojik buluntular ise oldukça yetersizdir.

İ.Ö. 4. yüzyıl sonu ile 3. yüzyılın başlarında Pagos tepesi önünde ve yamaçlarında kurulan yeni İzmir şehrinin planı, Strabon'un sözlerinden anlaşıldığına göre araziye uydurularak çizilmişti (Akarca, 1987). Kentin caddelere ayrılışı özel bir şekilde düzenlenmiştir. Bunlar birbirlerine olabildiği kadar dik doğrular şeklindedir, taşlarla döşenmiştir, alt ve üst katları bulunan geniş portikler vardır (Strabon, XIV.1). Bu ikinci kuruluş yerinde, kent yukarı hisar ve iç kale işlevinde olan ve şimdiki Kadife Kale'nin yerinde bulunan kaleden, yamaç aşağıya iniyor ve denize uzanıyordu; bugünkü Anafartalar Caddesinin (Kemeraltı çarşısının) bir yarım daire gibi çevrelediği alan o zamanlar denizin bir girintisiydi ve bu şirin girinti Piri Reis'in zamanında bile işlevini sürdüren İzmir' limanı idi (Umar, 2001).

Büyük İskender'in ölümüyle başlayan ve Roma hakimiyetine kadar geçen üç yüz yıllık dönem karışık olaylar ve bitmez tükenmez savaşlarla geçen bir dönemdir. Aralarında, Büyük İskender'in kurduğu devleti ölümü sonrasında paylaşan Büyük İskender'in generallerinin birbirleriyle yaptıkları sürekli savaşlar sonrasında bu Hellenistik krallıklarda zamanla parçalanmış ve irili ufaklı küçük krallıklar ortaya çıkmıştır (Mansel, 1999). Smyrna 3. yüzyıl başlarında, Ephesosluların tavsiyesiyle on üçüncü üye olarak Panionion Birliğine kabul edildi. Hellenistik Dönem'de güç savaş yılları boyunca özgür

kent statüsünü korumayı başardı, kent istediği krala asker ve para desteği vermekte özgürdü (Bean, 1997).

Hellenistik dönem tarihi Anadolu'yu tümüyle ele geçirmek isteyen Seleukos Krallığı ve Pergamon Krallığı-Roma ittifakı arasındaki mücadelelerin tarihidir. Kentlerini tehdit eden Seleukoslar'a karşı Roma'yı yardıma çağıran iki kentten birincisi İzmir'dir (Doğer, 2006). Smyrna ilkin Seleukoslar'ın yanındaydı, II. Seleukos tarafından "kutsal ve yenilmez" unvanıyla ödüllendirildi, ama Pergamon Krallığının gücü artınca, Smyrna' da Pergamon kralı I. Attalos tarafına geçti. Smyrnalıları aynı politik sezgi ile Anadolu'nun gelecekteki hükümdarı Roma'yı ilk tanıyanların arasında yer aldılar ve İ.Ö. 195 yılında Tanrıça Roma adına ilk kült ve tapınağı kurdular (Bean, 1997).

Antik yazarlar, İzmir'in güzelliklerinden özellikle de onun doğal çevresinden çok, yapılarından övgüyle söz ederler. Antik Yunan kentlerinin hepsi, usta sanatçı işi görkemli bezemeli kendi kamu yapılarının diğer kentlerin yapıları ile karşılaştırıldığında daha güzel olmasına hırslı bir özen gösterirdi ve parasal kaynakların bu yarışma uğruna zorlandığı hiçte nadir görülen bir durum değildi. Antipatros, Smyrna'dan "*Homeros'un doğduğu güzel Smyrna*" olarak söz eder (Cadoux, 2003). Coğrafyacı Strabon ise, kenti "*çağdaşı kentlerin en güzelidir*" diye tanımlar (Strabon, XIV.1). Antik yazarların övgü dolu betimlemeleri arasında örnek olarak, Philostratos'un aktardığı ve Apollonios'un görüşü olan; "*Güneş altındaki en güzel kent*", (Cadoux, 2003). Yaşlı Plinius'un söyleviyle "*Asya ilinin Işığı*" ifadesinden de söz edilir (Plinius, NH V 29). Aristeides'in ve daha diğer birçok Antik yazarın kullandığı sıfatlar antik dönemde Smyrna'nın güzelliğini vurgular. Şüphesiz ki antik kaynakların aktardığı Smyrna, Roma Dönemi kentidir ve kuruluşu sonrasında büyük ilerlemeler kaydetmiştir.

Romalılar Smyrna'ya İ.Ö. 133 ile İ.S. 395 yılları arasında hakim olmuşlardı. Roma dönemi Smyrna için, başlı başına dev ve görkemli bir

dönemdir (Aksoy, 2001). Romalılar Helenlerin, egemen olduğu toprakları ele geçirdikten sonra Roma'nın birçok İmparatoru tarafından Smyrna bayındırlaştırıldı ve onurlandırıldı (Slaars, 2001). Augustus dönemiyle beraber Smyrnalıları kentlerini kamu binaları ile süsleme yarışına girdiler. Strabon, bu dönem için kentin kamu binalarının zenginliğinden söz etmesine karşın, imparatorluğun merkezinde olduğu gibi gerçek anlamda kalkınma ve bayındırlandırmadan söz etmek için İ.S. 1. ve 2. yüzyılları beklemek gerekmektedir (Doğer, 2006).

Tiberius; Asia eyaletinin bütün kentleri arasında Neokoros olma ayrıcalığını yalnız Smyrna'ya tanıdı (Slaars, 2001). Bu unvanın alınmasından sonra bir grup sikkede; alınlığında bir kalkan olan dört sütunlu bir tapınak, ortada konumlanan toga giyen ve elinde bir phiale tutan Tiberius betimlemesi görülür (*Fransız koleksiyonları ışığında bir kentin portresi, 2006*) Tiberius döneminde; İ.S. 17 yılında Batı Anadolu'da büyük bir deprem oldu. Tacitus ve Seutonius gibi yazarların bilgi verdiği bu depremde Smyrna'nın adından ve etkilendiğinden bahsedilmemiştir. Tiberius'un para yardımı yaparak ve vergilerini beş yıl erteleyerek depremden zarar görmüş kentlerin yeniden imarına yardım ettiği bilinmektedir (Doğer, 2006). Tacitus'un bu depremle ilgili yazdığı satırlarda Tiberius'un yardım ettiği kentlerin Symrna'ya yakınlığı dolayısıyla Symrna'nın da bu depremden etkilenmiş olması olasıdır, ancak; Symrna'nın Tiberius'un yardımından faydalanıp faydalanmadığına dair bir belge yoktur.

İmparator Claudius döneminde de bir depremin Symrna'ya ve Ephesos'a zarar verdiğini, halkın bu nedenle çok acılar çektiğini, kentteki bir çok resmi yapının ve kente gelen yolların tamir edildiğinden ise 6. yüzyılda yaşamış bir Bizanslı tarihçi bahsetmiştir (Doğer, 2006).

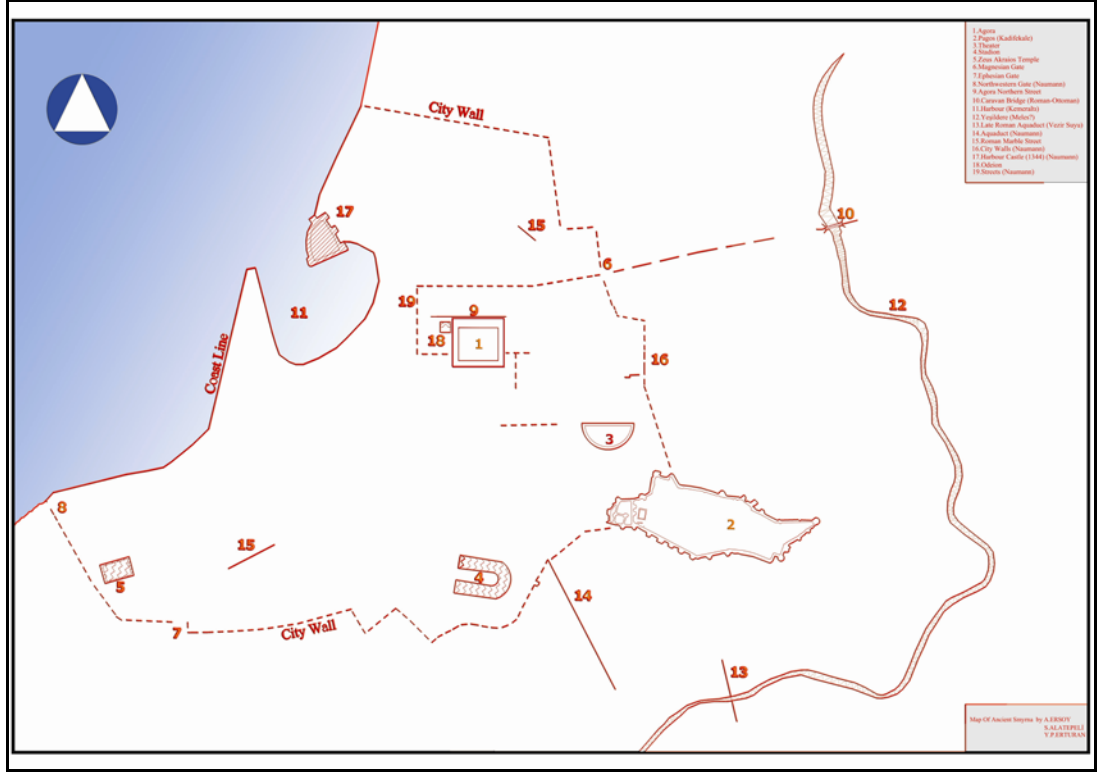
Kent Hadrianus döneminde ikinci kez Neokoros unvanına layık oldu ve onun adını takındı "Adriane Smyrna", yani Hadrianus'un Smyrna'sı lejantı bu dönemin sikkeleri üzerinde görülmektedir (Slaars, 2001). Hadrianus Döneminde

İzmir büyük bir gelişme göstermiştir; döneminde yapılan Neokor Tapınağı'nın yanında, Hadrianus kente 2,5 milyon drahmi bağışladı ve Tahıl pazarı, Gymnasion gibi büyük yapılarda inşa ettirmiştir (Philostratus, s.109).

İ.S. 175/176 yılında İmparator Marcus Aurelius ve oğlu Commodus doğu eyaletlerine yaptıkları bir seyahat sırasında Symrna'ya da uğrarlar. Kentin güzelliğine hayran kaldıkları ve yeni binaların yapımı için yardıma buldukları bilinmektedir. Bu ziyaret sırasında İmparator ve Aelius Aristeides tanışıp ortak ilgi alanları üzerine konuşma fırsatı bulurlar (Doğer, 2006). İ.S. 178 yılına gelindiğinde meydana gelen deprem, yalnızca Symrna'da hasar yaratır (Bean, 1997). Depremle Symrna'nın büyük bir bölümü harabeye döner. Birçok tapınak, agora ve tiyatro yerle bir olur. Zeminde büyük yarıklar oluşur, iç liman kapanır, yangınlar çıkar ve çok sayıda insan ölür. Bütün Helen kentleri yardıma koşar. Aelius Aristeides'in imparatora hitaben yazdığı mektup Roma'da ve sarayda büyük yankı uyandırır. İmparator Senato'dan kentin yeniden imarı için ödenek sağlanmasını ve vergilerin on yıl süreyle ertelenmesini talep eder. Senato imar çalışmalarını denetlemek üzere bir üyesini Smyrna'ya gönderir. 2-3 yıl içinde kent yeniden imar edilir. Aelius Aristeides 178 yılındaki depremle yıkılan Smyrna'dan bahsederken şu ifadeyi kullanır; *“Ey sevgili şehriniz tarafından sarılmayı özleyen limanlar, şehir tekrar yapıldıktan sonra ve limanlar tekrar şehrin sarılmasının zevkine varırlar”* (Ramsay, s.1). Kalıntıları az veya çok günümüze kadar gelen agora ve tiyatro gibi kamu binaları o dönemde yeniden inşa edilir (Şekil 3.2). Smyrnalıları depremden sonra kentin imarına büyük emeği geçen Aelius Aristeides'e vatandaşlık hakkı verirler ve heykellerini dikerek onurlandırır (Doğer, 2006). Marcus Aurelius'un deprem sonrası kenti yeniden inşa ettirmesinin en önemli kanıtlarından biri, kentin Ticaret Agorası batı kanadının bir kemeri üzerinde eşi II. Faustina'nın bir portresinin yer almasıdır (Akurgal, 2003).

Kent son olarak İmparator Caracalla tarafından üçüncü kez Neokoros unvanı verilerek onurlandırılıp, Asia eyaletinin birincisi unvanı da almış olur

(Slaars, 2001). Bu dönemde basılan bazı sikkelerde üç Neokor Tapınağı yan yana gösterilmiştir (*Fransız koleksiyonları ışığında bir kentin portresi*, 2006). Ancak Caracalla adına yeni bir tapınak inşasının belirsiz olmasına karşın bu tapının Smyrna'da dört asırdır ayakta olan Tanrısallaştırılmış Roma tapımı ile birleştirilmiş olması mümkündür (Doğer, 2006).

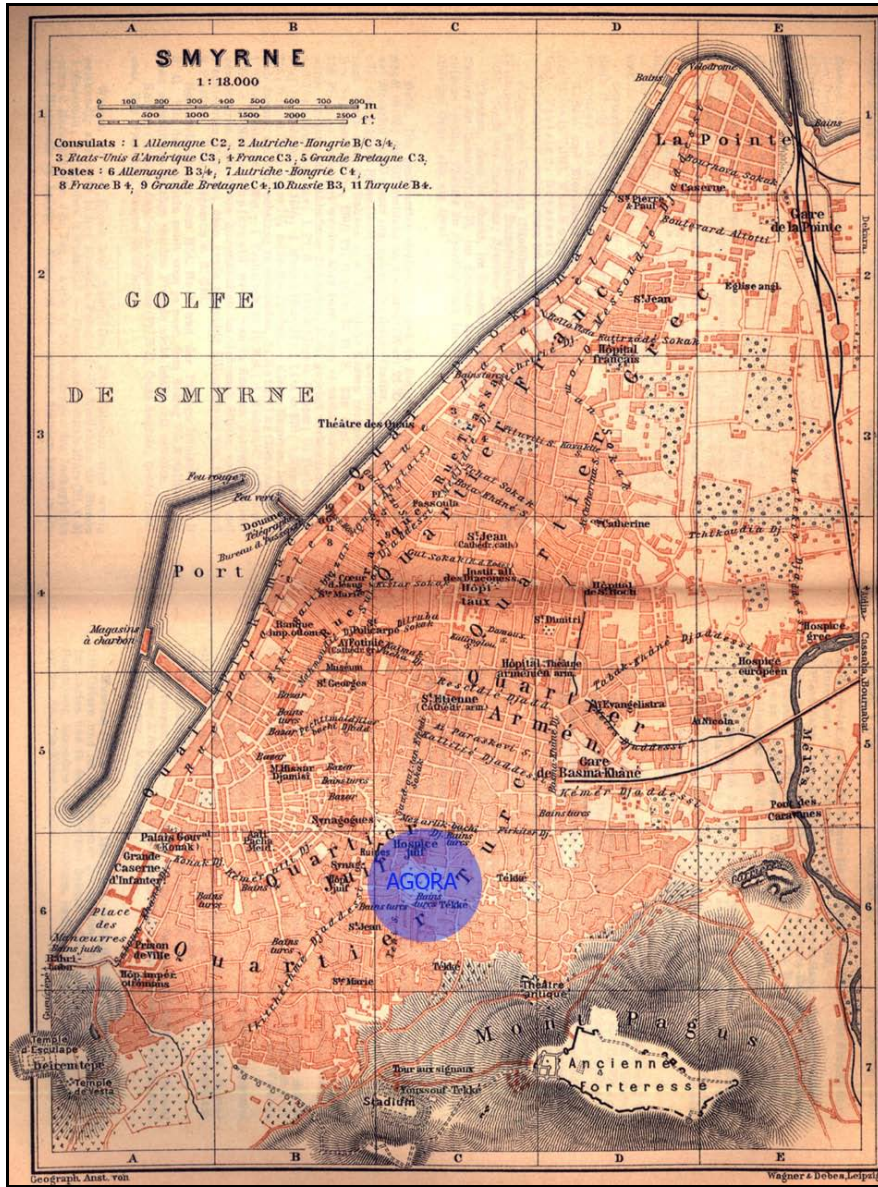

Şekil 3.2 M.S. 2.yy'da Smyrna haritası (Erturan arşivi, 2009)

3.2 Smyrna Agorasındaki Yapılar

Smyrna Agorasının konumu, şehir tam ortasında bulunan kazı alanından aşağıya doğru, yani panoramik bir görüntü elde edinimine olanak sağlamaktadır ve güney, batı ve kuzey tarafını göstermektedir (Şekil 3.3). Buradan çok rahat Agoranın nasıl güney tarafından Pagos'un eteklerine yaslandığını görmek mümkündür. Ayrıca bazilikadan kuzey tarafa doğru bakıldığında, aşağıda kalan şehir ve körfezle birleşen Spilos dağlarına olan bakış çok açık ve nettir. Bu konumlanma bize Smyrna Agorası'nın sadece toplumsal yaşamın merkezi olmakla kalmayıp, aynı zamanda coğrafi açıdan da tam merkezde olduğunu göstermektedir (Nauman, Kantar, 1941).

Bu bölümde Smyrna Agorası'nda günümüze kadar ulaşmış olan mekan ve yapılar anlatılmıştır. Bunlar sırası ile Avlu, Batı Stoa, Doğu Stoa, Bazilika, son dönem kazılarında ortaya çıkarılan Bouleuterion ve Agora'yı çevreleyen caddelerdir. Batı Stoa tezin ana çalışması olduğu için dördüncü bölümde yer almaktadır.

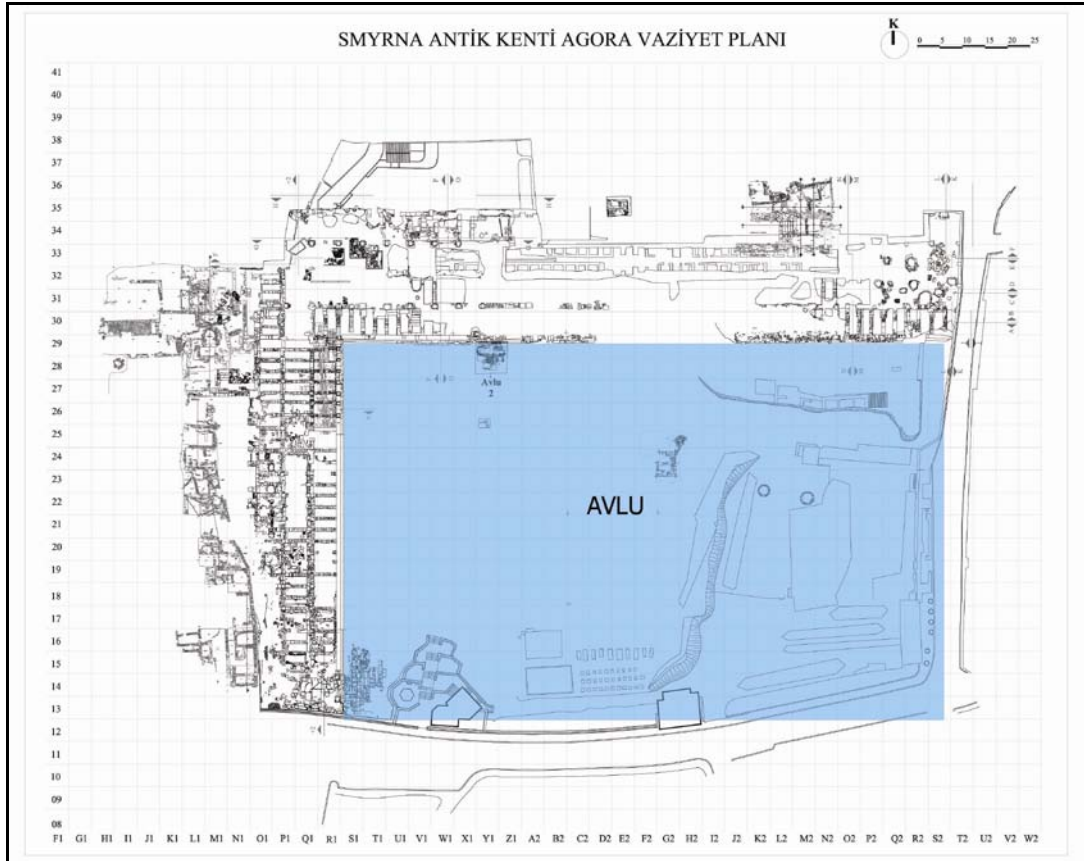

Şekil 3.3 Şehrin merkezinde konumlanmış olan Agora (Kazı arşivi, 2009)

3.2.1 Avlu

Avlu, yapının merkezidir. Kentin haftalık pazarlarının kurulduğu, belirli gün ve dönemlerde büyük katılımlı toplantıların yapıldığı, büyük gösterilerin düzenlendiği ve festivallerin organize edildiği yerdir. Avluyu tanımlayan üç yapı günümüze kadar ulaşmıştır. Bunlar Batı Stoa, Bazilika ve Doğu Stoa'dır. Avlu bu üç yapı ile sınırlandırılmıştır. Avlu zemininin Roma Dönemi'nde tamamen mermer döşeli bir tabana sahip olduğu anlaşılmaktadır. Avlunun dört bir yanındaki yapılara, üç basamaklı krepislerle çıkılmaktadır (Şekil 3.3).

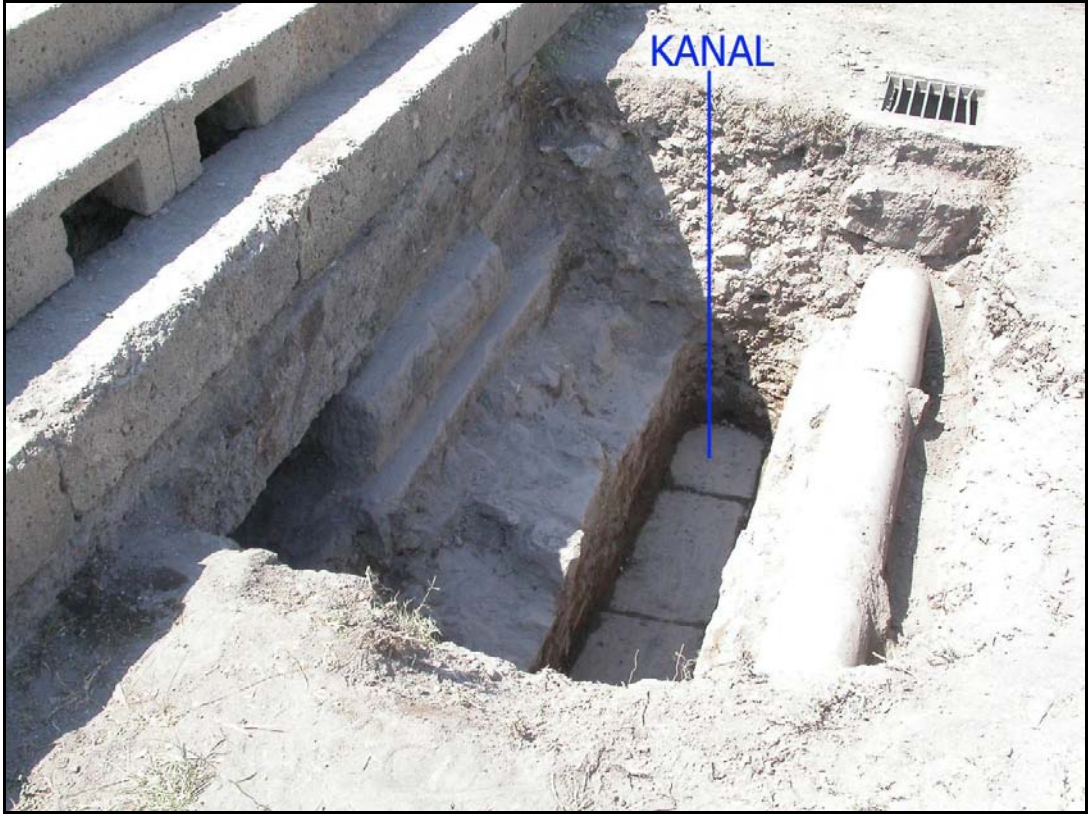
Smyrna Agorası avlusunun belirli bölümlerinde çeşitli tanrı ve tanrıçalara adanmış tapınak ve sunakların olduğunu düşünmek doğrudur. Aristeides; Kinammos adlı bir azatlının Roma Döneminde Agora'da Zeus Soter'e (Kurtarıcı Zeus) adanmış bir sunak yaptırdığından söz etmektedir (Aristeides XXV, 498).

Şekil 3.3 Smyrna Agorası Avlusu (Hazan, 2002 – Erturan 2009)

Ele geçen yazıtlar ve kaideler Antik Çağ'da avlunun çeşitli yerlerinde dikilmiş onurlandırma ve adak yazıtlarının, mermerden ya da bronzdan tanrı ve kahraman heykellerinin varlığını düşündürmektedir. Nitekim Philostratos (Sophistler'in Yaşamı, II 9) Smyrnalıların, filozof Aristeides'in bronzdan bir heykelini agoraya diktiğini bildirmektedir.

2003-2004 yıllarında avlunun farklı noktalarında yapılan sondaj kazılarında, avludan stoalara ve bazilikaya çıkan basamakların hemen önünde, taban döşemesinin altından boydan boya giden yaklaşık 0.50 m genişliğindeki kanalizasyon kanalları açığa çıkmıştır (Şekil 3.4). Pişmiş toprak taban levhalarına sahip olan kanallardan bir diğeri ise agoranın tam ortasında güneydoğu-kuzeybatı yönünde uzanmakta ve kuzey kenardaki kanalla birleşmektedir. Bir mühendislik harikası olan bu kanalizasyon sistemi ile güneydeki Pagos eteklerinden gelen su veya atıklar kuzeyde agora dışına kanalize edilmektedir.

Şekil 3.4 Batı Stoa basamakları önünde ortaya çıkan kanal (Kazı Arşivi, 2003)

Avlunun günümüzde kazılmış olan kısmının doğu kenarında tespit edilen basit mezarlar, Bizans Dönemi'nde (12-13.yy) avlunun bir kısmının mezarlık olarak kullanıldığını göstermektedir (Şekil 3.5). Belli ki bu gelenek Ortaçağ boyunca devam etmiş ve agora avlusunun büyük bir bölümünü kapsayan alan Osmanlı Dönemi boyunca da mezarlık olarak kullanılmıştır.

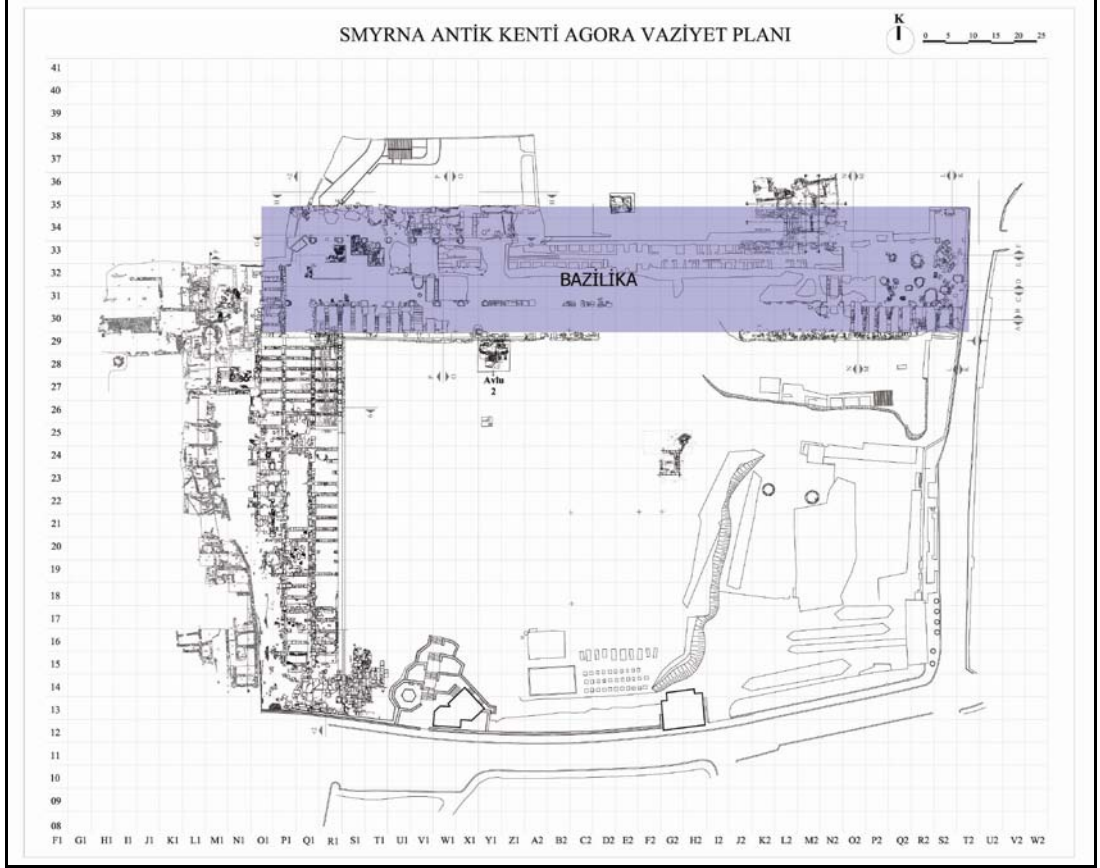

Şekil 3.5 Avlu'nun güneydoğusundan mezar kalıntıları ortaya çıkmaktadır (Erturan arşivi, 2009)

3.2.2 Bazilika

Bazilikalılar, birbirinden sütun ya da ayaklarla ayrılmış, orta nefli yüksek yan nefleri dar ve alçak olan dikdörtgen planlı yapılardır. Smyrna Agorası'nda bulunan Bazilika avlunun kuzeyinde, doğu batı yönünde konumlanmıştır (Şekil 3.6) . 2002 ve 2003 kazı sezonlarında tamamıyla açığa çıkarılan bazilika üç nefli dikdörtgen bir plana sahiptir. Geniş bir orta nef ve daha dar iki yan neften oluşan Bazilika'nın, iki katlı cephe görünümüne sahip bir yapı olduğu anlaşılmıştır. Tek kat'ın yüksekliği daha fazla olan orta nefte rağmen kuzeyde agora dışına ve güneyde avluya bakan yan neflerin iki katlı olduğu düşünülmektedir. Cephe sütunları,

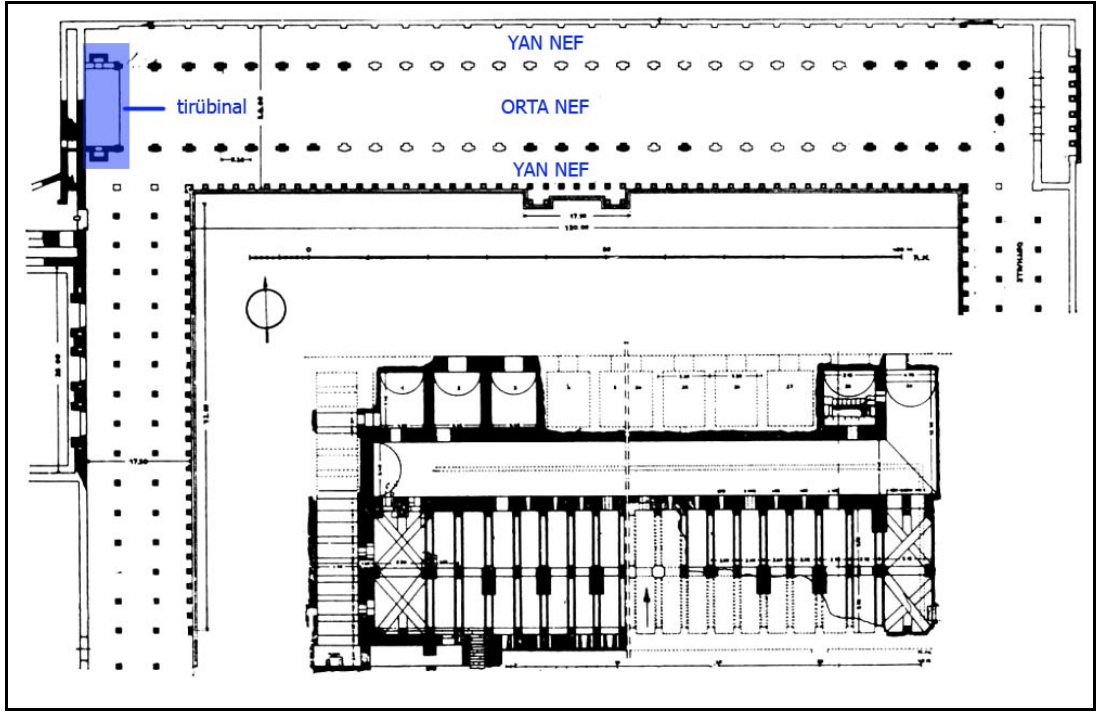
stoalarda kullanılan granitten olmasına karşın, yapının içteki nefinin iki yanında, güzel bir görünüm de sunan kırmızı konglomera yarım sütunlar kullanılmıştır.

Şekil 3.6 Smyrna Agorası Bazilika (Hazan, 2002 – Erturan 2009)

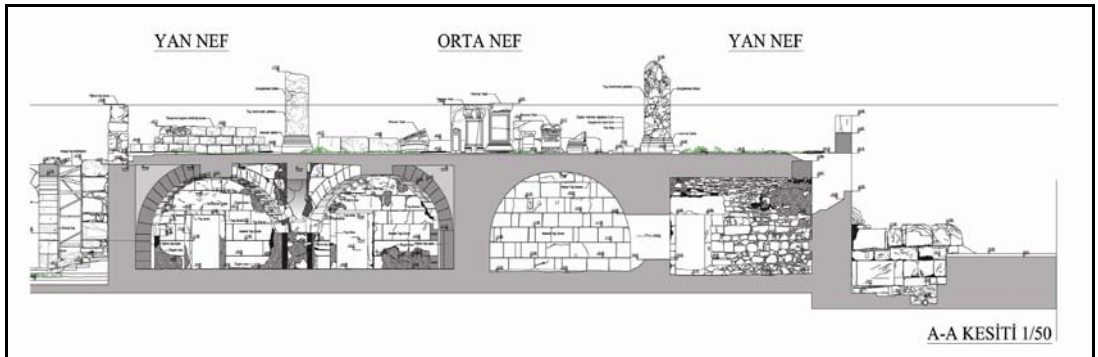
Bazilikanın batı ucunda, bodrum kat kemerlerinin daha yüksek olmasından da anlaşıldığı üzere, yapının batı ucu, olasılıkla basamaklı olan yüksek bir zemine sahiptir. Bu alan, çeşitli ticari ve sosyal anlaşmazlıkları çözüme bağlayan yargıcın oturması için hazırlanmış trübinal bölümdür (Şekil 3.7) (Naumann, Kantar, 1941).

Bazilika zemin kat tabanı, doğu ve batı uçlardaki kimi alanlarda birkaç konglomera yarım sütun parçası ve zemin kat döşemesi ile korunmuş, orta kısımlarda ise zaman içerisinde çökmüştür. Korunan kısımlarda kemerli bodrum katının büyük ölçüde, kireçtaşı düz levhalarla kapatıldığı görülebilmektedir. Agora avlusundan üç basamaklı merdivenle ulaşılan zemin kat döşemesi, tonozlarla yükseltilmiş bir bodrum kat üzerine oturmaktadır.

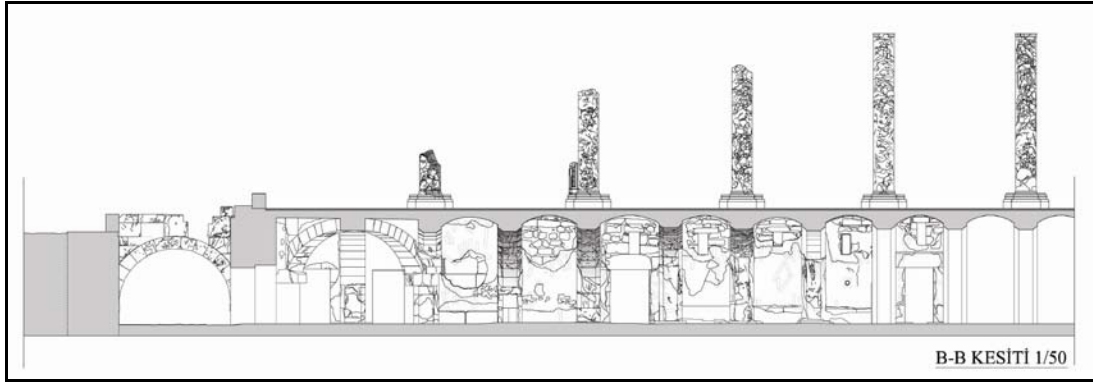

Şekil 3.7 Bazilika Planı ve Tirübinal bölümü (Naumann, Kantar, 1941)

Birinci ve ikinci katı günümüze sağlam olarak ulaşamayan bazilikanın içten içe 20 m genişliğe, 160 m uzunluğa ve 3,30 m yüksekliğe sahip olan ve doğu batı yönlü üç galeriden oluşan bodrum katı açığa çıkarılmıştır. Bazilika bodrum katı mimarisinin de, Agoranın genelinde olduğu gibi, büyük ölçüde, MS. 178 yılında olan depremin ardından gerçekleşen yeniden yapılandırma çalışmaları çerçevesinde oluşturulmuş olduğu anlaşılmaktadır (Nauman, Kantar, 1941). Bodrum katın doğu ve batı ucunda çapraz tonoz taşıyıcı elemanlar bulunmaktadır (Şekil 3.8, 3.9).

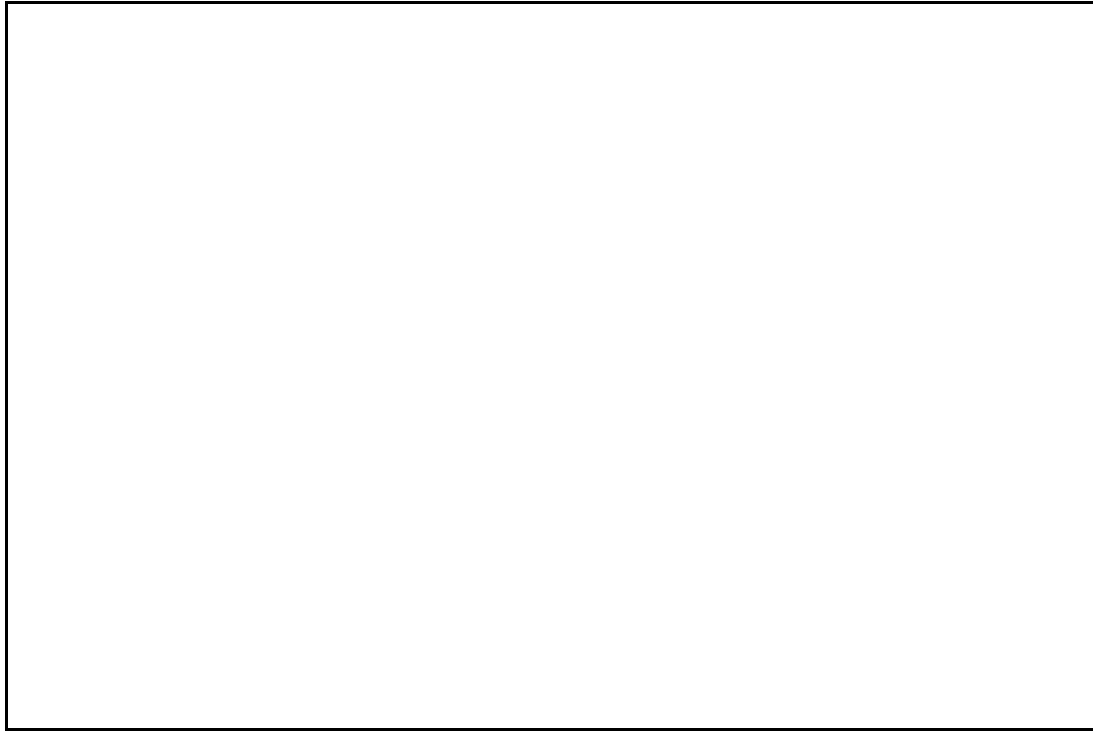

Şekil 3.8 Bazilika enine kesit (Erturan arşivi, 2009)

Şekil 3.9 Bazilika boyuna kesit (Erturan arşivi, 2009)

Çapraz tonozlar, fil ayaklarına veya beden duvarına oturmaktadır. Orta nefin kuzeyinde bulunan sütunlar bodrum katta bir duvar üzerine, güneyinde bulunan sütunlar ise büyük ayaklar üzerine oturmaktadır. Orta nefte kullanılan sütunların oturduğu, bodrum kattaki fil ayaklarında sonradan yapıldığı belli olan destek duvarları bulunmaktadır (Şekil 3.10). Yapının bodrum kat döşemesi doğal taş malzeme ile kaplanmıştır. Zemin kat döşemesinde ise, mermer malzeme kullanılmıştır. Mermer malzeme taş plaklar üzerine oturmaktadır.

Şekil 3.10 Bazilikada sonradan yapılmış olan destek duvarları (Erturan arşivi, 2009)

Agora avlusundan Bazilika zemin katına çıkan stylobat basamaklarında belirli aralarla ikişer grup halinde açılan dikdörtgen delikler dikkat çekmektedir. Söz konusu açıklıklar, eğimli iç cepheleri yoluyla bodrum katına ışık ve hava girişini sağlamaktadır. Işık ve hava kanalları olarak nitelenebilecek olan bu eğimli yüzeylerin alt yarısı, daha geç dönemlerde, tuğla bir duvarla örülmüştür. Bunun örnekleri bodrum katı boyunca yer yer izlenebilmektedir.

Bazilika bodrum katı kazıları, Hellenistik Dönem'den bu yana, her dönemde Pagos yamaçlarından gelen su ve kanalizasyon geçişi için bodrum katının kullanıldığını göstermiştir. Bu nedenle farklı dönemlere ait çeşitli kanallar, künk sistemleri açığa çıkarılmıştır. Bodrum katında, kuzeydeki üçüncü galeride, olasılıkla Bizans Dönemi'nde oluşturulmuş küçük odacıklar açığa çıkarılmıştır. Mekanların yaslandığı duvarlarda yer yer, aşınmış fresk izleri görülmektedir. Söz konusu mekan dizisi, özellikle Geç Roma ve Bizans Dönemi'yle beraber ticari kimliği ön plana çıkan agoranın, bu kimliği ile ilişkili olabilecek birer depo ve küçük atölyeler dizisi olduğu düşünülebilir. Bazılarının kapı açıklığının olmayışı, üstten bir açıklıkla tahıl ürünlerinin buraya konulduğunu ve kullanıldığını düşündürmektedir.

3.2.3 Doğu Stoa

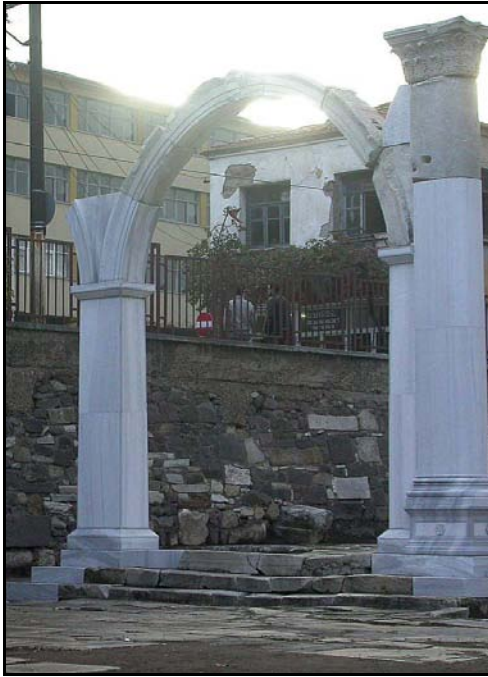
Agora Ören yerinin, yakın dönemde yapılmış olan doğu sınır duvarı, önemli ölçüde doğu stoa'nın üzerinde yükselmektedir. Taş örgü ile yapılmış olan bu yüksek koruma duvarının arkasından (doğu) ise, günümüzde halen kullanılmakta olan 943 Sokak geçmektedir. Kuzey Galeride sürdürülen çalışmalar sırasında ortaya çıkarılan Agora'nın kuzeydoğu köşesi ve in-situ durumdaki köşe kaide bloğu, doğu stoa'nın varlığını kanıtlamıştır. Büyük bir kısmı, günümüzde kullanılmakta olan 943 Sokak altında kalan Doğu Stoa'nın kuzey ucu 2003 yılında yapılan kazılarla açığa çıkarılmıştır. Avludan zemin kata üç basamaklı merdivenle çıkılan Doğu Stoa, Bazilika ve Batı Stoadan farklı olarak bir bodrum katına sahip değildir.

3.2.4 Antik Cadde ve Faustina Kapısı

Kentin önemli cadde ve sokaklarının kesiştiği alan olan agora ve çevresinde çeşitli sokak ve caddelere rastlanması kaçınılmazdır. Bu caddelerden birisi de Agora ören yeri güney sınır duvarı dibinde yer almaktadır. Doğu batı doğrultusunda uzanan ve agorayı boydan boya geçen mermer döşeli cadde bulunmaktadır. Batı stoanın açığa çıkarılan bölümünün güneydoğu köşesinde, mermer cadde üzerinde görkemli bir kemerli kapı yer almaktadır.

Kaynaklarda Hıristiyan şehidi Paionios'un yargılanmak üzere getirilirken “*çift kapılı doğu kapısından*” geçtiği yönündeki ifadeler Faustina Kapısı'nın karşı aksında da bir kapı olduğunu ve bunun da çift gözlü bir kapı olduğunu kanıtlaması açısından önemlidir. Roma Mimarisinde sevilerek kullanılan simetri kaygısından yolaçarak Faustina Kapısı'nın da, orjinalde çift gözlü olduğunu düşünmek yanlış olmaz. Kapının süslediği caddenin günümüze ulaşan 6 m'lik genişliğinin Roma yol sistemi için dar olduğu düşünülürse kapının, 12 m genişliğindeki caddeyi kesen çift gözlü bir yapıya sahip olduğu fikri desteklenmiş olur. Orjinalde iki göz kemerden oluştuğu kabul edilen kapının güney bölümü 916 Sokak yolunun altındadır. Yeniden ayağa kaldırılan kuzey kemerin kilit taşı üzerinde 178 depremi sonrasında Agora'yı yeniden inşa ettiren İmparator Marcus Aurelius'un eşi Faustina'nın portresi yer almaktadır (Şekil 3.11). Güney kemerin kilit taşında da, Marcus Aurelius'un portresinin olduğu düşünülmektedir.

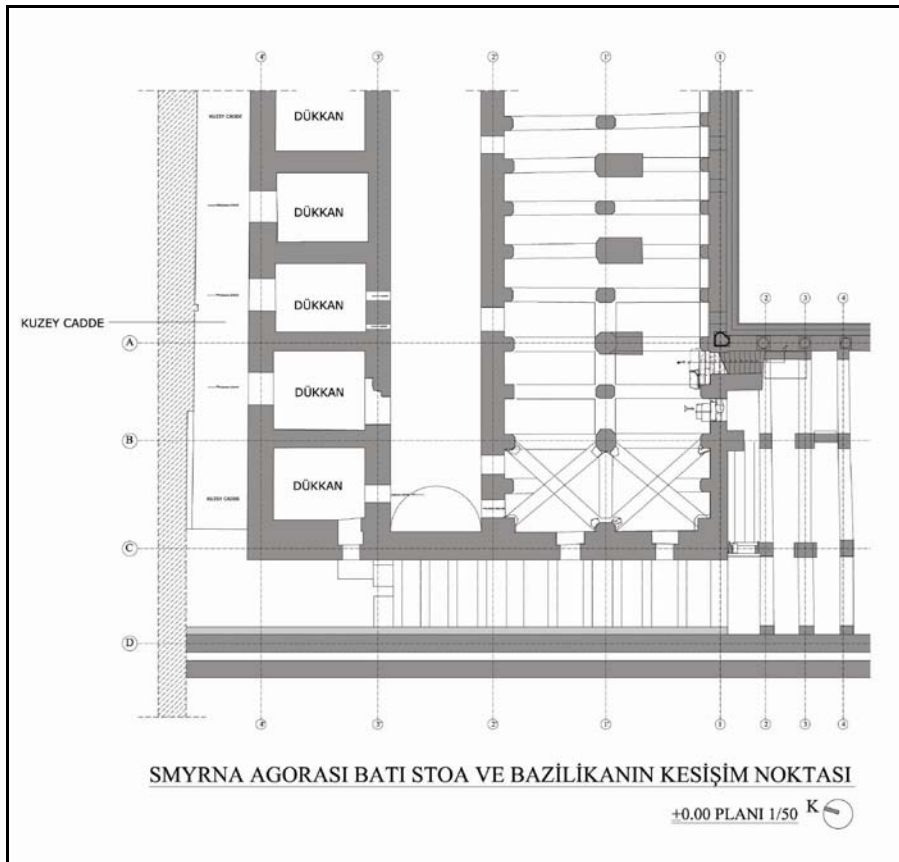
Agora birçok yolun kesişim noktası olduğu için çevresinde de caddeler bulunmaktadır. Ortaya çıkarılmış olan caddelerden biri de Bazilika'nın kuzeyinde bazilika boyunca devam eden bir caddedir. Caddenin üzeri taş malzeme ile kaplanmıştır (Şekil 3.12) ve bazilika'nın bodrum katında bulunan dükkanlar bu caddeye hizmet etmektedir (Şekil 3.13). Taş kaplamanın altında künkler bulunmaktadır.

Şekil 3.11 Faustina kapısı (Erturan arşivi, 2009)

Şekil 3.12 Antik Cadde (Erturan arşivi, 2010)

Şekil 3.13 Kuzey Cadde ve bu caddeye açılan dükkanlar (Erturan arşivi, 2010)

BÖLÜM DÖRT

SMYRNA AGORASI BATI STOA

4.1 Smyrna Agorası Batı Stoa da yapılan kazıların tarihçesi

Smyrna kenti pek çok badire atlattığından antik yapılara ait kalıntılardan pek az iz kalmıştır. 19. yüzyılın başında dahi antik kentin unsurlarını görmenin zor olduğu anlaşılmaktadır. Şehirde meydana gelen depremler ve 17. yüzyılda şehri yeniden şekillendirmek adına yapılan inşa girişimlerinde antik yapılara ait malzemelerin sökülerek yeniden değerlendirilmesi modern gezgin ve araştırmacıları antik mimarinin izlenmesinde zorlamıştır. Öyle ki görüşlerini aktaran Richard Chandler: *“Okuyucular antik kente dair birkaç kalıntı gördüklerinde şaşırılmamalıdır”* diyerek hem antik yapıların az da olsa varlıklarını devam ettirdiklerine değinmiş hem de büyük bir kentin bütününe oluşturan parçaların yok edilmesine üstü kapalı olarak sitem etmiştir (Chandler, 1825). Şehir 20. yüzyılın başında Pagos’a bitişik olarak önce Kervan Köprüsüne daha sonra onu geçerek, Diana Hamamları’na kadar olan ovanın arasında yayılmıştır. Calder, antik yapıların sayısız kalıntısının, Tepecik’in etrafı ile Kervan Köprüsü nehri ve Diana Hamamları’nı denizle buluşturan kanalın arasındaki alanda kaldığını belirtmiştir (Calder, 1906).

Cumhuriyetin ilk yıllarında İzmir kent imarına yönelik çalışmaların bir uzantısı olarak kent içinde kalan mezarlıkların kaldırılması kararını içeren Hıfzısıhha Kanunu yürürlüğe girer. Belediye’nin: Güzelyalı Parkı ile birlikte Namazgahta park yapımına başladığından 05 Nisan 1934 tarihli gazetelerde de bahsedilmiştir. 27 Eylül 1932 tarihli Yeni Asır gazetesi haberine göre söz konusu alanda mezar kaldırma çalışmaları sırasında çok sayıda mimari eleman ve yazıta rastlanıldığı, yerel gazetelerin manşetlerinde 1933 yılının hemen başında, alanda yapılacak kazı çalışmalarının haberleri duyurulmaya başlanır. Nisan 1932 yılında kısa bir çalışma gerçekleştirilmiş ve sonrasında Haziran 1933 yılında İzmir Müzesi Müdürü Selahattin Kantar ve F. Miltner başkanlığında Agorada ilk sistemli kazılara başlanmıştır (Koparal, 2007). Kazı

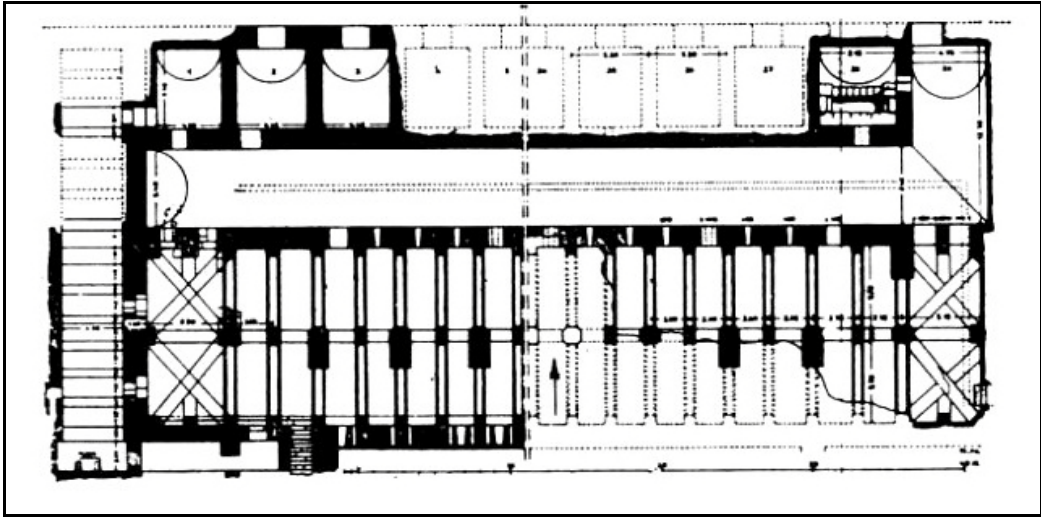
çalışmaları 1934 ve 1936 yılları hariç 1944 yılına kadar sürmüştür (Naumann – Kantar, 1943).

Dönemin İzmir Valisi Kazım Dirik'in, Maarif Vekaleti'nin ve İzmir Asarı Attika Cemiyeti'nin yardım ve katkılarıyla gerçekleştirilen kazının ilk iki yılına ait raporlarda çalışmaların, 1600 metrekarelik bir alanı kapsadığından ve maddi yetersizlikler nedeniyle alanın tamamında yeterli bir kazı çalışmasının gerçekleştirilemediğinden bahsedilmektedir. Ancak alanın kuzeybatı bölümünde gerçekleştirilen kazı çalışmalarının, Agoranın kendine has mimari özellikleri hakkında bilgi sağlanması açısından, verimli geçtiğinden söz edilmektedir (Miltner – Selahattin, 1934).

Yapılan kazı çalışmaları sonucunda elde edilen verilerle ve alanın şekli bakımından burasının Smyrna kentinin Agorası olabileceğine karar verilmiştir. Ancak; limana uzak oluşu, deniz seviyesinden 15 m'den fazla olan yüksekliği ve ticaret yapılabilmesi için stoaların arkasında bulunması gereken ambarların olmaması kazı ekibini mekanın agora olması konusunda şüpheye düşürmüştür (Miltner – Selahattin, 1934). Yine aynı raporda mekanların bir agoraya ait olup olmadığı konusundaki şüpheler; alanın Ephesos Agorası ile karşılaştırılması ve yapılan araştırmalar sonucunda, agora olduğu fikri kesinleşmiştir. Kazı raporundaki karşılaştırmada Ephesos Agorası'nın, Smyrna'daki Agoradan daha fazla limana uzak olduğu belirtilmiştir. Yükseklik meselesi kentin topografik özelliğine bağlanmış, stoalar arkasında depolar tespit edilmemiştir; ama mekanın bazı bölümlerinin depolama yapmaya çok uygun görünüyor olması gibi nedenlerle şüpheler giderilmiştir (Miltner – Selahattin, 1934).

Smyrna Agorasında gerçekleştirilen ilk kazıların raporunda, kazı çalışmaları sırasında; çok sayıda heykel parçası, renkli mermerden kaplama taşlar, çok sayıda seramik parçası, yağ kandilleri, bir heykel başı ve çok sayıda kitabenin gün ışığına çıkarıldığından bahsedilmiştir (Miltner – Selahattin, 1934). Bu dönem kazılarında Agoranın ticari faaliyetlere yönelik olmaktan ziyade resmi nitelik taşıyan bir yapı olduğu saptanmıştır. Bir diğer

ilginç tespit, bir yazıttan yola çıkarak, Hadrian döneminde Smyrna'nın iki bazilikaya sahip olduğu ve bunlardan birinin Bouleterion'a yakın olduğudur. Batı Stoa'nın orta bölümlerinde üzerinde küçük Faustina'nın portresinin yer aldığı kemerli bir kapının bu dönemde restore edilip edilmediği tartışmalıdır (Koparal, 2007). İlk dönem kazılarının, yaklaşık yedi yıl sonraki, ikinci raporunun hemen başında gün ışığına çıkarılan bir grup yüksek kabartmadan bahsedilmektedir. Ayrıca bu dönem kazılarında bazilikanın bodrum kat planı da tanımlanıp, çizimi yapılmıştır (Şekil 4.1) (Naumann – Kantar, 1943).

Şekil 4.1 Bazilika Bodrum kat planı (Naumann – Kantar, 1943)

1944 yılında Agora kazılarına, İzmir Arkeoloji Müzesi yeni müdürü Rüstem Duyuran başkanlık etmiştir. Onun çalışmalarında zemin kat üzerinde halen Osmanlı Mezarlığı kalıntılarının bulunduğu ve bunların temizlik çalışmalarının devam ettirildiği görülmektedir. Söz konusu alanda 6,30 x 24,20 ölçülerinde bir açmada yer alan mezarlar kaldırılmış ve zemin açığa çıkarılmıştır (Koparal, 2007). Bir diğer çalışma alanı bazilikanın bodrum katıdır. Çalışmalarda ortaya çıkan yıkıntıların in-situ konumundan yola çıkarak güneydoğu - kuzeybatı doğrultulu bir depremin yıkıma yol açtığının tespit edilmesi önemlidir. Ancak Duyuran yıkımın tarihi ile ilgili bir kriteri sunmamıştır (Koparal, 2007).

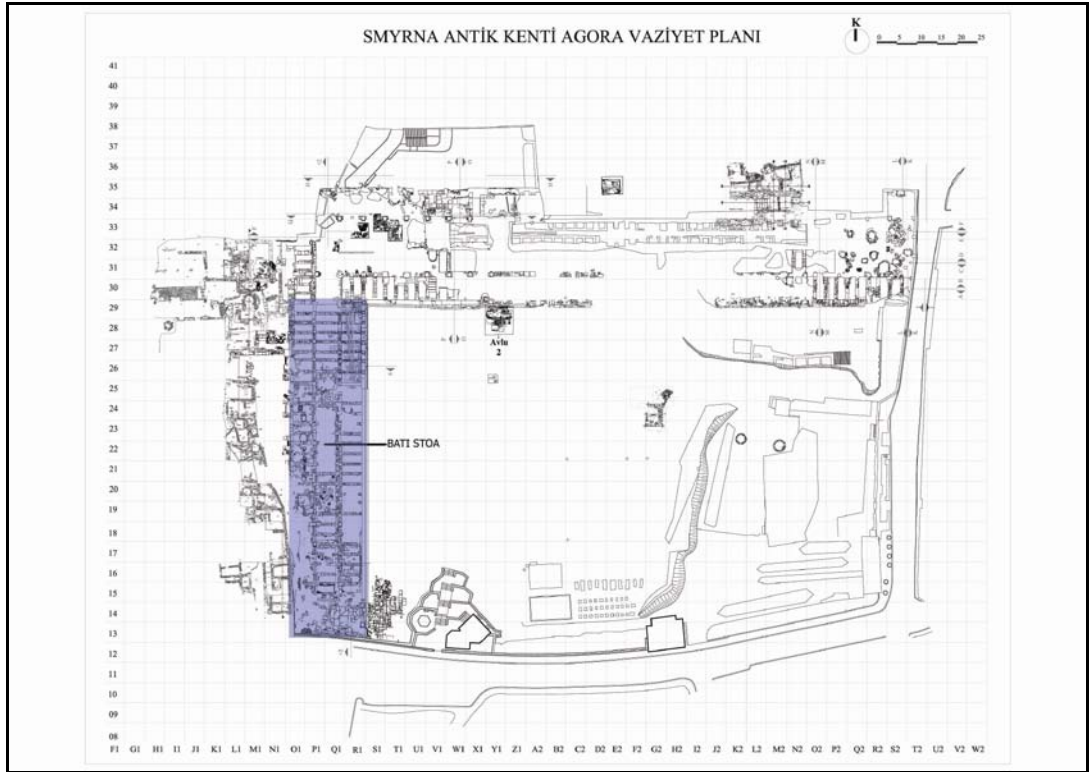
1944 yılı ile 1996 yılları arasında Agora'da herhangi bir kazı çalışması gerçekleştirilmemiştir. İzmir Arkeoloji Müzesi Müdürü Turan Özkan başkanlığında 5 Ağustos 1996 yılında araştırmacı yazar Yusuf Gül yönetiminde Agora kazıları yeniden başlatılmıştır (Koparal, 2007). Agora Bazilika yapısı içerisindeki kanalların temizlik çalışmaları tamamlanmış ve 1944 yılı sonrasında üzeri zamanla toprakla örtülen kuzeybatı girişinin yeri tespit edilmiştir (1996 yılı Smyrna Agorası Kazı Raporları). 1997 yılı çalışmalarında, 1980'li yıllarda geçirdiği bir yangın nedeniyle kullanılamaz duruma gelen Misak-ı Milli İlköğretim Okulu'nun istinat duvarları yıkılarak, Doğu Stoa'yı işgal eden arazisi Agora kazı alanına katılmıştır. Kuzeybatı kapının kazılarına devam edilerek büyük oranda açığa çıkarılmıştır. Batı Stoa'da 17x27, Bazilikada ise 8x60 metrelik bir bölümde kazı çalışmaları yapılmıştır (Koparal, 2007).

1998 yılında Arkeolog Cengiz Altıntaş, Neşide Gençler, Ersin Atakal, Kübra Kavala denetiminde kazılar sürdürülmüştür. Üç yıllık bir ara sonrasında Smyrna Devlet Agorası'ndaki kazılar, "Agora ve Çevresini Koruma ve Geliştirme Projesi" çerçevesinde, İzmir Arkeoloji Müzesi Müdürü Mehmet Taşlıalan başkanlığında 30 Temmuz 2002 tarihinde yeniden başlatılmıştır. Yine bu dönemde başlatılan restorasyon projesi Didier Laroche tarafından yürütülmüştür. 2002 – 2006 yıllarında İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin destekleriyle hazırlanan proje kapsamında, çevre yapılar yıkılarak kazı alanına kazandırılmıştır.

2006 yılı sonrasında çeşitli nedenlerle bir süre aksayan kazı çalışmaları, 2007 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi adına Yrd. Doç. Dr. Akın Ersoy'un başkanlığında yeniden başlamıştır ve devam etmektedir.

4.2 Batı Stoa Mimari Özellikleri

Batı Stoa Agora'nın batısında, kuzey-güney doğrultusunda bazilikaya dik bir şekilde konumlanmıştır (Şekil 4.2). Dikdörtgen planlı ve üç galerili olan yapının bodrum katı ve zemin katı günümüze kadar ulaşabilmiştir. Batı Stoa'nın güney yönünde devam ettiği anlaşılmakta ise de ne kadar devam ettiği ve nasıl sona erdiği agoranın güneyinde yapılacak kazılar sonrasında açığa çıkacaktır (Ersoy, 2010).

Şekil 4.2 Batı Stoa'nın Agora planı üzerindeki konumu (Hazan,2002–Erturan,2009)

Batı Stoa'nın zemin katına avludan üç basamakla çıkılmaktadır. Basamaklar Nauman-Kantar döneminde yapılan kazılarda ortaya çıkarılmış ve bazı bölümleri restore edilmiştir (Şekil 4.3). Restore edilen kısımlarda çimento harçlı malzeme kullanıldığı için işlem gören yerler kendini belli etmektedir. 2003 yılında Faustina kapısı'nın kuzeyinde yapılan kazıda özgün merdiven basamaklarının oturduğu zemin, bodrum kat doğu duvarı ve duvar önünde giden kanal duvarı ile zemini tespit edilmiştir (Şekil 4.4).

Şekil 4.3 1941-1943 yılları arasında yapılan kazıda ortaya çıkmış olan stylobat basamakları (Naumann - Kantar, 1943)

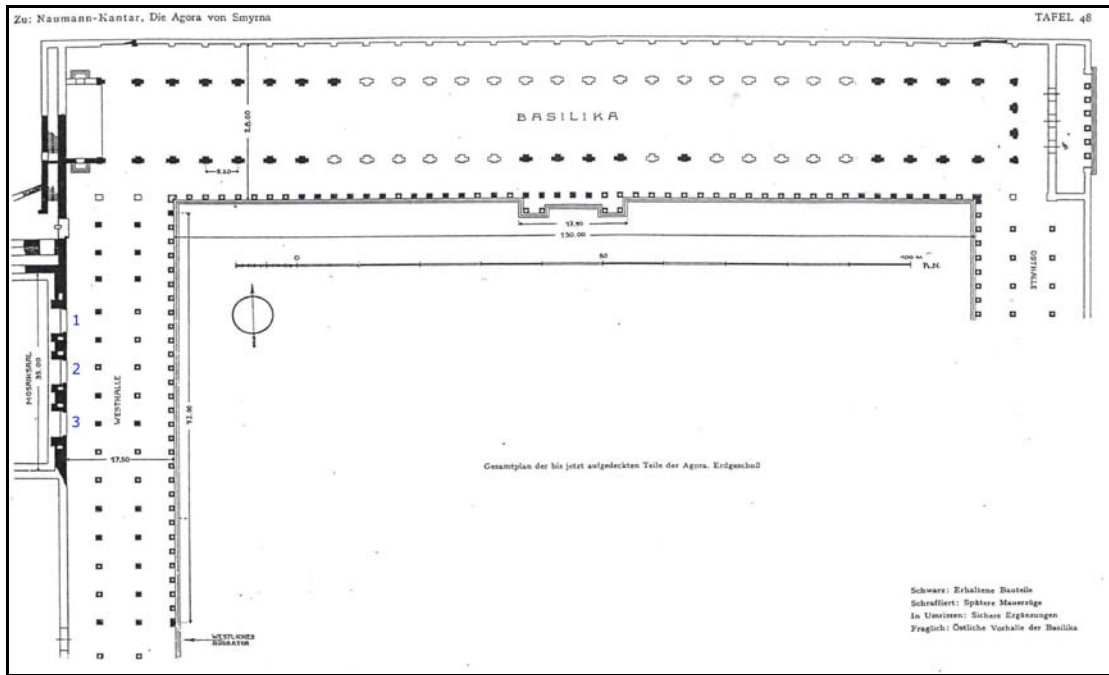
Şekil 4.4 2003 yılında Stoa önünde yapılmış olan kazıda ortaya çıkan stylobat basamakları ve kanal duvarı (Kazı sonucu raporu, 2003)

Batı Stoa'nın zemin döşemesinin hangi malzeme olduğu bilinmemektedir. Fakat kemerler üzerinde rastlanan izlerden döşemenin taş plaklara taşıtıldığı gözlenmiştir. Aynı dönemde yapılmış olan bazilika bodrum kat kemerler üzerinde ve Bazilika'nın batısındaki kemer üzerlerinde günümüze kadar ulaşmış taş plaklara rastlanmıştır (Şekil 4.5). Aynı izlerin Stoa kemerleri üzerinde de var olduğu düşünülürse, burada da aynı tür taşıyıcı malzemenin kullanıldığı düşünülebilir.

Şekil 4.5 Kemerler arasına yerleştirilmiş döşeme plakları (Erturan arşivi, 2009)

Zemin kat üç galeriden oluşmaktadır. Bu galerilerden birinci ve üçüncü galeri açıklıkları dar, orta galeri ise geniş açıklıklıdır. Birinci galerinin avluya bakan bölümünde cepheye bakan sütunlar aksdan aksa 250 cm aralıklarla yerleştirilmiştir. Birinci ve ikinci galeri arasındaki sütunlar ise 500 cm, ikinci galeri ile üçüncü galeri arasındaki sütun aralıkları da 500 cm kadardır. Üçüncü galeri doğuda kesme taş bir duvar ile sınırlandırılmıştır. Bu duvarın batısında mozaikli bir alan bulunmaktadır ve bu alana üç adet, dört metre genişliğinde kapıdan girilmektedir (Şekil 4.6) (Naumann - Kantar, 1943). Doğu duvarı üzerinde olan bu giriş açıklıkları günümüze kadar ulaşmıştır.

Şekil 4.6 Batı Stoa zemin kat planı ve geçişler (Naumann - Kantar, 1943)

Batı Stoa'nın zemin katına Stoa ile Bazilika'nın birleştiği kuzeydoğu köşeden inen merdivenlerle ulaşılmaktadır. Merdivenler mermer malzeme ile yapılmıştır ve üzerinde merdiven genişliği kadar bir kemer mevcuttur. Merdivenler M.S. 178 depreminden sonra yapılmıştır. Merdiven, Naumann-Kantar döneminde yapılan kazılarda ortaya çıkmıştır (Şekil 4.7).

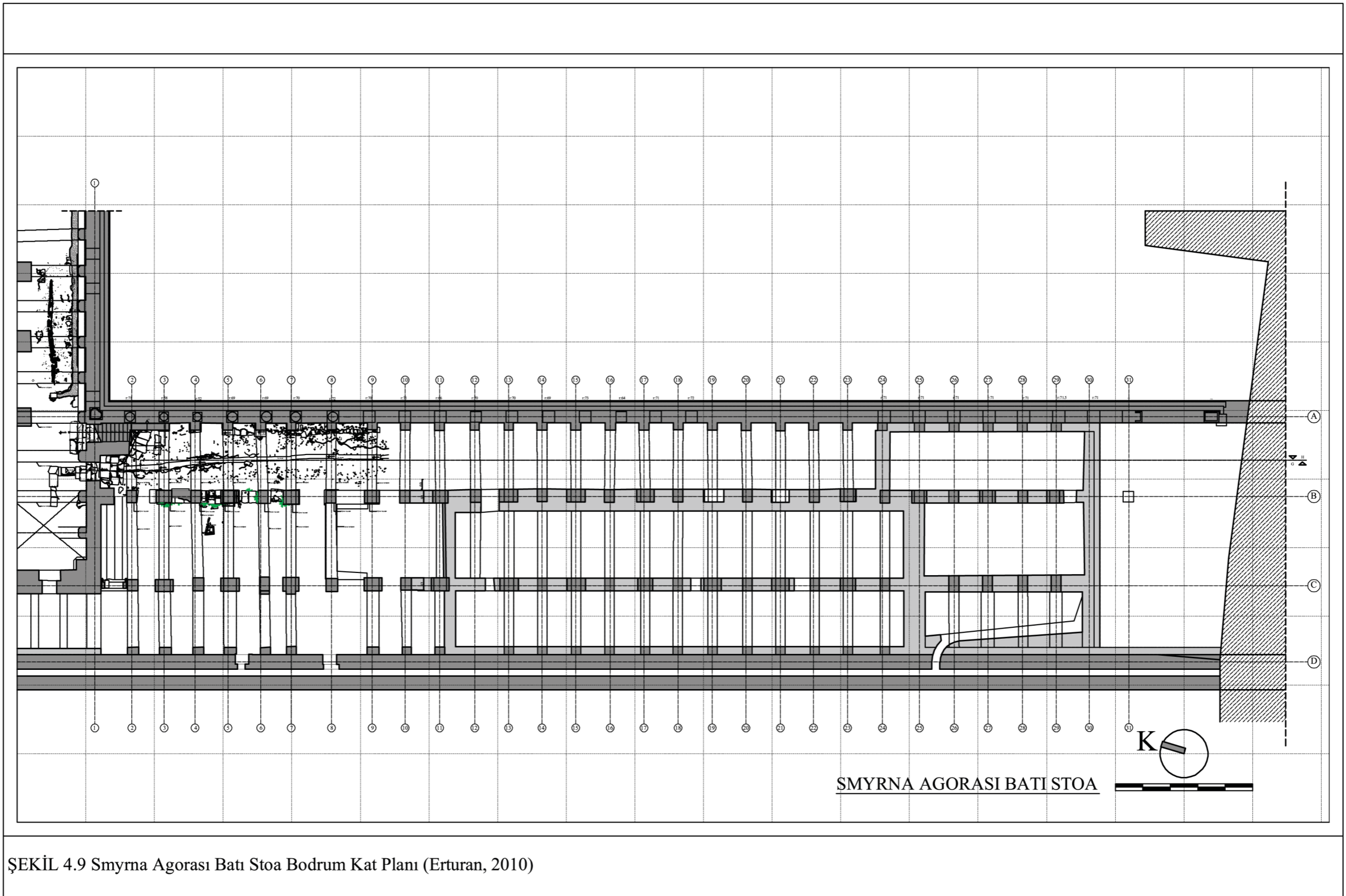
Şekil 4.7 Zemin kata inen merdiven (Naumann-Kantar, 1943)

Merdiven, Bazilika'nın bodrum katına inmektedir. Mermer malzeme ile yapılmış olan merdiven, 15 basamaklıdır. Merdiven'in başlangıç kotu stilobat kotu ile aynı seviyede değildir. Merdiven stilobattan 32 cm aşağıda başlamaktadır. Bu fark basamaklardan bir tanesinin kayıp olması ile açıklanabilir. Yok olan basamak eklediğinde stilobat kotuna, toplam 17 basamak ile çıkıldığı görülecektir. Bazilika kısmından bir kemer ile ayrılır (Şekil 4.8). Merdivenin batısındaki andezit lentolu kapıdan Stoa'nın bodrum katına ulaşılır.

Şekil 4.8 Bodrum kata inen merdiven (Erturan arşivi, 2009)

Bodrum kat, dikdörtgen planlı olup, boyu içten içe 7162 cm, eni ise 1688 cm'dir (Şekil 4.9). Zemin katta olduğu gibi üç galeriden oluşmuştur. Galeriler birbirinden ayaklar, kemerler ve lentolarla ayrılmıştır. 1. galeri 491 cm, 2. galeri 562 cm, 3. galeri ise 460 cm genişliğindedir. Bodrum kattaki kemerler arasındaki mesafe farklılık göstermektedir. Örneğin 1. galerideki kemerler arası açıklıklar sırası ile 166 cm, 161 cm, 167 cm, 142 cm, 223 cm, 230 cm, 170 cm gibi bir sistematığe uymayacak şekilde devam etmektedir. Bunun yanısıra üst katta galerileri birbirinden ayıran sütun aralıklarında da bir sistematik yoktur.

Bodrum kat doğu duvarı Helenistik Donem Stoası'na aittir (Ersoy, 2010). Duvar üzerinde bodrum katın havalanmasını sağlamak amacı ile yapılmış pencere açıklıkları yer almaktadır (şekil 4.10). Açıklıklar diğer tarafta stilobat 2. basamağı üzerindedir. İçeriye bol miktarda ışığın girmesini sağlamak için eğimli yapılmışlardır. Pencerenin üstlerinde taş malzeme ile yapılmış silmeler bulunmaktadır.

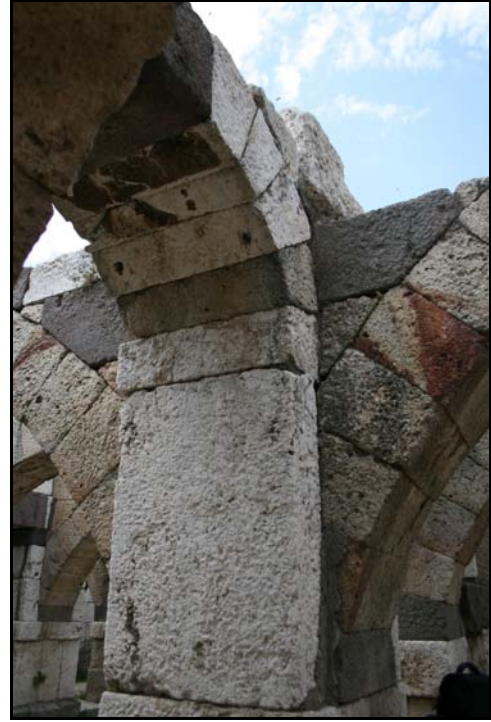
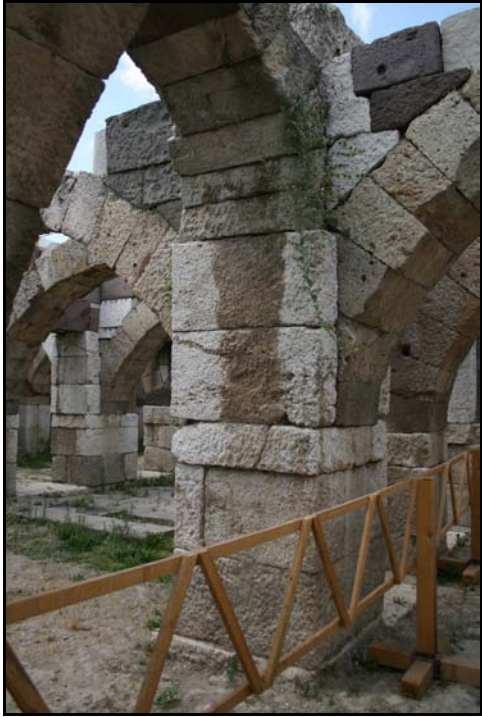
şekil 4.10 Bodrum Kat pencere açıklıkları (Erturan arşivi, 2009)

Bodrum katı sınırlayan diğer duvar da, doğu duvarıdır. Bu duvar üzerinde iki adet kapı açıklığı bulunmaktadır (Şekil 4.11). Kapı açıklıkları 100 cm genişliğindedir. Açıklıklar, batı duvarına paralel olarak giden 50 cm genişliğinde bir kanala açılmaktadır. Bu kanal su iletim sistemini sağlamak için yapılmıştır ve içinde künkler bulunmaktadır.

Şekil 4.11 Batı Duvarı üzerinde kanala açılan kapı (Erturan arşivi, 2010)

Birinci galeri kemer ayakları batıda Helenistik Dönemden kaldığı bilinen duvara yaslı bir şekilde durmaktadır. Kemer ayağı ile duvar arasında bir bağ yoktur. Diğer tarafta ise kemer 88x72 cm boyutlarındaki ayağa oturmaktadır. Bu ayaklar da, birbirine kemerlerle bağlanmıştır. Üzerine sütunların oturduğu ayaklar ise, 88x114 cm boyutlarındadır (Şekil 4.12- Şekil 4.13).

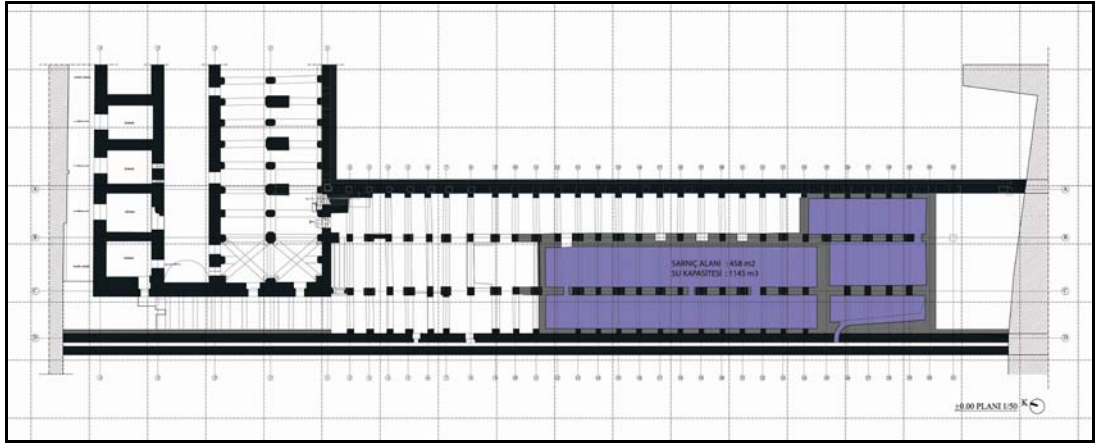
Şekil 4.12- 4.13 Üzerinde zemin kat sütunu bulunan fil ayakları (Erturan arşivi, 2010)

Kemer yapımında hafif ve basınca dayanıklı olması için tüf taşı; basınç etkisinin en fazla olduğu kilit taşı ve üzengi taşlarında ise andezit kullanılmıştır. Kemerler ortalama 72 cm kalınlığındadır. 1.galeri kemerleri 440 cm, 2. galeri kemerleri 550 cm, 3. galeri kemerleri ise 410 cm açıklık geçerler. Birinci galeride çift merkezli fakat merkezleri birbirine yakın olan bir kemer tipi, 2. galeride basık bir kemer tipi, 3. galeride ise tek merkezli bir kemer tipi vardır. Ayakları birbirine bağlayan kemerler diğer kemerlere oranla daha az açıklık geçmektedir. Açıklıkların genişlikleri birbiri ile aynı değildir, hepsi birbirinden farklıdır. 1. ve 2 galerideki, ayakları kuzey-güney doğrultusunda birbirine bağlayan tüm kemerler 92 cm genişliğindedir. İlginç olarak 2. ve 3. galeri arasında kalan ayaklar ise, birbirlerine lentolar ile bağlanmıştır (Şekil 4.14). Lentolar andezit malzeme ile yapılmıştır.

Şekil 4.14 1.ve 2. galeri arasındaki ayaklar birbirine lento ile 2.ve 3. galeri arasında kalan ayaklar birbirine kemer ile bağlanmıştır (Erturan arşivi, 2009)

Bodrum katın arazinin yamaca yaklaşan güney kısımları geç antik çağda, dağdan gelen suyu depolamak üzere sarnıçlara dönüştürülmüştür (Şekil 4.15) (Ersoy, 2010). Sarnıçlar birbirine künkler veya kanallar ile bağlıdır. Mevcut olan sarnıçlar toplam 1182,5 m³ su kapasitesine sahiptir ve 7000 kişiye hizmet verebileceği hesaplanmıştır (Şekil 4.16) (Ersoy, 2010). Sarnıç duvarlarında hidrolik kireç harçlı sıva tabakaları ve zeminde de yine hidrolik kireç harcı ve tuğla kırıklarına rastlanmıştır. Sarnıç zeminlerinde taban tuğlası izlerini görmek mümkündür.

Şekil 4.15 Bodrum Katında sarnıç olarak kullanılan bölüm(Erturan arşivi, 2010)

Şekil 4.16 Bodrum Kat Sarnıçları (Erturan arşivi, 2009)

Bodrum katın 3. galerisinin kuzeyinde, bazilikanın doğusunda bir çeşmeden halen su akmaktadır (Şekil 4.17) . Akan suyun modern kentin altında kalmış olan ve Roma döneminden Osmanlı dönemine kadar kullanıldığı anlaşılan bir su kanalından geldiği tespit edilmiştir (Ersoy, 2010). Yüksekliği 2.00/2.10 m , genişliği 0.9 0m olan kanal 70 m boyunca izlenebilmiştir (Ersoy, 2010).

Şekil 4.17 Bodrum katta bulunan çeşme (Erturan arşivi, 2009)

4.2.1 Kaideler

Smyrna Agorası kazılarında birçok postoment elde edilmiştir. Bu postomentlerden bir kısmı stilobat üzerine dizilmiş, bir kısmı da arazide depolanmıştır. Kantar-Naumann döneminde yapılan kazılarda zemin kat sütunlu galerilerinde sütunların postomentler üzerine oturduğu gözlemlenmiştir (Şekil 4.18).

Şekil 4.18 Kantar-Naumann döneminde Batı Stoa (Kantar-Naumann, 1943)

Kazı sonrası galerileri birbirinden ayıran sütunların oturduğu postomentler özgün konumlarına yerleştirilmiştir. Avluya bakan cephede ise, sütun dizilerinin oturduğu postomentler boyut olarak farklılık göstermektedir. Bu nedenle bir sınıflandırma yapmak gerekmektedir. Batı Stoa'nın restitüsyonuna yönelik olan bu tez kapsamında tüm postomentler en ince detaylarına kadar çizilmiş yüksekliklerine göre bir tablo oluşturulmuştur (Tablo 4.1). Sınıflandırma sonucunda yükseklikleri 55 cm ile 98 cm arasında farklılık gösteren postoment türleri gözlemlenmiştir. Fakat yoğunluk 87 cm ile 94 cm arasındadır. Postomentler için yapılmış olan detay çizimleri 1/10 ölçeğinde ekler kısmında verilmiştir.

TAŞ ESER KATALOĞU-KAİDELERİN SINIFLANDIRILMASI

KAİDE YÜKSEKLİĞİ	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74.5	75
KATALOG NUMARASI	1	40-17										1-29						7-35		5	
	2																	41		6	
	3																				
	4																				
	5																				
	6																				
	7																				
	8																				
	9																				
	10																				

TAŞ ESER KATALOĞU-KAİDELERİN SINIFLANDIRILMASI

KAİDE YÜKSEKLİĞİ	76	77	78	79	80	81	82	83	84	84.5	85.5	86	86.5	87	88.5	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98
KATALOG NUMARASI	1			35-32	52		76-28		33-27	34-29	110-36		57	31-26.5	60	58-37	62 çiçek desenli	64	32-27.5	48-34	47-33	59			61
	2				54									42		75	63	82	80	79	105				
	3				55									43		86	81		83						
	4				74									77-25.5			89		87						
	5													78					88						
	6													84					90						
	7													85					91-36						
	8																								
	9																								
	10																								

Tablo 4.1 Smyrna Agorasında bulunan postomentlerin yüksekliklerine göre sınıflandırılması

4.2.2 Sütunlar

Günümüzde Batı Stoadada ayağa kaldırılmış olarak sekiz adet sütun durmaktadır. Sütunlar restore edilip birleştirildikten sonra ayağa kaldırılmıştır. Fakat Stoa'nın kuzeyinde sağlam olarak duran 1. sütun dışındaki diğer sütunlar doğru bir şekilde birleştirilmemiştir (Şekil 4.19). Birleştirme esnasında renk ve boyut farklılıkları gözlenmiştir. Yalnızca birinci sütun düzgün bir şekilde restore edilmiştir. Bu nedenle restitüsyona veri olabilecek en önemli sütundur.

Şekil 4.19 Batı Stoadada ayağa kaldırılmış sütunlar (Erturan arşivi, 2009)

İkinci ve üçüncü galerileri birbirinden ayıran sütun dizilerinde ise, tamamen ayağa kaldırılmış bir sütun yoktur. Fakat postamentler üzerine oturtulmuş yarım sütunlar bulunmaktadır. Galerinin çeşitli yerlerinde ayağa kaldırılmış olan sütunların tamamı granit malzemeden yapılmıştır. Günümüzde Agora avlusunda da, bir çok sütun gövdesi bulunmaktadır (Şekil 4.20). Restitüsyona yönelik bu çalışmada sütunlar için renk ve boyut analizi yapılarak bir tablo oluşturulmuştur. Sütunlar değişik yerlerinden kırık olarak durduğu için iki adet tablo oluşturulmuştur. Birinci

tablo üst parça üst çapa göre, ikinci tablo ise alt parça alt çapa göre yapılmıştır (Tablo 4.2). Üst parçalara göre yapılan sınıflandırmada üst çaplar 33 ile 62 cm arasında farklılık göstermektedir. Fakat yoğunlaşma 40-55 cm ile 54-61 cm arasındadır. Örneğin çapı 58 cm olan sütun parçalarından 8 adet bulunmuştur. Alt parçalara göre yapılan sınıflandırmada alt çaplar 36 ile 74 cm arasında değişmektedir. Bu bölümde ise yoğunlaşma 46-53 cm ile 59-66 cm arasındadır. Avludaki ve ayağa kaldırılmış olan sütun renklerinin tonlamasında farklılık göze çarpmaktadır. Yapılan tabloda bu farklılığın dört çeşit olduğu görülmüş ve katalog numarası yanına hangi renge ait olduğunu gösteren numarala da verilmiştir.

Şekil 4.20 Agora avlusunda depolanmış olan sütun gövdeleri (Erturan arşivi, 2009)

TAŞ ESER KATALOĞU-SÜTUNLARIN SINIFLANDIRILMASI (üst parça üst çapa göre yapılan sınıflandırma)

SÜTUN ÜST ÇAP	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65		
KATALOG NUMARASI	1	387-02	384-02		367-01			328-02	446-?	352-02	346-04	353-04	386-02	312-02						306-02	263-02	461-?	263-02	300-02	288-02	262-02	342-02	264-02	284-02	282-02					
	2		388-04		395-04			431-02		363-01	385-02	392-05											266-02	333-02	294-02	268-02	389-02	265-04							
	3				435-04			449-02		376-04	424-?												359-04	542-01	311-02	298-02	467-02	273-02							
	4										466-02													550-04		332-02	320-02	554-02	341-02						
	5																									437-05	547-02	565-02	347-02						
	6																										556-02		562-?						
	7																										558-02								
	8																																		

TAŞ ESER KATALOĞU-SÜTUNLARIN SINIFLANDIRILMASI (alt parça alt çapa göre yapılan sınıflandırma)

SÜTUN ALT ÇAP	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74
KATALOG NUMARASI	1	393-05	433-02	366-?	390-02		373-02	428-02	401-02		324-02	305-02	286-02	307-?	316-02	322-02	372-04	425-03	448-04	302-04	267-02	447-04	285-02	497-04	275-02	364-02	260-04	499-03	349-02	327-02	455-03	555-02	279-02				370-04	416-03	
	2								434-01		405-01	449-02	326-02	334-04	318-02	391-02	429-05	441-02			371-04		569-02	501-02	337-02	512-02	261-02	527-04	551-01	336-02	468-01		303-02						
	3								436-01		406-01		460-02	351-02	413-01	489-04	430-01						461-?		506-04	498-03		297-02		560-02	358-02	548-02		568-03					
	4								438-02		435-04					452-02		495-04							520-05	500-04		299-02			361-04								
	5																								530-02	509-01		442-02		479-02									
	6																									533-03	515-02		488-01		545-04								
	7																										517-03		503-02										
	8																											536-03		522-03									

Tablo 4.2 Smyrna Agorasında bulunan sütunları çaplarına göre sınıflandırılması

TAŞ ESER KATALOĞU-SÜTUN BAŞLIKLARININ SINIFLANDIRILMASI (başlık yüksekliğine göre yapılan sınıflandırma)

BAŞLIK YÜKSEKLİĞİ ABAKUS YÜKSEKLİĞİ	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56
KATALOG NUMARASI	1	166-6		137-4							160-11.5				157-10				159-9		134-10	132-10	150-8.5	162-10	220	143-9	178
	2			164-5															161-9		156-6		207-10				167-5.5
	3			165-5.5																							177
	4																										
	5																										
	6																										
	7																										
	8																										
	9																										
	10																										

TAŞ ESER KATALOĞU-SÜTUN BAŞLIKLARININ SINIFLANDIRILMASI (başlık yüksekliğine göre yapılan sınıflandırma)

BAŞLIK YÜKSEKLİĞİ ABAKUS YÜKSEKLİĞİ	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	.....	88	
KATALOG NUMARASI	1	148-10	202-7	181-10	144-6	125	129-8.5	124-10	128-5	130-7	120-9.5	142-12	213	123-9	151-8				192-11				127-11		127-11		189
	2	149-7		199	153-7	133-10	136-10	173-8	180-11	147	121-9.5	168-9			187								182-13		190-10		
	3	217-7			154-12	138-10	146-7	201-9	184-10	179	122-9				206-15												
	4				203	141-10	169-?			204-11	126-12				209-8												
	5				208-12	172-12	170-5								131-11												
	6					195	185-12								186-10												
	7					197	200								188-9												
	8						214								191												
	9						215																				
	10																										

Tablo 4.3 Smyrna Agorasında bulunan başlıkların yüksekliklerine göre sınıflandırılması

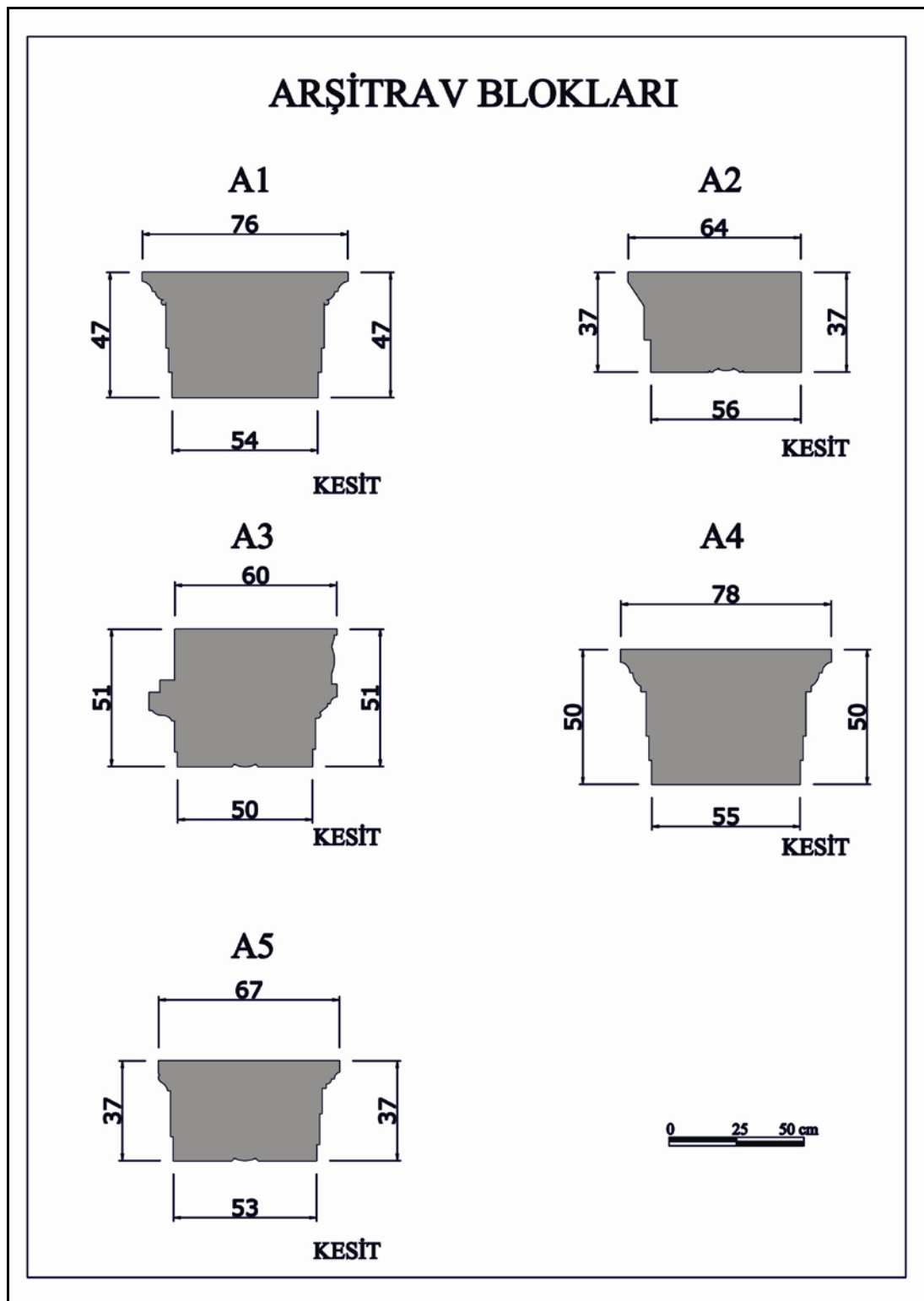
4.2.4 Üst Yapı elemanları (*Arşitrav, silme, ahşap, kiremit*)

Smyrna Agorası avlusunda kazılarda ortaya çıkmış silme, arşitrav blokları, kornişler ve korkuluk parçaları bulunmaktadır. 2006 yılı öncesindeki kazılarda düzgün bir envanter tutulmadığı için parçaların nereden çıktığı belli değildir. Fakat Kantar-Naumann dönemindeki kazılarda çekilmiş fotoğraflardan bazılarını tespit etmek mümkündür (Şekil 4.22).

Avlu içinde arşitrav üzerinde yapılan rölöve çalışmaları sonucunda beş çeşit arşitrav olduğu ortaya çıkmıştır (Şekil 4.23). Bunlardan iki tanesi bir bütün olarak günümüze kadar ulaşmıştır. Agorada üst yapıya ait ahşap elemanlar bugüne ulaşamamıştır.

Şekil 4.22 Avluda bulunan üst yapı elemanları (Kantar-Naumann 1943)

Şekil 4.23 Avluda bulunan beş çeşit arşitrav ve kesit çizimleri (Erturan arşivi, 2010)

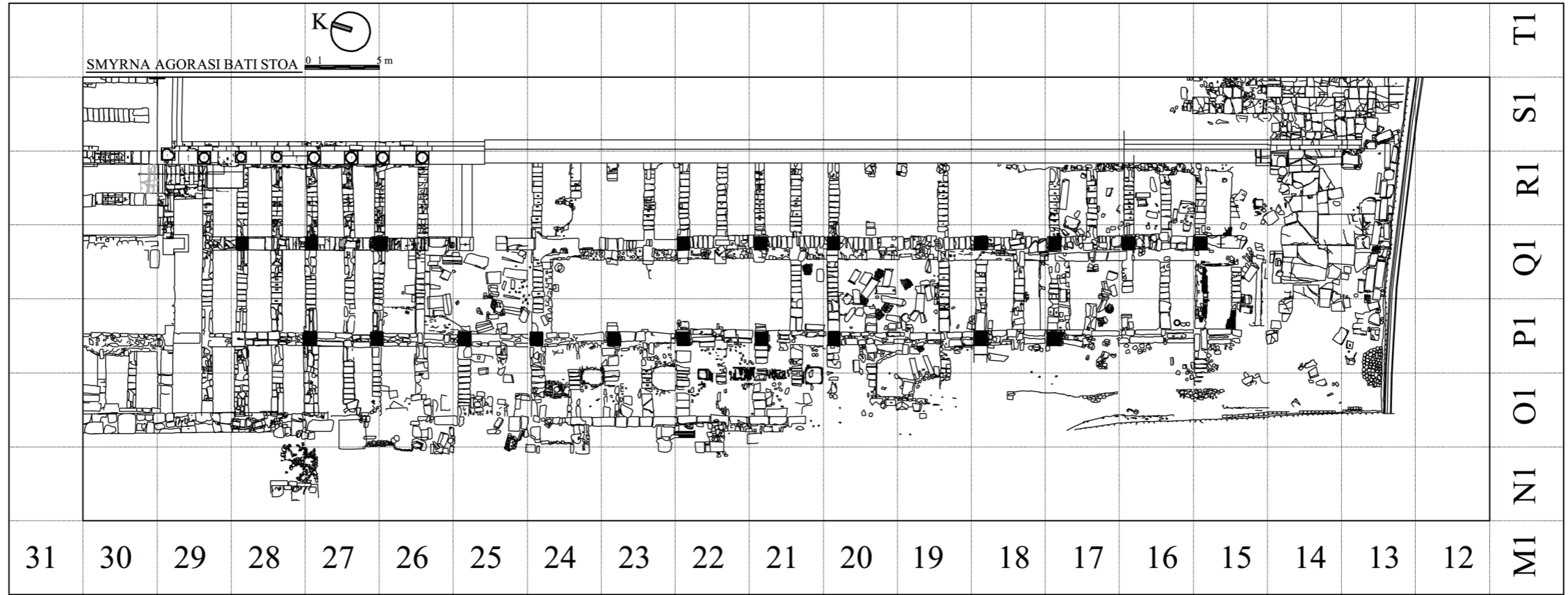
4.3 Batı Stoa Rölöve projesi ve restitüsyon önerisi

Stoanın bodrum kat rölövesi ve bodrum kat ve zemin kat rölöveleri, rölöve tekniğine uygun bir şekilde ortaya çıkarılmıştır. Restitüsyon projesinde ise yapıdan gelen izler, seyyahların anlatımları, Vitruvius'un stoalar ve kolonlarla ilgili verdiği oranlar ve dönem örnekleri dikkate alınmıştır. Bu veriler doğrultusunda bir restitüsyon projesi hazırlanmıştır.

Restitüsyon'un en önemli verisi günümüze kadar ulaşmış olan bodrum kat, zemin kat ve kazılarda ortaya çıkan mimari elemanlardır. İlk olarak Stoa'da bulunan sütun sayısı tespit edilmiştir. Zemin kat rölöve ve bodrum kat rölöve planına baktığımızda sütunların plansal olarak daha büyük kesitli ayaklar üzerine yerleştirildiği görülmüştür. Ayakların üzerinde kaidenin oturduğu kare planlı mermer taş bloklar bulunmaktadır (Şekil 4.24). Günümüze kadar ulaşmış olan blokların belli aralıklarla tekrar ettiği tespit edilmiştir. Mermer blokları planda kırmızı renk ile gösterilmiştir (Şekil 4.25). Günümüzde üzerine kazı sonucu ortaya çıkmış olan postoment ve granit sütunlar yerleştirilmiştir.

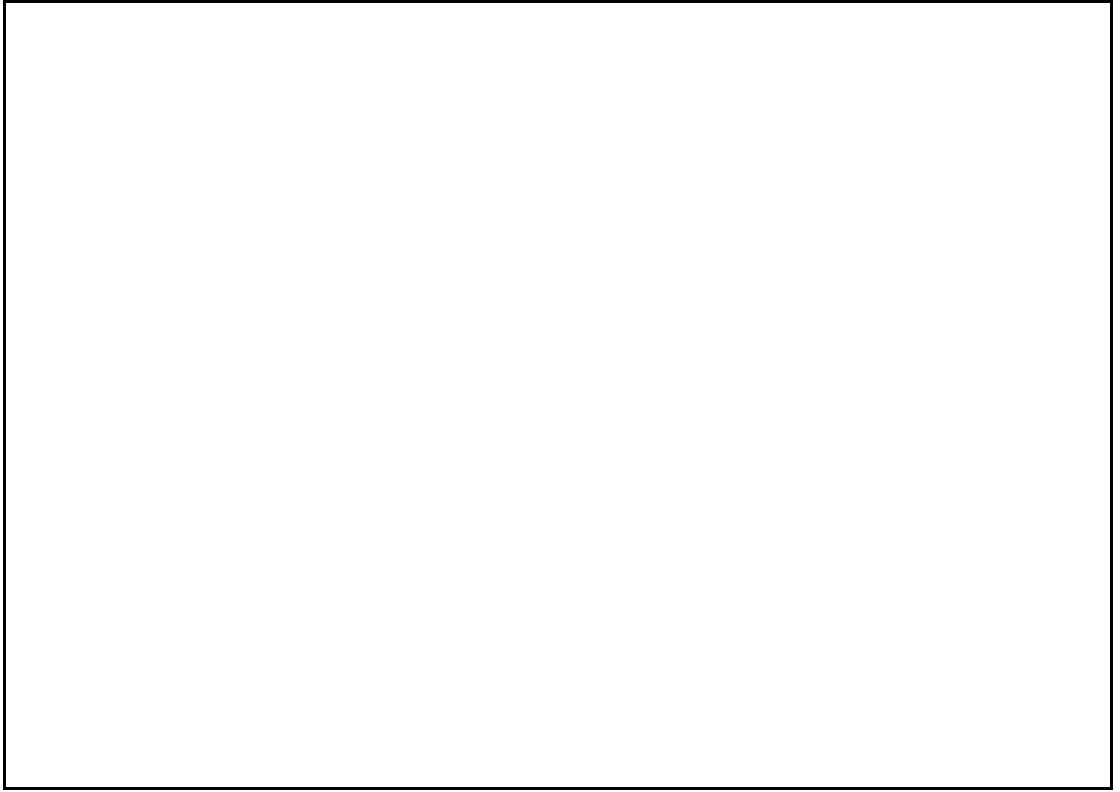

Şekil 4. 24 Birinci katta görülen mermer kaideler (Erturan arşivi, 2009)

ŞEKİL 4.25 Smyrna Agorası Batı Stoa Zemin Kat Planı (Erturan arşivi, 2010)

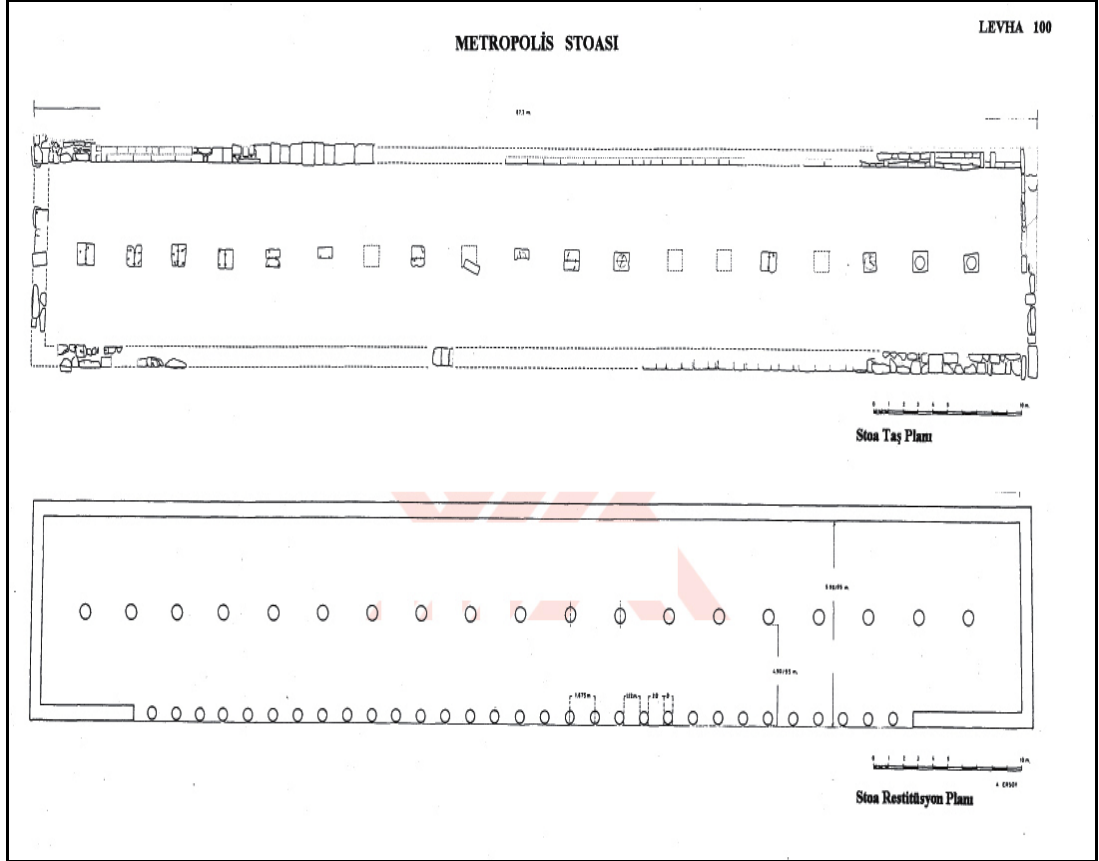
Zemin katta tespit edilen kaideler bodrum kattaki fil ayakları üzerine oturmaktadır. Fil ayakları 115 x 90 cm boyutlarındadır. Bu ayakların sağında ve solunda destek kemerleri bulunmaktadır (Şekil 4.26). Bodrum katta bulunan tüm fil ayakları günümüze kadar ulaşmıştır. Sonuç olarak bodrum kattaki galeriler arasındaki fil ayaklarının sayısı ve plan üzerindeki yerleri zemin kattaki kaide yerlerini bize göstermiştir.

Şekil 4.26 Plintosların oturduğu zemin katta bulunan kaideler ve fil ayakları (Erturan arşivi, 2009)

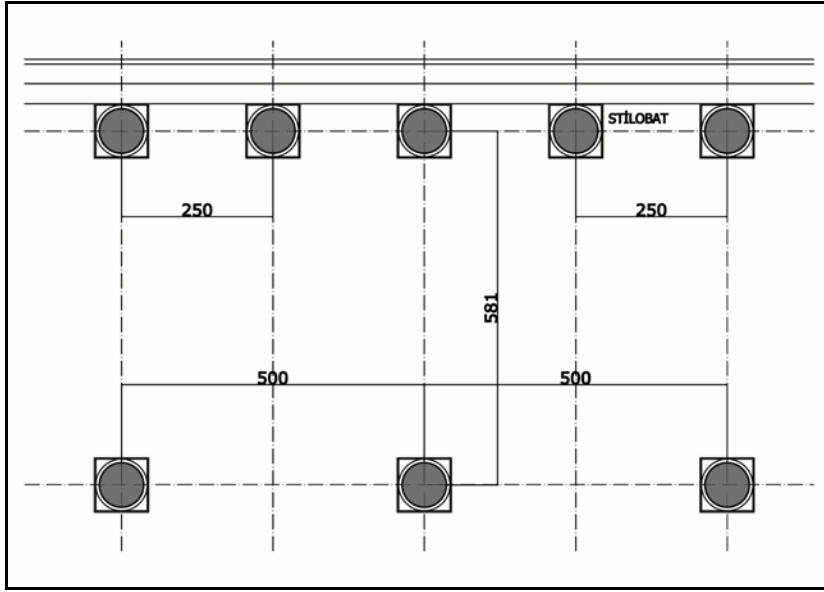
Zemin kat planında ise ön sıra sütunlarının tespitinde dönem örneklerinden faydalanılmıştır. Antik dönem stoa yapıları incelendiğinde hemen hemen hepsinde ön sıra sütun aralıklarının arka sıra sütun aralıklarının yarısı kadar olduğu tespit edilmiştir. Bunlara örnek olarak Metropolis stoası (Şekil 4.27), Miletos Agorasını çevrelleyen Stoalar, Hierapolis Stoasını gösterebiliriz. Stoa planlarında ön sıra sütunları arka sıralarda birer atlayarak devam etmiştir. Yani ön sıra sütun sayısı arka sıra sütun sayısının iki katı kadardır. Bunun nedeni ön sıra sütunları üzerinde

arşitravlar bloklarının oturmasıdır. Taş malzeme ile yapılan ve kiriş görevi gören bu bloklar geniş açıklık geçemediği için bu bölümde sütun aralıkları arka sıra sütun aralıklarının yarısı kadardır. Buradan yola çıkarak Smyrna Agorası Batı Stoa zemin kat planında ön sıra sütun aralıkları arka sıra sütun aralıklarının yarısı olacak şekilde plan üzerine yerleştirilmiştir.

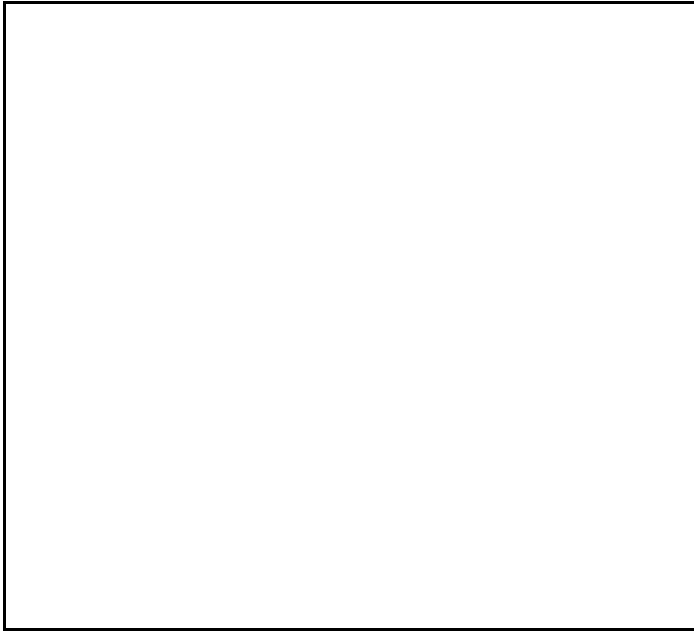
Şekil 4.27 Metropolis Stoası (Ersoy, 1998)

Batı Stoa'nın ön sıra sütun sayısı, orta sıra sütunlarından yola çıkarak otuzbir adet olduğu tespit edilmiştir. Ön sıradaki 1. sütun aksından restorasyonu yapılan Faustina Kapısı'nın doğusundaki sütun aksına kadar olan mesafe yetmişbeş metre dokuz santimetre kadardır. Bu uzunluğu sütun aralığına böldüğümüzde ($7509 / 31 = 250,3$ cm) sütun aksları arasındaki mesafenin 250 cm olduğu görülmektedir. Arka sıra sütun aksları, rölöve ölçülerinde değişmekle beraber ortalama 500 cm olarak kabul edilmiştir (Şekil 4.28).

Şekil 4.28 Batı Stoa ön sıra ve arka sıra sütun aks ölçüleri (Erturan arşivi, 2010)

Restitüsyonda sütun dizilerini plandaki yerlerine yerleştirdikten sonra restitüsyona sütunların bulunması ile evam edilmiştir. Bu anlamda arazide günümüze kadar ulaşabilmiş sağlam bir sütun yoktur. Fakat Nauman-Kantar döneminde restorasyonu yapılmış ön sıra sütunlarından birincisi ve ikincisi iki parça halinde günümüze kadar ulaşmıştır (Şekil 4.29).

Şekil 4.29 Batı Stoa ön sıra sütunlar (Erturan arşivi, 2009)

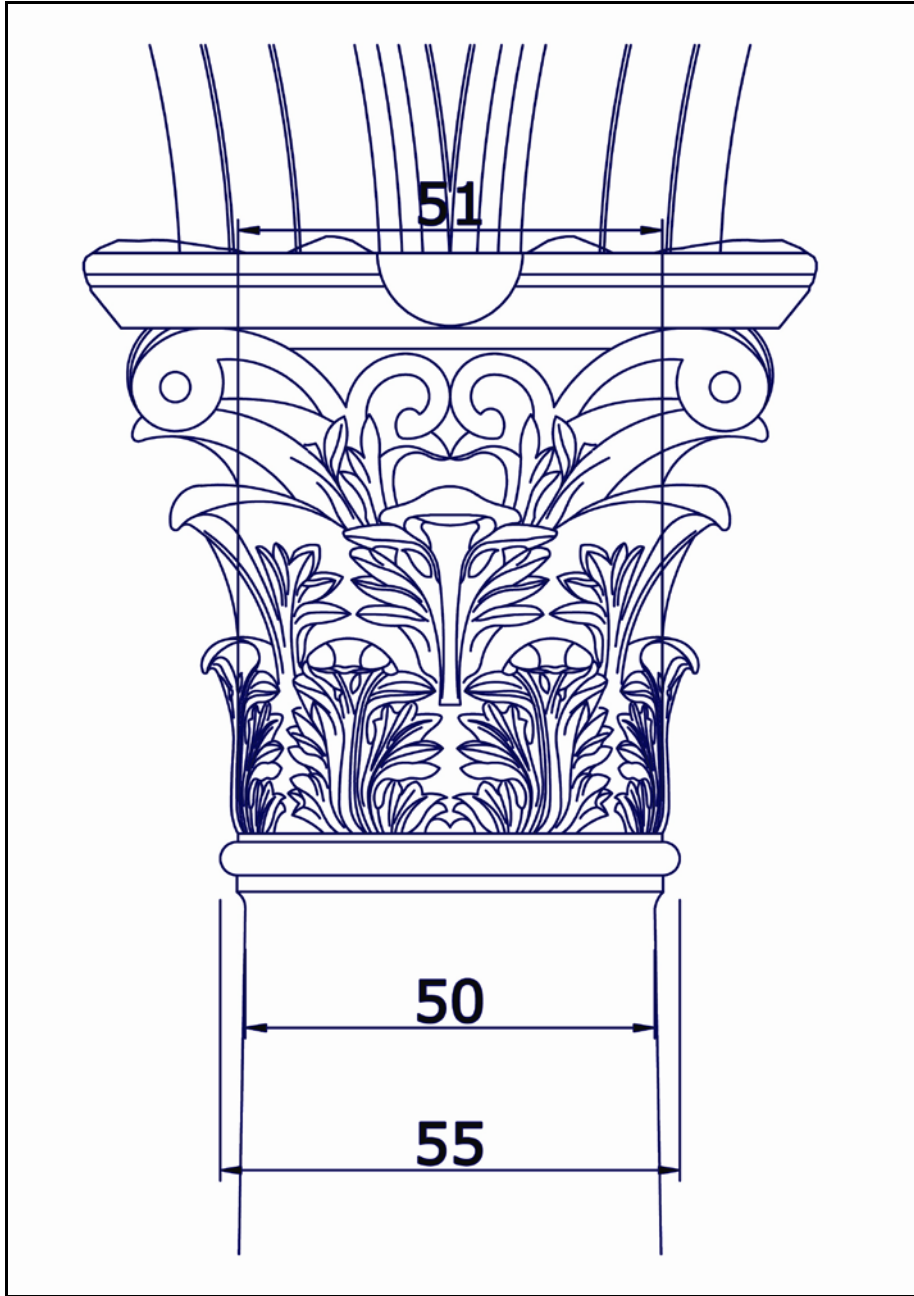
Ön sırada ayağa kaldırılmış diğer sütunlar doku ve boyut anlamında farklı parçaların bir araya getirilmesi sonucu oluşturulmuşlardır. Bu nedenle ayağa kaldırılmış ve restorasyonu yapılmış olan ön sıra sütunlarından kuzeydeki birinci ve ikinci sütun restitüsyona temel teşkil etmektedir. Bu sütun granit malzeme ile yapılmıştır. Sütun Naumann-Kantar dönemi kazılarında restore edilip ayağa kaldırılmıştır. Bu dönem kazılarında çekilmiş olan bir fotoğraftan ikinci sütunun zeminde parçaları birleştirilmiş olarak restorasyona hazırlandığı görülmektedir. Fotoğrafta ilk sütunun Stoa içine doğru yıkıldığı görülmektedir (Şekil 4.30). Birinci sütun'un alt çapı 66 cm, üst çapı 50 cm, yüksekliği ise 470 cm kadardır.

Şekil 4.30 Naumann-Kantar dönemi kazılarında batı Stoa (Naumann-Kantar, 1943)

Batı Stoa'ya ait olduğu belirlenen bu iki sütun'un alt çapından yola çıkarak üzerine oturduğu kaide'nin (postoment) boyutları tespit edilmiştir. Agora arazisinde toplam 11 farklı türde kaide tespit edilmiştir. Bulunan sütunların alt çapları ile kaidelerin üst çapları karşılaştırılarak sütunun altına gelecek olan doğru kaide tespit edilmiştir. Buna göre sütun alt çapı 66 cm kadardır. Buna uygun kaideler KN 80, 81, 82, 83, 84, 86, 87, 88, 90, 91 numaraları ile gösterilmiştir. Bu kaidelerin üst çapları 71 cm kadardır. Kaidelerle ilgili detay çizimleri ekler bölümünde verilmiştir.

Birinci kat sütun başlıkları, sütun üst çapı ve Vitruvius'un açıkladığı oranlar kullanılarak tespit edilmiştir. Arazide bulunan sütun başlıklarından hangisinin ön sıra sütunlarına ait olduğu; sütun üst çapı ve başlık alt çaplarının karşılaştırılması sonucunda bulunmuştur. Sütun üst çapı genişliği 50 cm, buna uygun olan sütun alt çap genişliği ise 51 cm'dir (Şekil 4.31). Buna göre en uygun sütun başlığı 209 katalog numaralı sütun başlığıdır.

Şekil 4.31 Sütun başlığının sütun gövdesine oturması (Erturan arşivi, 2010)

Vitruvius'e göre sütun yüksekliği 12 ile 15 ayak arasında kalan sütunlarda başlık yüksekliği sütun alt çapı kadar olmalıdır demektedir. Bulduğumuz başlık yüksekliği 71 cm, sütun alt çapı ise 70 cm'dir (Şekil 4.32). 209 katalog numaralı başlığı kullanmamızın diğer nedeni de 2003 yılında Batı Stoa'da yapılan kazılarda bu başlığa rastlanmış olmasıdır (Şekil 4.33).

Şekil 4.32 Sütun yüksekliği ile sütun alt çapı arasındaki karşılaştırma (Erturan arşivi, 2010)

Uygun sütun başlıklarının bulunmasından sonra başlık üzerine gelecek olan mimari elemanın arşitrav veya kemer olabileceği düşünülmüştür. Kemer olabileceğini düşündüren en büyük veri kazı sonucunda Batı Stoa'dan çıktığı bilinen onüç adet büyük kemer parçasının bulunmasıdır. Stoa'ya ait olduğu bilinen bu parçalar günümüzde Agora avlusu içinde yer almaktadır. Kemer taşları'nın Stoa'dan çıktığı, Naumann-Kantar döneminden kalan fotoğraflarda görülmektedir (Şekil 4.34). Bu parçalar boyut ve ağırlık göz önüne alındığında üst kata konamayacak kadar ağır ve büyük boyutta oldukları gözlenmiştir. Bu nedenle birinci kat sütun başlıklarının üzerine arşitrav bloğunun değilde kemerlerin oturduğu tespit edilmiştir.

Şekil 4.33 2004 yılında D7 açmasından çıkan sütun başlıkları (Kazı sonucu raporu, 2004)

Şekil 4.34 Fotoğrafta kemeri oluşturan taşlar 1 ve 2 numaralarla işaretlenmiştir (Naumann-Kantar, 1943)

Kemer taşlarını detaylı olarak incelediğinde, iki yüzünde de farklı profillerin olduğu gözlenmiştir. bu nedenle kemerin ön ve arka yüzü farklı görünmektedir (Resim 4.35). Buda kemer taşlarının ön cephede kullanıldığını göstermektedir. Kemer çiziminden çıkan eğriliğe göre yapılan birleştirmede kemerlerin 3 parçadan oluştuğu anlaşılmıştır. Bu üç parçadan ortadaki parça büyük bir kilit taşı niteliğindedir ve arazide bir tanesi güümüze kadar ulaşabilmiştir (Resim 4.36).

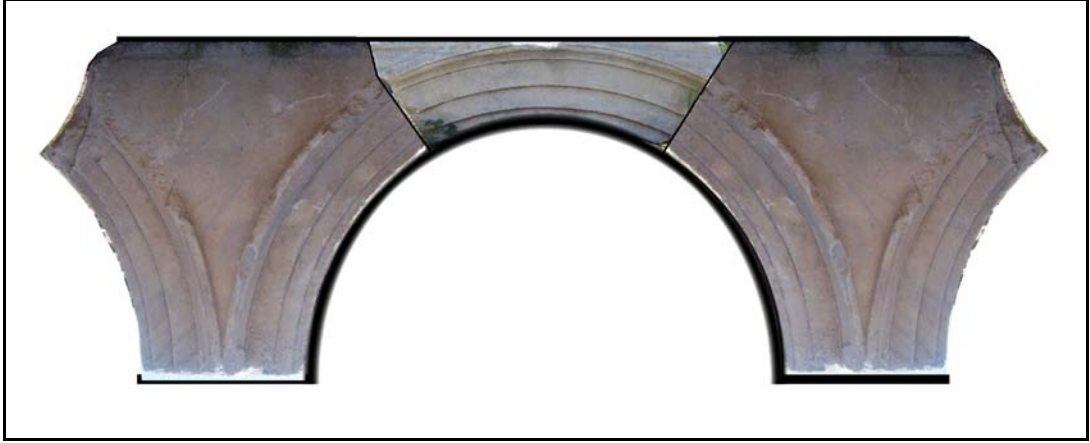

Şekil 4.35 Kemer taşlarının ön ve arka görünüşleri (Erturan arşivi, 2010)

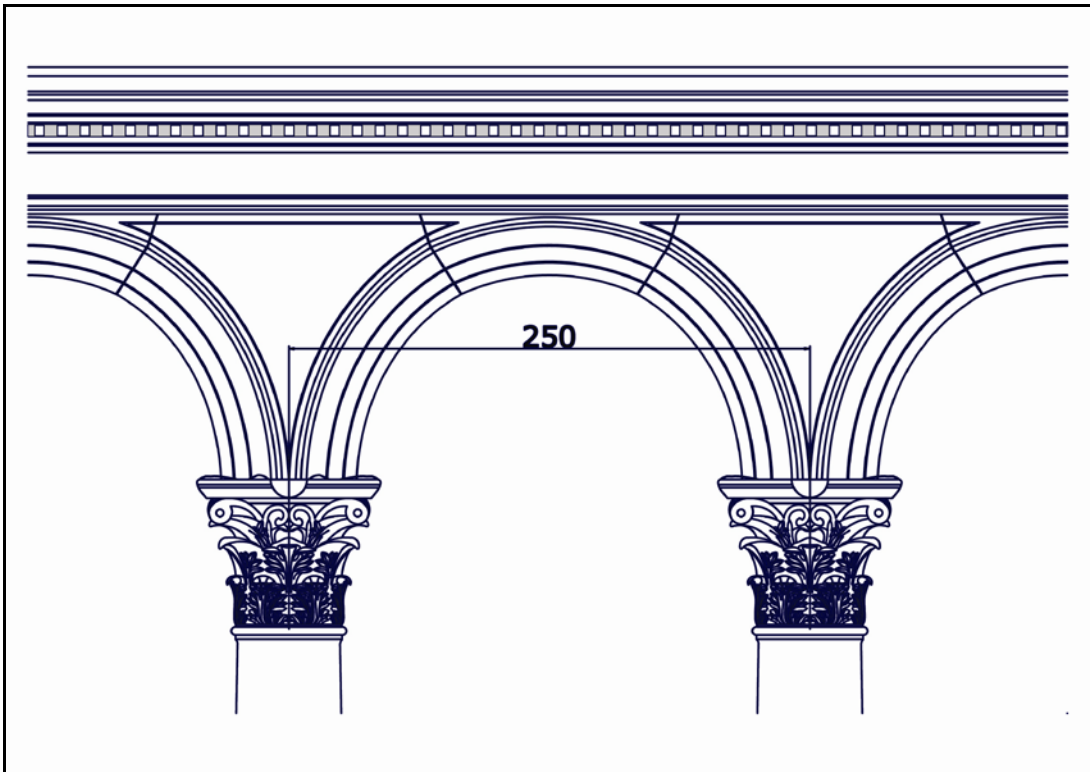

Şekil 4.36 Kilit Taşı (Erturan arşivi, 2010)

Kemer taşlarının detaylı çizimi sonucunda kilit taşı da kullanılarak bir kemer oluşturulmuştur (Şekil 4.37). Oluşturulan bu kemerin genişliği 250 cm'dir. Sütun aksları arasındaki mesafenin de 250 cm olduğu göz önüne alındığında kemerlerin sütunlar üzerine oturduğu görülmektedir (Şekil 4.38).

Şekil 4.37 Kemerlerin birleştirilmiş görünüşü (Erturan arşivi, 2010)

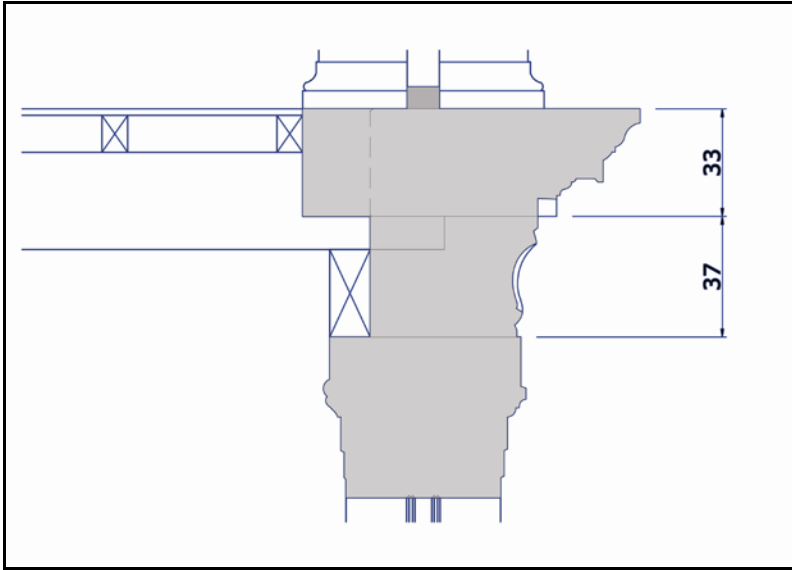

Şekil 4.38 Kemerlerin Sütun başlıkları üzerinde konumlanması (Erturan arşivi, 2010)

Kemerler, arşitrav'ın yapması gereken görevi yapmıştır. Bu nedenle kemerler üzerine ağırlığı arttırmamak için yeniden bir arşitrav yerleştirilmemiştir. Kemerler üzerine sima-geison bloğu yerleştirilmiştir. Bu silme blokları günümüzde arazi avlusu içinde yer almaktadır. Bloğun seçiminde Naumann-Kantar döneminden kalan bir fotoğraftan faydalanılmıştır (Şekil 4.39). Fotoğraftan faydalanılarak arazide bu silme bloğu bulunmuş cephe ve kesit rölövesi alınmıştır. Bunun sonucunda da bloğun kemer üzerine oturabilecek genişlikte olduğu tespit edilmiştir (Şekil 4.40).

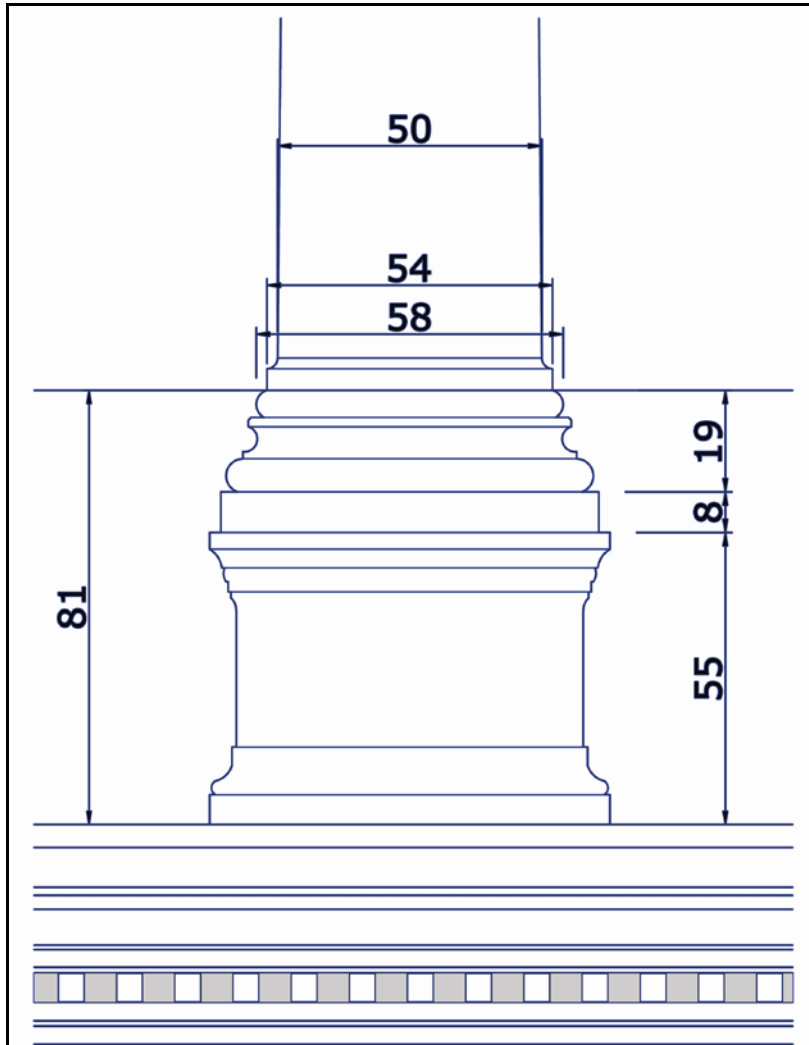

Şekil 4.39 3 numara ile işaretlenmiş silme bloğu (Naumann-Kantar, 1943)

Şekil 4.40 3 Kemer üzerine oturan silme bloğu (Erturan arşivi, 2010)

Birinci kat zemin katın tekrarı şeklinde olduğu, kaide, sütun gövdesi, sütun başlığı arşitrav ve silme bloklarından oluşmaktadır. Bu kattaki kaidelerin bulunması alt kat kaidelerine oranla daha kolay olmuştur bunun nedeni bu kata ait korkuluk izlerinin kaide üzerinde görülmesidir. Fakat bu ize KN 76 ve KN 60 numaralı kaidelerde rastlanmıştır. Her iki kaideninde yükseklik ve genişlikleri birbirine yakındır. Bu ikisi arasında seçim yapılırken süslemesi az olan tercih edilmiştir. Bunun nedeni süslemesi çok olan kaidenin Bazilikaya ait olabileceği düşünülmüştür. Kaide de sütunun oturacağı kısmın çapı 57 cm dir. Sütunların alt çapına göre yapılan sınıflandırmada 50 cm ile 55 cm arasında bir yoğunluk olduğu görülmektedir. Kaide üzerine konulacak sütunun detaylı çizimi yapıldığında gövde kalınlığının 50 cm olduğu görülmektedir (Şekil 4.41).

Şekil 4.41 Birinci Kat Kaidesi ve Sütunu (Erturan arşivi, 2010)

Vitruvius zemin kattaki oranların birinci katta da aynen tekrarlandığını söylemektedir. Zemin katta sütun yüksekliğinin sütun çapına oranı (470cm / 66cm=7.1) yaklaşık yedide biri kadardır. Bu oranı birinci kat sütunlarına uyguladığımızda yani sütun alt çap genişliğini yedi ile çarparsak birinci kat sütun yüksekliğini bulmuş oluruz.. Buna göre birinci kat sütun yüksekliği (7x50cm =350cm) 350 cm olduğu görülür. Sütunların yükseklikleri ortaya çıktıktan sonra sütun başlıklarının sütun üst çapına göre uygun sütun başlığının bulunması gerekmektedir. Buna göre sütun üst çapı 42 cm'dir. Arazideki sütun başlıklarından yükseklikleri fazla olmayan alt çapları ise 45 cm civarındaki sütun başlıkları incelendiğinde katalog numarası 172,167 ve 208 nolu sütun başlıkları seçilmiştir. Bu başlıklar arasında boyut olarak en uygunu 208 katalog numaralı başlıktır. Aynı zamanda bu başlık 2003 yılında yapılan kazılarda D3 açmasında bulunmuştur (Şekil 4.42).

Şekil 4.42 D6 açmasından çıkan 208 katalog numaralı sütun başlığı depremde stoa içine doğru yıkılmıştır (Kazı arşivi, 2003)

Birinci katta sütun başlıları üzerine arşitrav ve silme bloğu oturmaktadır. Agora arazisinde beş çeşit arşitrav bloğuna rastlanmıştır. Arşitravların yükseklikleri sırası ile 37cm, 47 cm, 51 cm ve 78 cm kadardır. Vitruvius arşitravlar için (baştaban) sütun başlık yüksekliklerinin yarısı kadar olması gerektiğini söylemektedir. Birinci kat sütun başlıklarının yüksekliği 57 cm kadardır. Bu nedenle ikinci kat sütun başlıklarının üzerine yüksekliği 37 cm olan arşitravlar yerleştirilmiştir (Şekil 4.43).

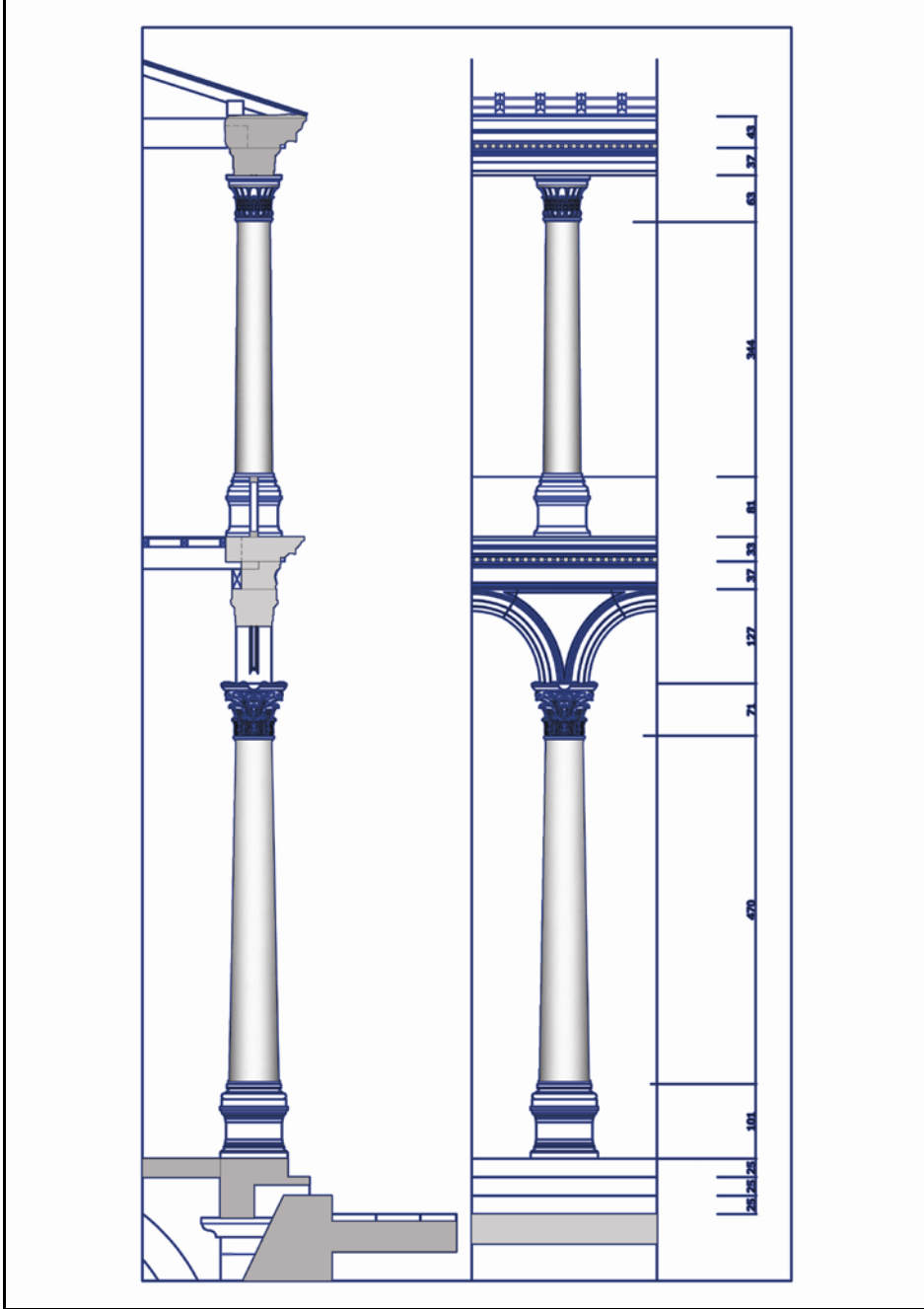
Şekil 4.43 Arazide sağlam olarak günümüze kadar ulaşmış olan 37 cm yüksekliğindeki arşitrav (Erturan arşivi, 2010)

Arşitrav bloklarının üzerine gelecek olan silme bloğu bulunurken, eski fotoğraflar ve kazı sonuçları değerlendirilmiştir. Naumann- Kantar dönemi kazılarında ve 2003-2004 yılları arasında yapılan kazılarda yüksekliği 42 cm, eni 68 cm olan silme bloklarının birinci kat arşitrav bloğu üzerine yerleştiği düşünülmüştür (Şekil 4.44).

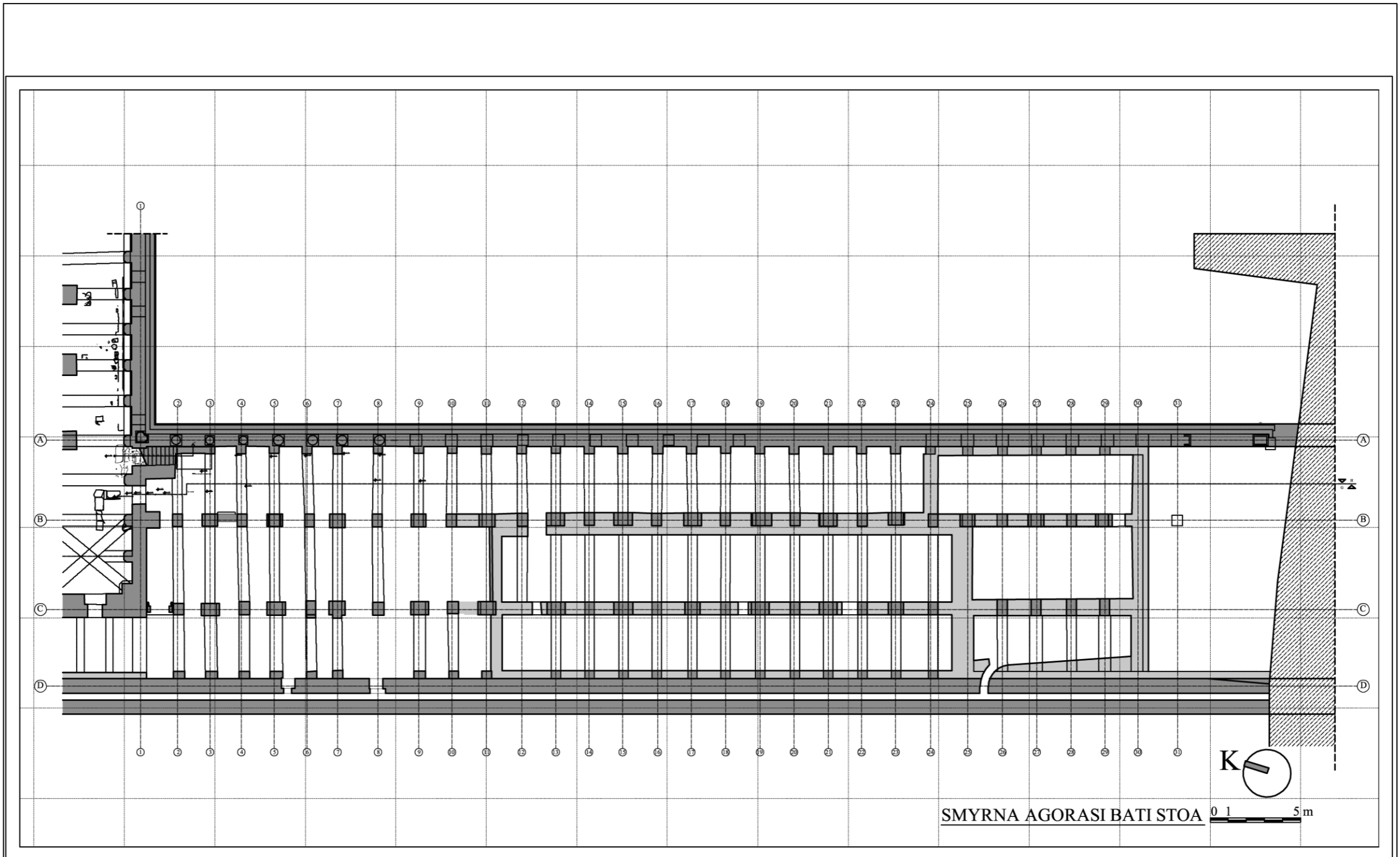

Şekil 4.44 2004 yılı kazılarında C7 açmasından çıkan silme taşı (Kazı arşivi, 2004)

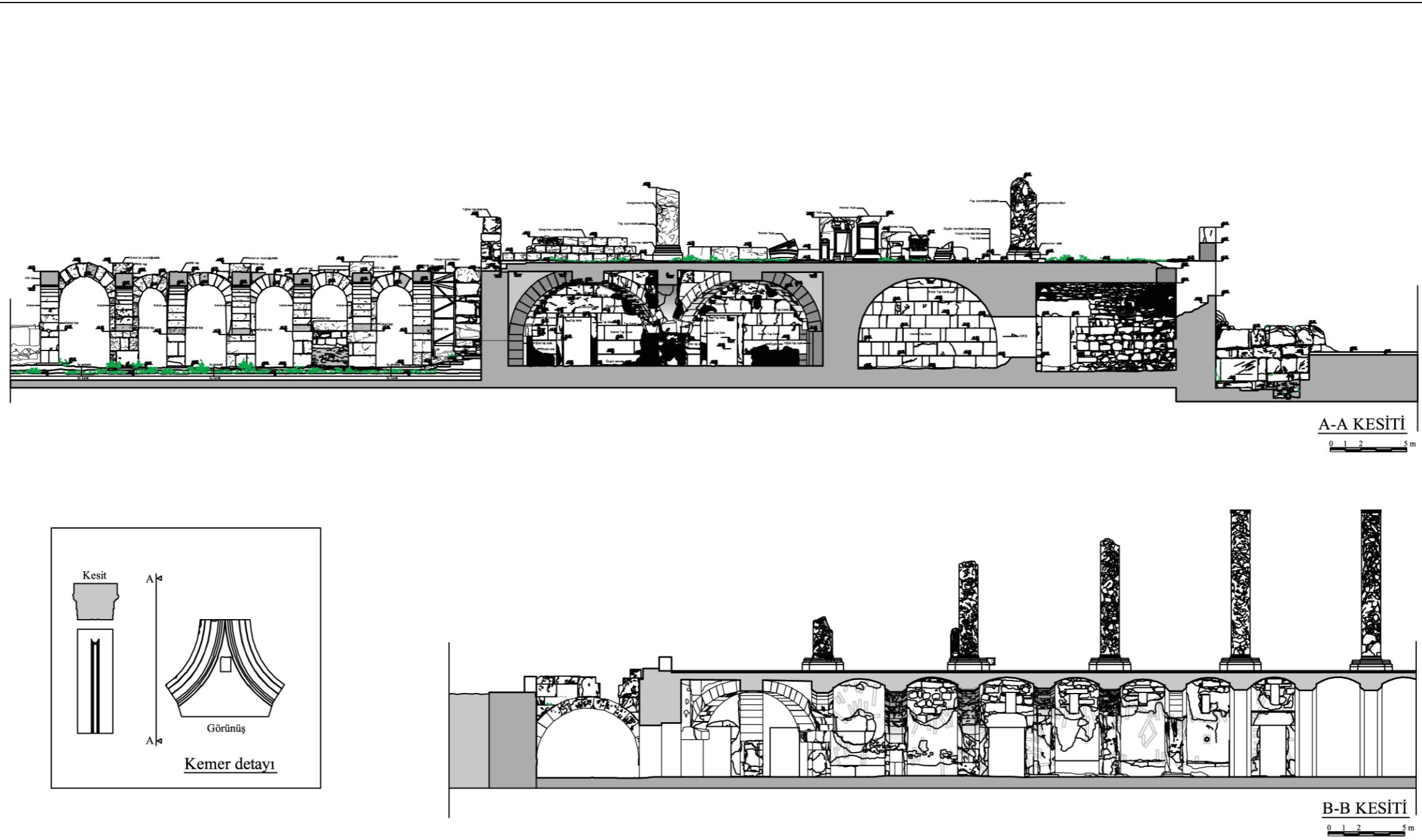
Sonuç olarak arazide bulunan mimari öğeler, kazı arşivlerindeki fotoğraflar ve Vitruvius'un antik dönem yapıları için verdiği oranlar kullanılarak zemin katta ve birinci katta kaide, sütun gövdesi, sütun başlığı, kemer veya arşitrav ve silme bloklarından oluşan bir modül oluşturulmuştur (Şekil 4.45). Bu modül cephe boyunca tekrar ettirilmiş ve Batı Stoa'nın batı cephesi ortaya çıkarılmıştır.

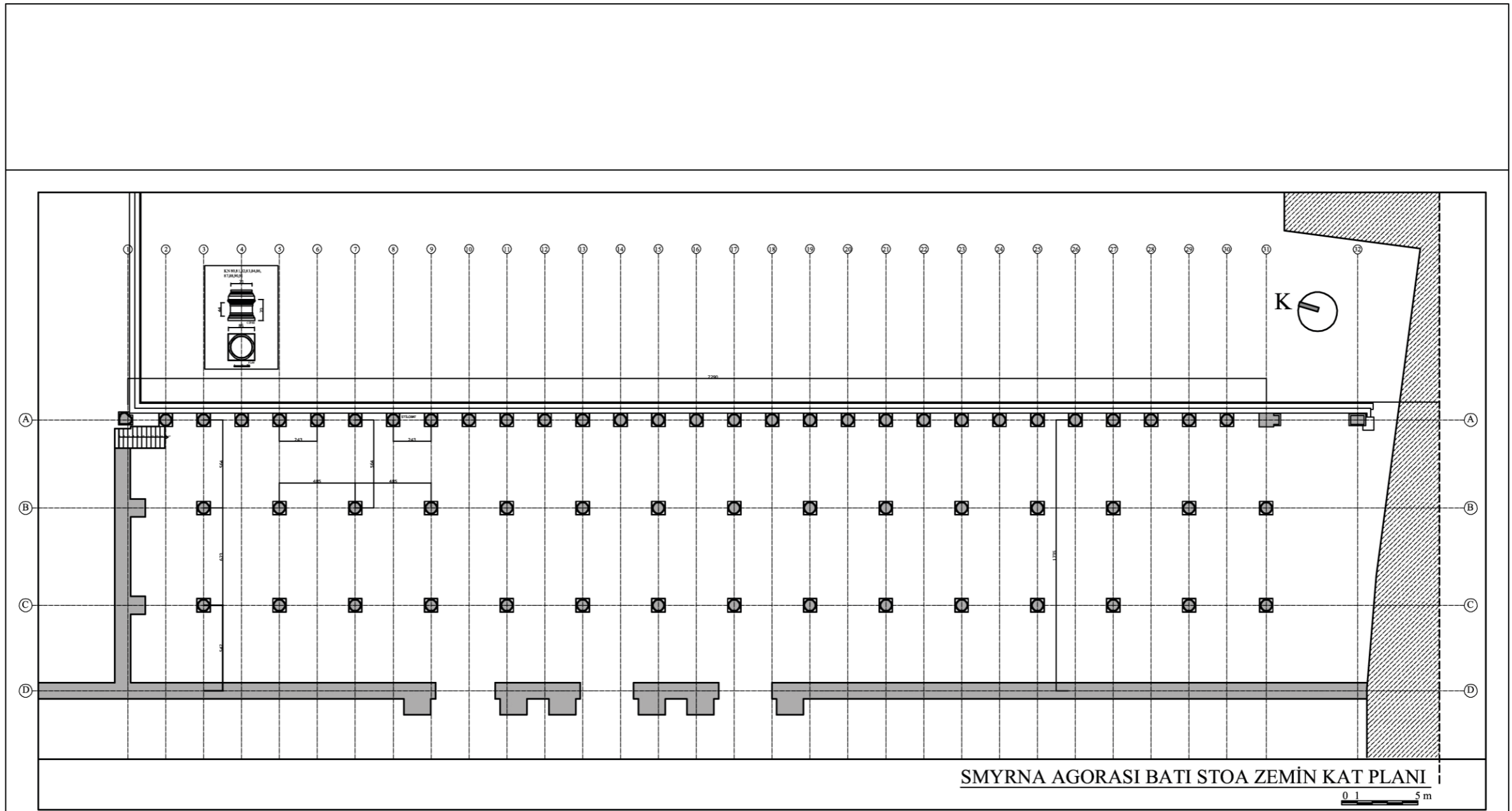
Şekil 4.45 Smyrna Agorası Batı Stao için oluşturulmuş modül (Erturan arşivi, 2010)

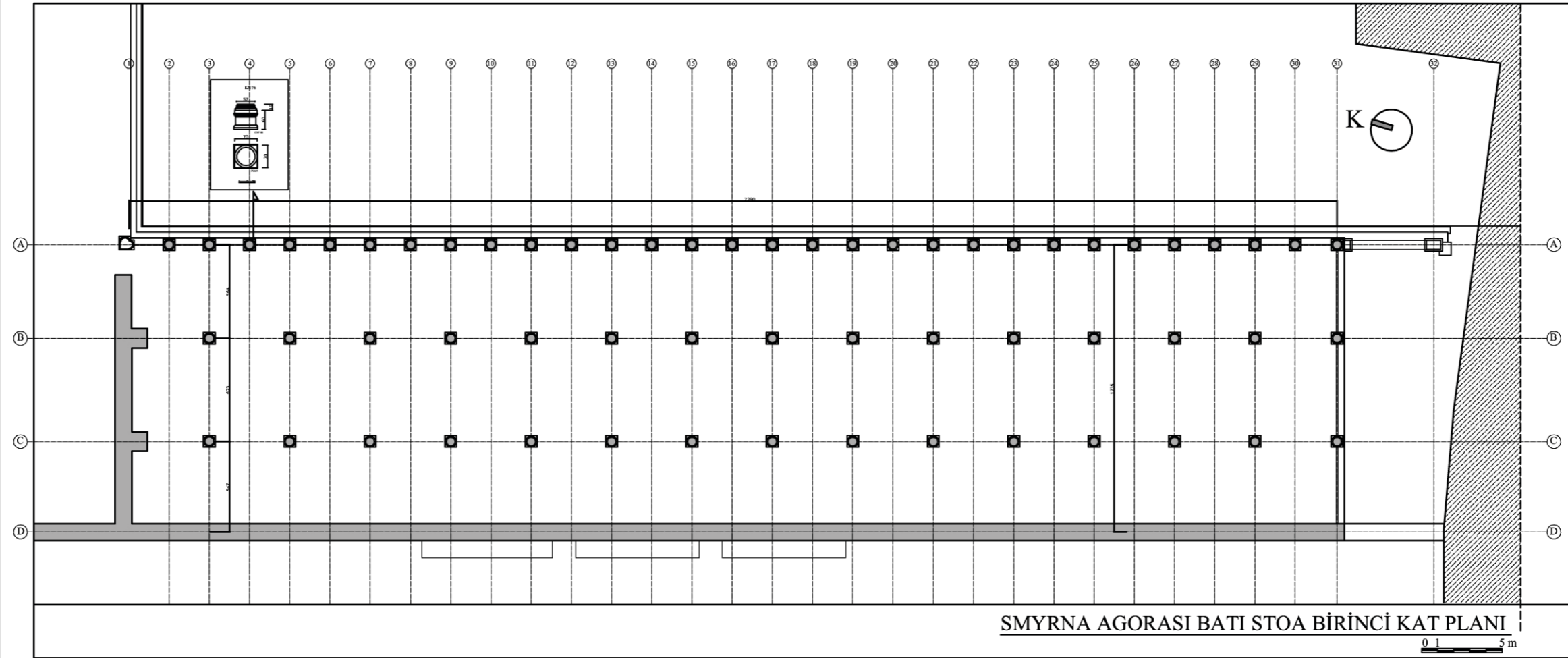
ŞEKİL 4.46 Smyrna Agorası Batı Stoa Bodrum Kat Planı (Erturan arşivi, 2010)

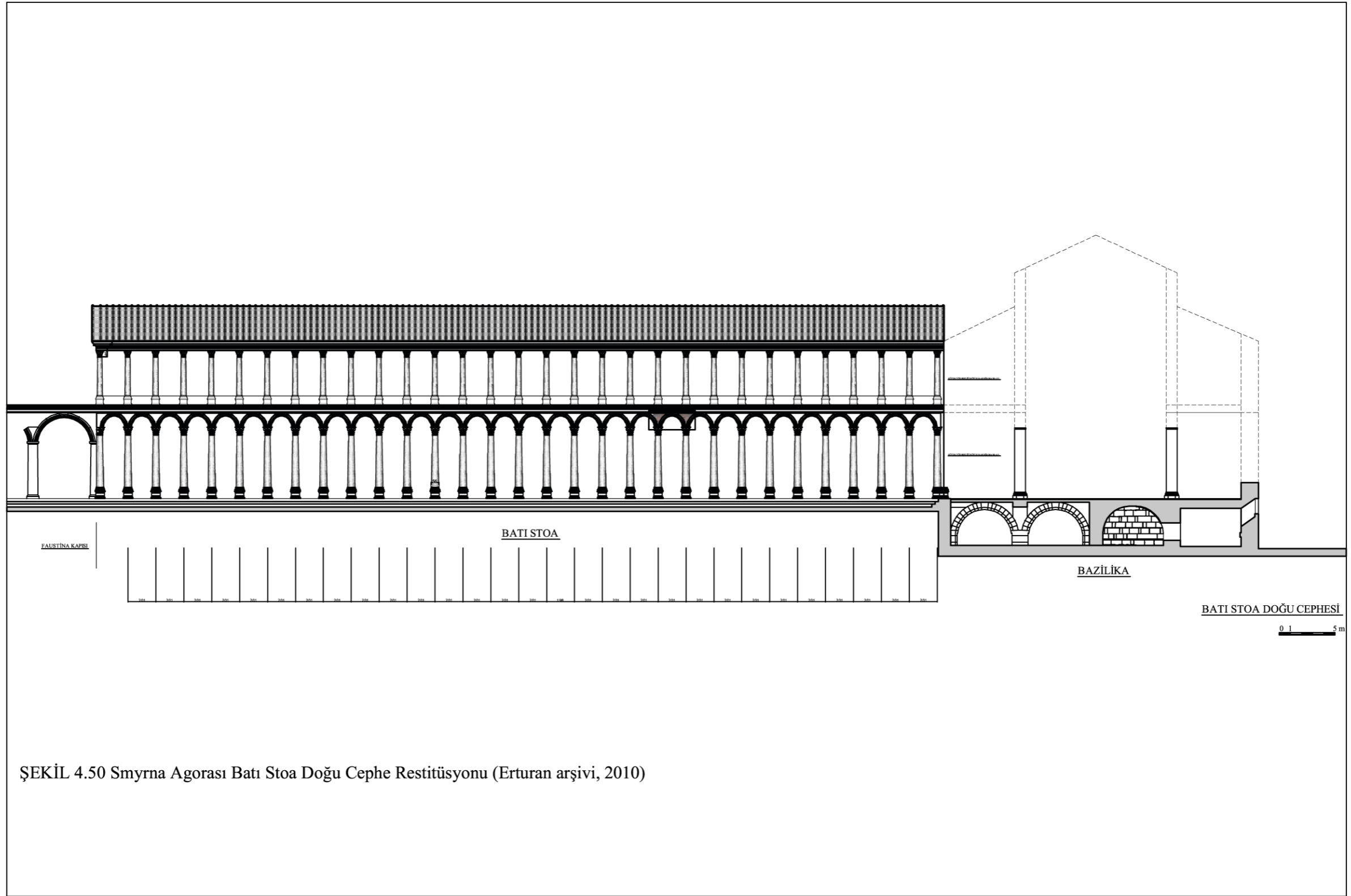
ŞEKİL 4.47 Smyrna Agorası Batı Stoa kısmi kesitleri (Erturan, 2010)

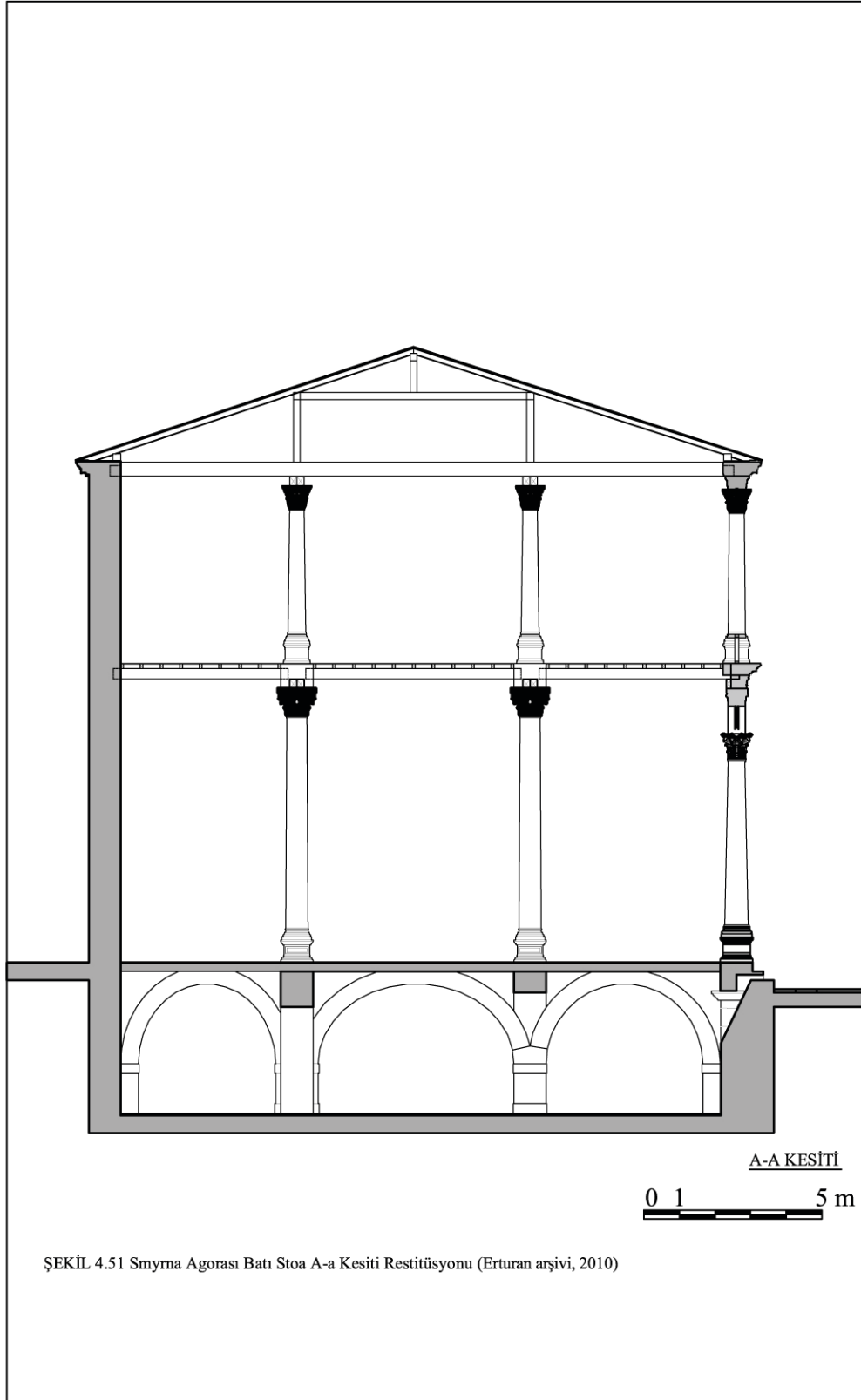
ŞEKİL 4.48 Smyrna Agorası Batı Stoa Zemin Kat Planı Restitüsyonu (Erturan arşivi, 2010)

ŞEKİL 4.49 Smyrna Agorası Batı Stoa Birinci Kat Planı Restitüsyonu (Erturan arşivi, 2010)

ŞEKİL 4.50 Smyrna Agorası Batı Stoa Doğu Cephe Restitüsyonu (Erturan arşivi, 2010)

ŞEKİL 4.51 Smyrna Agorası Batı Stoa A-a Kesiti Restitüsyonu (Erturan arşivi, 2010)

BÖLÜM BEŞ

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Ege bölgesinde bulunan en önemli antik kentlerden biri de Smyrna'dır. Smyrna, Pagos dağına eteklerine kurulmuş ızgara planlı bir kenttir. Kentin çekim merkezi Agora'dır. Agora; bazilika, stoalar, kapılar ve caddelerden oluşmaktadır. Smyrna Agorası, günümüzde modern kentin içinde kalmış durumdadır. Antik kent merkezinden günümüze Bazilika ve Stoaların kalıntıları günümüzde açığa çıkarılmaktadır. Bu çalışma yapı kalıntıları kalmış olan Batı Stoa'nın restitüsyonuna yönelik olarak yapılmıştır. Çalışmaya ilk olarak mevcut durumun rölövesi çıkarılarak başlanmıştır. Batı Stoa kalıntılarının plan, kesit ve cephe çizimleri hazırlanmıştır. Rölöve projesinde yapının üç nefli, dikdörtgen planlı, ön sıra sütun aralıklarının ikibuçuk metre olduğu ve iç sıra sütunlarının beş metre olduğu tespit edilmiştir. Restitüsyona veri olabilecek sütun, postoment, arşitrav ve friz gibi elemanlar Agora avlusunda bulunmaktadır. Sırası ile avludaki kaide, sütun ve sütun başlıkları ile ilgili katalog hazırlanmıştır. Bu kataloglardaki türlere ilişkin mimari elemanların detaylı çizimleri yapılmıştır.

Restitüsyon aşamasında ilk olarak yapıdan gelen izlerden faydalanılmıştır. Bu izler genel olarak Naumann-Kantar dönemindeki kazılarda ortaya çıkmıştır. O dönemde çekilmiş olan eski bir resimden ve arazideki konumundan Batı Stoa'nın birinci ve ikinci sütunlarının özgün konumlarına yerleştirildiği tespit edilmiştir. Bu sütunlardan ilki iki parça halinde 2.si üç parça halinde günümüze kadar ulaşmıştır. Bu sütunları yükseklikleri 470 cm, alt çapları 66 cm, üst çapları ise 50 cm'dir. Kaideler bu sütunun alt çapı göz önüne alınarak bulunmuştur. Buna göre uygun kaideler KN 80, 81, 82, 83, 84, 86, 87, 88, 90, 91 numaraları ile gösterilmiştir. Kaidelerin üst çapları 71 cm kadardır. Sütun başlığının tespitinde ise, sütun üst çapı ve Vitruvius'un verdiği oranlardan faydalanılmıştır. Vitruvius'a göre sütunlarda başlık yüksekliği sütun alt çapı kadar olmalıdır. Buna göre arazide bulunan KN 209 katalog numaralı sütun başlığı sütun gövdesinin üzerine oturmaktadır ve

Vitruvius'un verdiği oranlara da uymaktadır. Başlıklar üzerine arazide bulunan kemerler oturmaktadır. Kemer taşları birleştirildiğinde kemerlerin aksdan aksa 250 cm açıklık geçtiği tespit edilmiştir. Bunun sonucunda da kemerlerin birinci sıra sütünlar üzerine konduğu gözlenmiştir. Kemerlerin üzerine silme bloğu oturmaktadır. Arazide bu anlamda çok fazla silme bloğu yoktur. Bu nedenle Naumann-Kantar döneminde ortaya çıkmış olan silmeler, arazide bulunmuş ve rölövesi alınarak restitüsyonda kemer üzerine yerleştirilmiştir.

Birinci katta, zemin katta olduğu gibi, postoment, sütün gövdesi, sütün başlığı ve arşitrav tekrar etmektedir. 2004 yılında ortaya çıkan postomentlerden KN 76 ve KN 60'ın üst kata ait olduğu anlaşılmıştır. Bu iki kaide arasından süslemesi daha az olan KN 60 nolu kaide seçilmiştir. Daha süslü olan KN 76 nolu kaidenin bazilikaya ait olduğu düşünölmektedir. Kaideler yerleştirildikten sonra alt katta bulunan sütün oranından ve kaide alt çapından faydalanılarak üst kat sütün yüksekliği tespit edilmiştir. Zemin kattaki sütün çapının sütün yüksekliğine oranı $1/7'$ dir. Vitruvius zemin kattaki oranın üst katlarda da devam ettiğini söylemektedir. Buradan yola çıktığımızda üst kat yüksekliğinin üçbuçuk metre olduğu görölmektedir. Sütün başlıkları ise, bu sütünların üst çaplarından ve kazı sonuçlarındaki yapıdan gelen izlerden faydalanılarak tespit edilmiştir. Buna göre alt çapları 45 cm olan sütün başlıkları, 167, 172 ve 208 katalog numaralı olanlardır. Bu sütün başlıklarından KN 208 nolu başlık 2003 yılında D3 açmasında ortaya çıkarıldığı için bu başlık sütünlar üzerine oturmaktadır. Sütünlar üzerine arşitrav oturmaktadır. Arazide yükseklikleri 37 cm, 47 cm, 51 cm ve 78 cm arasında değişen dört çeşit arşitrav mevcuttur. Bu arşitravlar arasından yüksekliği 37 cm olanın hem ağırlık, hem de boyut olarak daha uygun olduğu ve Vitruvius'un arşitrav için verdiği oran (Arşitrav Sütün yüksekliğinin yarısı kadar olmalıdır.) göz önüne alınarak seçilmiştir. Arşitrav üzerine, 2004 yılında C7 açmasından çıkan silmenin oturduğu tespit edilmiştir. Yapının çatı konstrüksiyonuna ait herhangi bir veri olmamakla birlikte, çatısının ahşap karkas sistem olduğu dönem örneklerinden ortaya çıkmıştır.

Sonuç olarak Smyrna Agorası kazılarında çıkmış olan mimari elemanlar, kazı sonuçları raporları ve antik dönem yazarlarından Vitruvius'un antik yapılarla ilgili verdiği oranlar kullanılarak Batı Stoa için bir restitüsyon projesi oluşturulmuştur. Zaman içinde yapılacak kazılardan ve elde edilecek verilerden faydalanılarak bu restitüsyon önerisi geliştirilecektir. Bu çalışma Batı Stoa'da yapılması planlanan restorasyon çalışmasına veri olabilecek bir restitüsyon önerisidir.

KAYNAKLAR

- Anadolu., M.U., (1996). *Yunan ve Roma Mimarisi*. Dragon Yayınları.
- Anadolu., M.U., (2001). *İst. ve And'daki Roma İmparatorluk Dönemi Mimarlık Yapıtları*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Akarca, A., (1987). *Şehir ve Savunması*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Akın, E., (1998). *Batı Anadolu Helenistik Dönem Stoaları Işığında Metropolis Stoası*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Akın, E., (2010). Smyrna Agorası. *İzmir Kent Kültürü Dergisi* (6).
- Akşit, İ., (1980). *Batı Anadolu Uygarlığı*. İstanbul : Fatih Yayınevi.
- Aksoy, Y., (2001). Agora Gizemi. *İzmir Kent Kültürü Dergisi* (3).
- Akurgal, E., (2003). *Anadolu Kültür Tarihi*. Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları Yayınları.
- Bean., G.E., (1997). *Eski Çağ'da Ege Bölgesi*. İstanbul: Arion Yayınevi.
- Cadoux, C. J., (2003). *İlk Çağ'da İzmir Kentin, En Eski Çağlarından İ.S. 324'e Kadar Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Chandler, R., (1825). *Travels in Asia Minor and Greece*. Oxford: Clarendon Press.
- Doğer, E., (2006). *İzmir'in Smyrna'sı, Paleolitik Çağ'dan Türk Fethine Kadar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Er.Y., (2004). *Klasik Arkeoloji Sözlüğü*. Ankara : Phoenix Yayınevi.

- Koparal, T., (2007). *Smyrna Agora'sından Ele Geçen Roma Devri Portreleri..*
Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klasik Arkeoloji Anabilim
Dalı, İzmir.
- Mutlu.B., (2001). *Mimarlık Tarihi Ders Notları*. İstanbul: Mimarlık Vakfı Enstitüsü
Yayınları.
- Miltner, W. ve Selehattin K., (1934). İzmir'de Roma Devrine Ait Forumda Yapılan
Hafriyat Hakkında İhvari Rapor. *Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi*.
(2), 219-240.
- Mansel., A.M.(1999). *Ege ve Yunan Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Nauman, R. ve Kantar, S., (1943). İzmirde Roma Devrine Ait İyon Agorasında
Yapılan Hafriyat Hakkında İkinci İhvari Rapor. *V//. Kazı Sonuçları toplantısı*
(26).
- Owens, E. J., (2000). *Yunan ve Roma Dünyasında Kent*. İstanbul: Homer Kitabevi
ve Yayıncılık.
- Pausanias. "*Description of Greece*". Trans. W.H.S.Jones. New York: G.P. Putnam
Son's, 1935.
- Philostratus., *Lives of The Sophists*, (ing.çev.W.C. Wright), Harvard University
Press, Cambridge, Massachusetts, London.
- Plinius, N.H., (1949). *Naturalis Historia*. London.
- Ramsay, W.M., *Studies in The History and Art of The Eastern Provinces of The
Roman Empire*, (çev.Kahraman Yağız) MCMVI, Aberdeen.
- Richter, G., (1969). *Greek Art*. London, 1969.

Roth, L.M., (2006). *Mimarlığın Öyküsü*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi

Salaars, F.,(2001). *Destanlar Çağından 19. Yüzyıla İzmir*. İstanbul:İletişim Yayınları

Saltuk.S., (1989). *Arkeoloji Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.

Strabon., (2005) *Antik Anadolu Coğrafyası*.,(çev. Adnan Pekman). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Umar, B., (2001). *İonia*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.

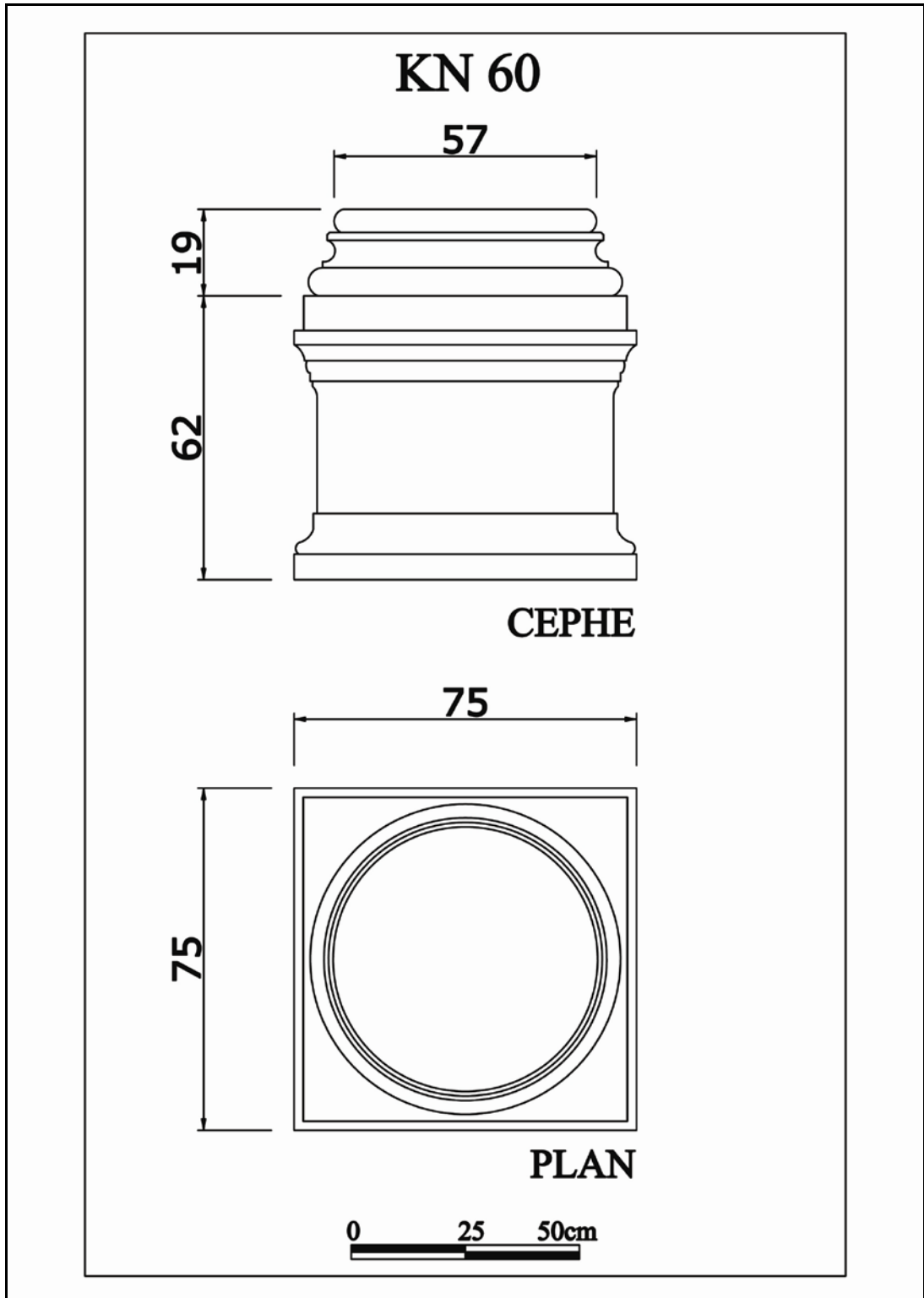
Vitruvius, *Mimarlık Üzerine On Kitap*,(Suna Güven). İstanbul: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları.

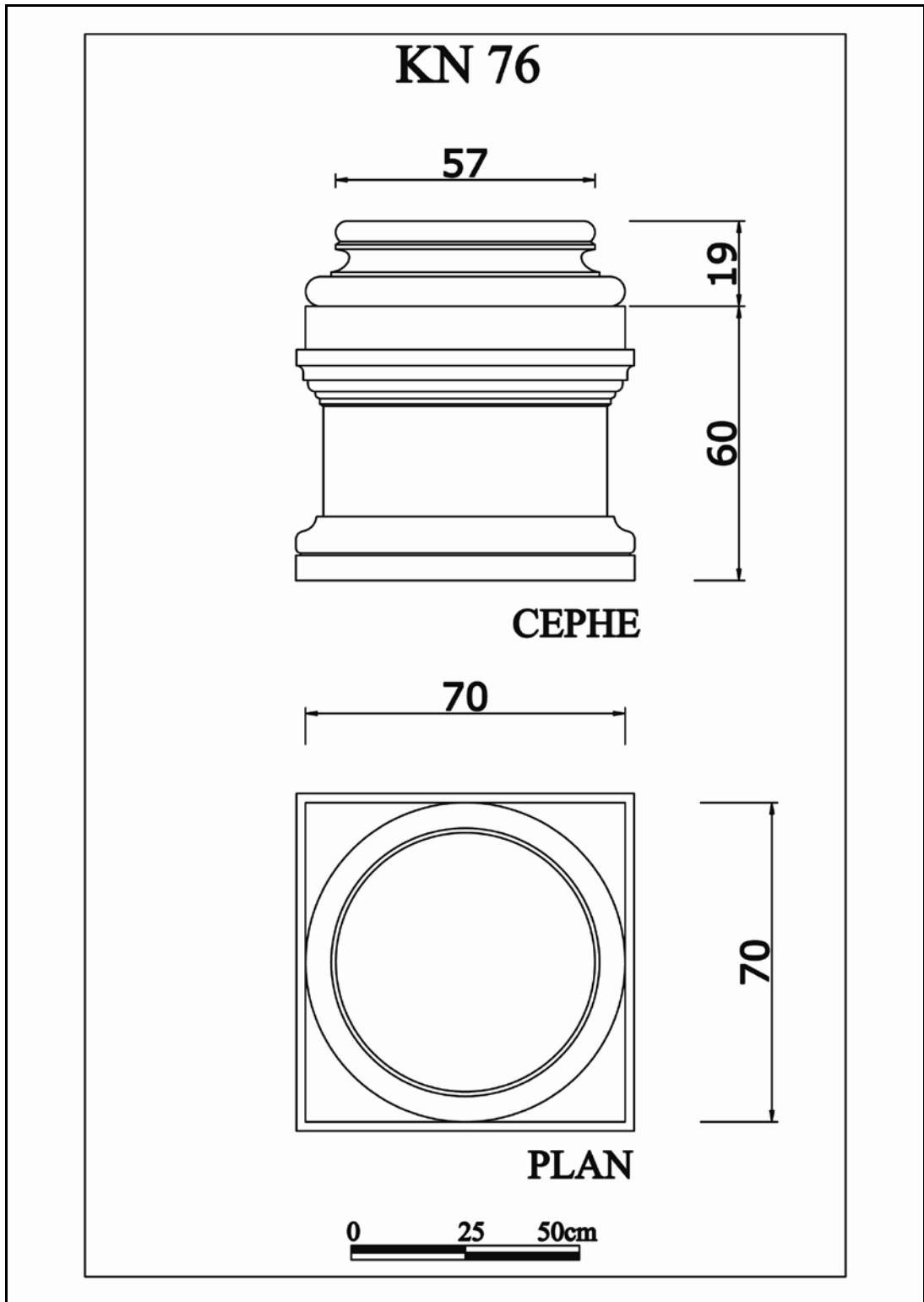
Ramsay, W. M., (1904). *The Letters to the Seven Churches of Asia: And Their Place in the Plan of the Apocalypse*. London: Hodder & Stoughton.

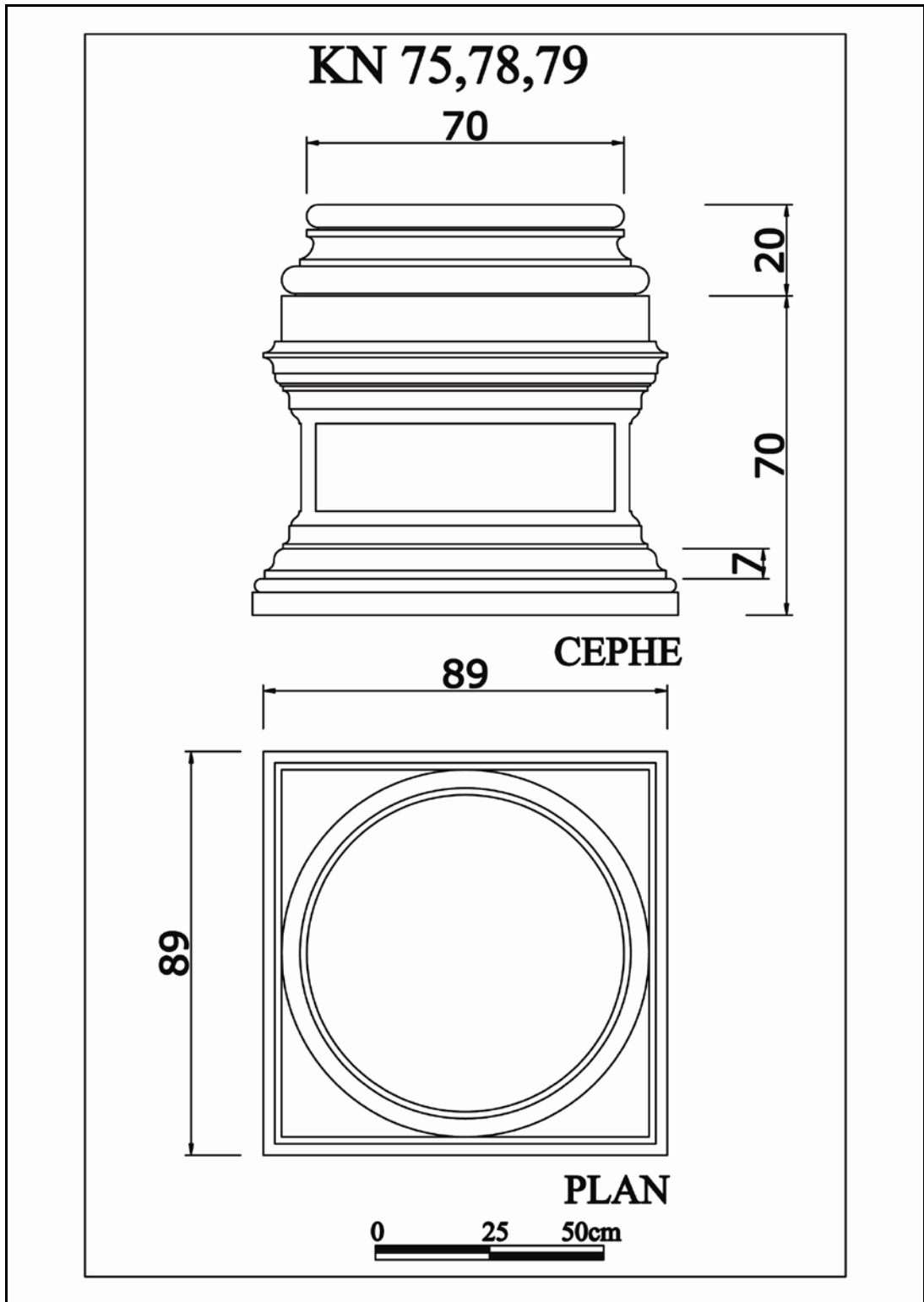
Calder, W.M., (1906). *Smyrna As Described By The Orator Aelius Aristides, Studies In The History And Art Of The Eastern Provinces Of The Roman Empire*. Scotland: Aberdeen University Press.

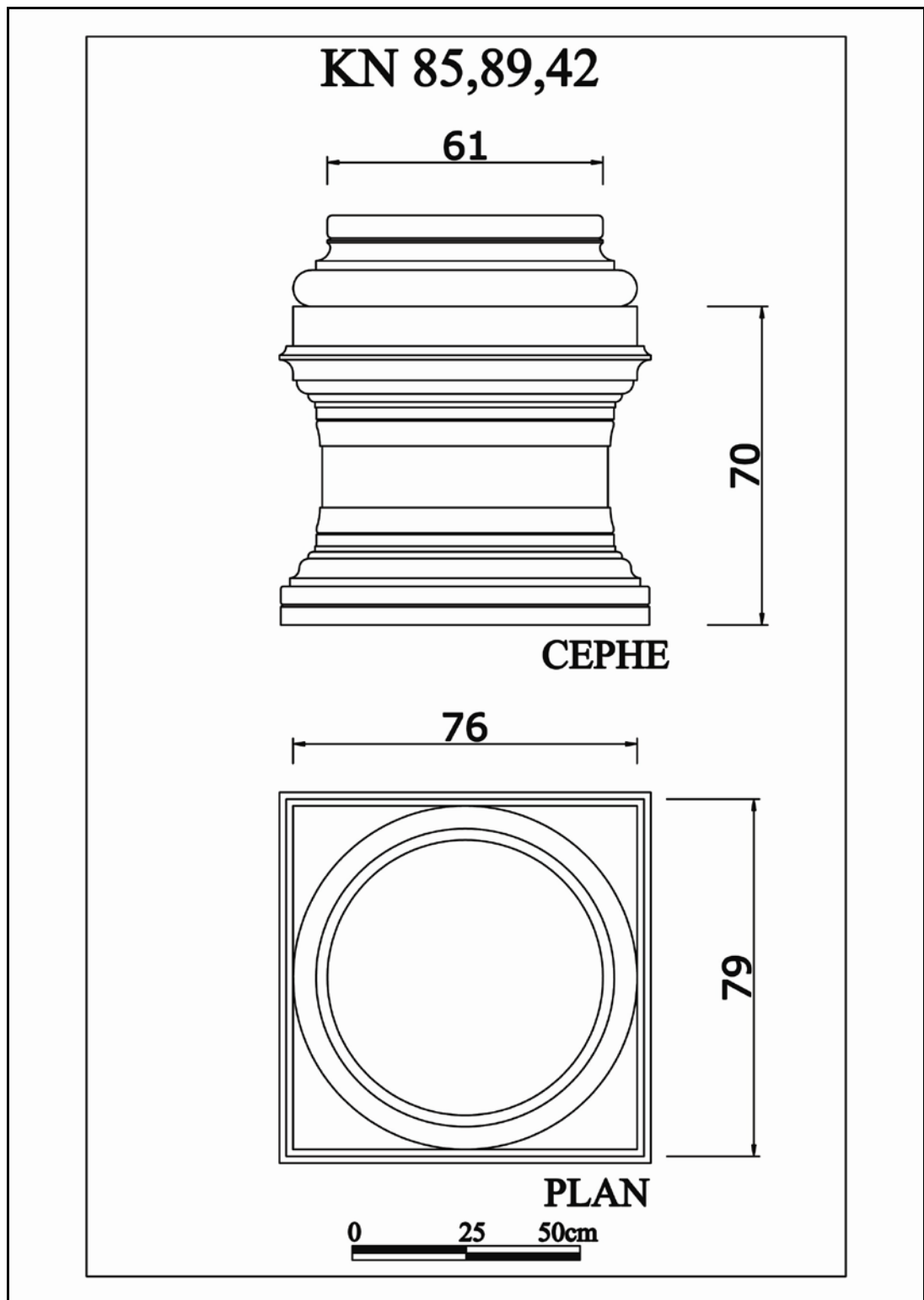
Wycherley, R.E., (1993). *Antik Çağda Kentler Nasıl Kuruldu?*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

EKLER

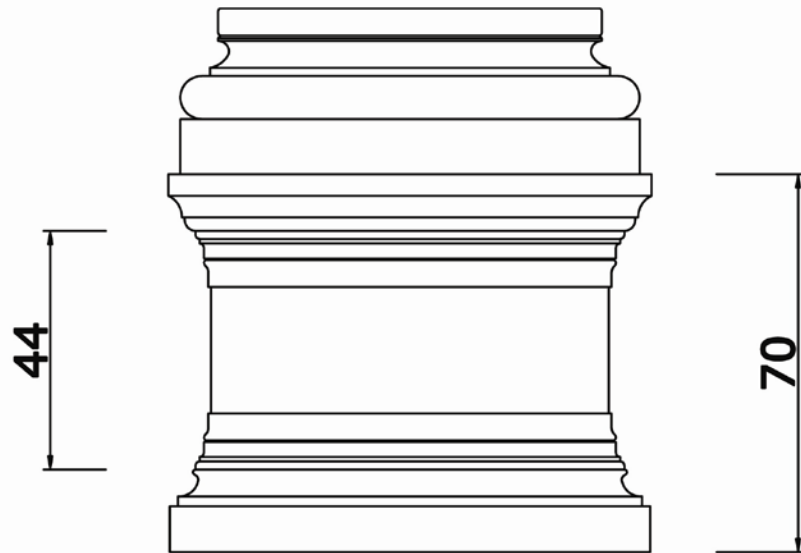

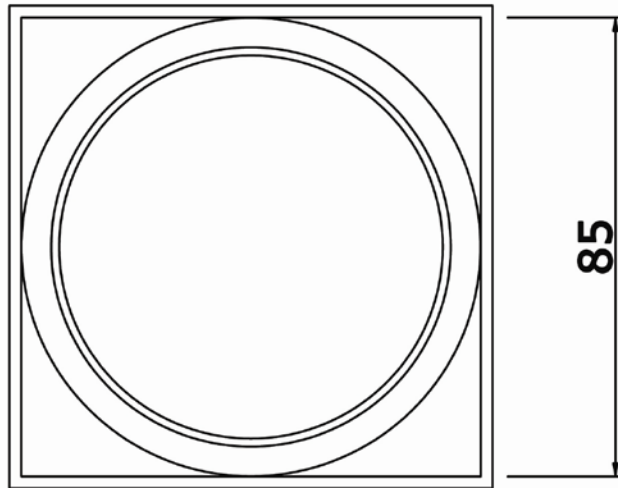

KN 80,81,82,83,84,86,87,88,90,91

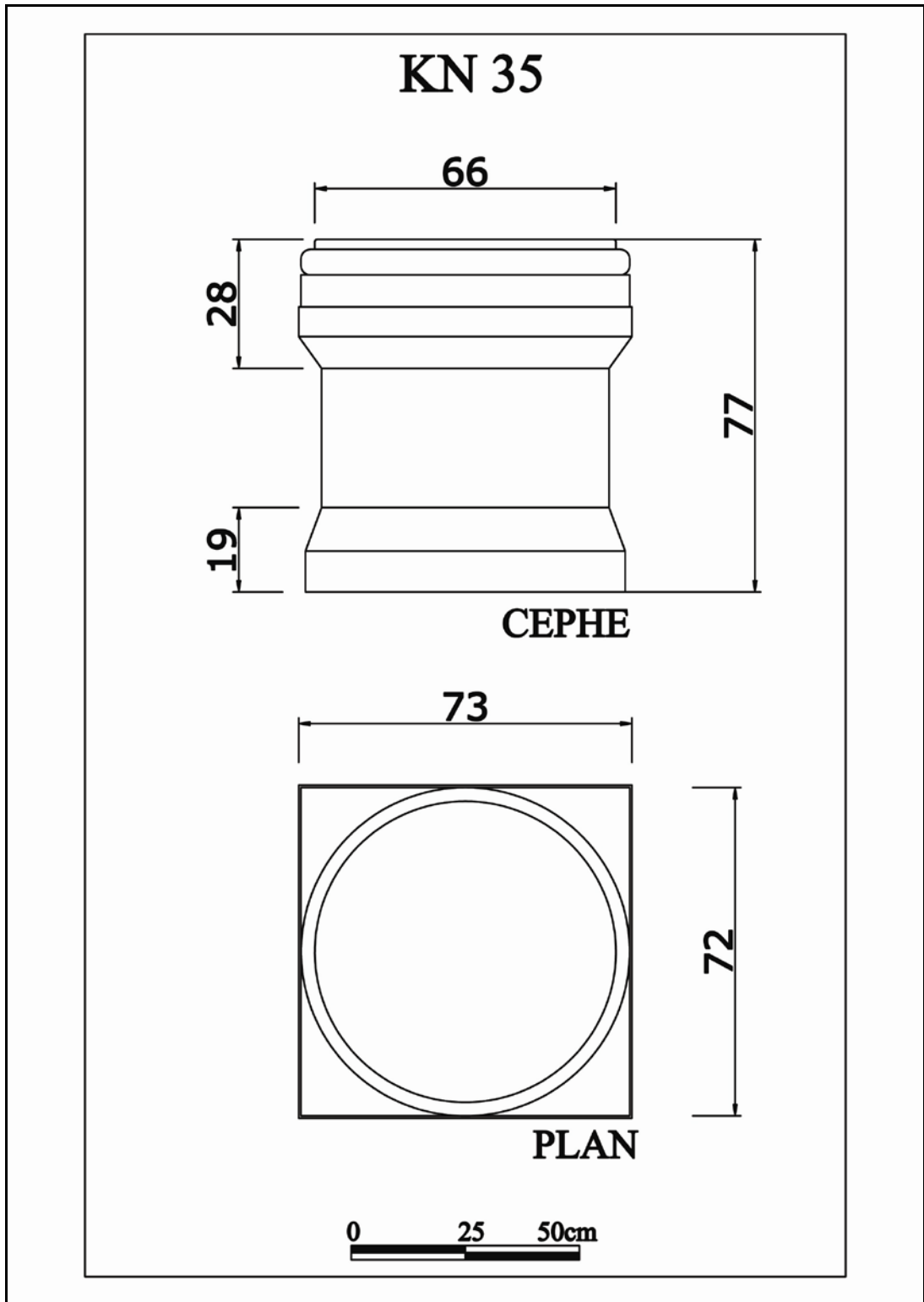
CEPHE

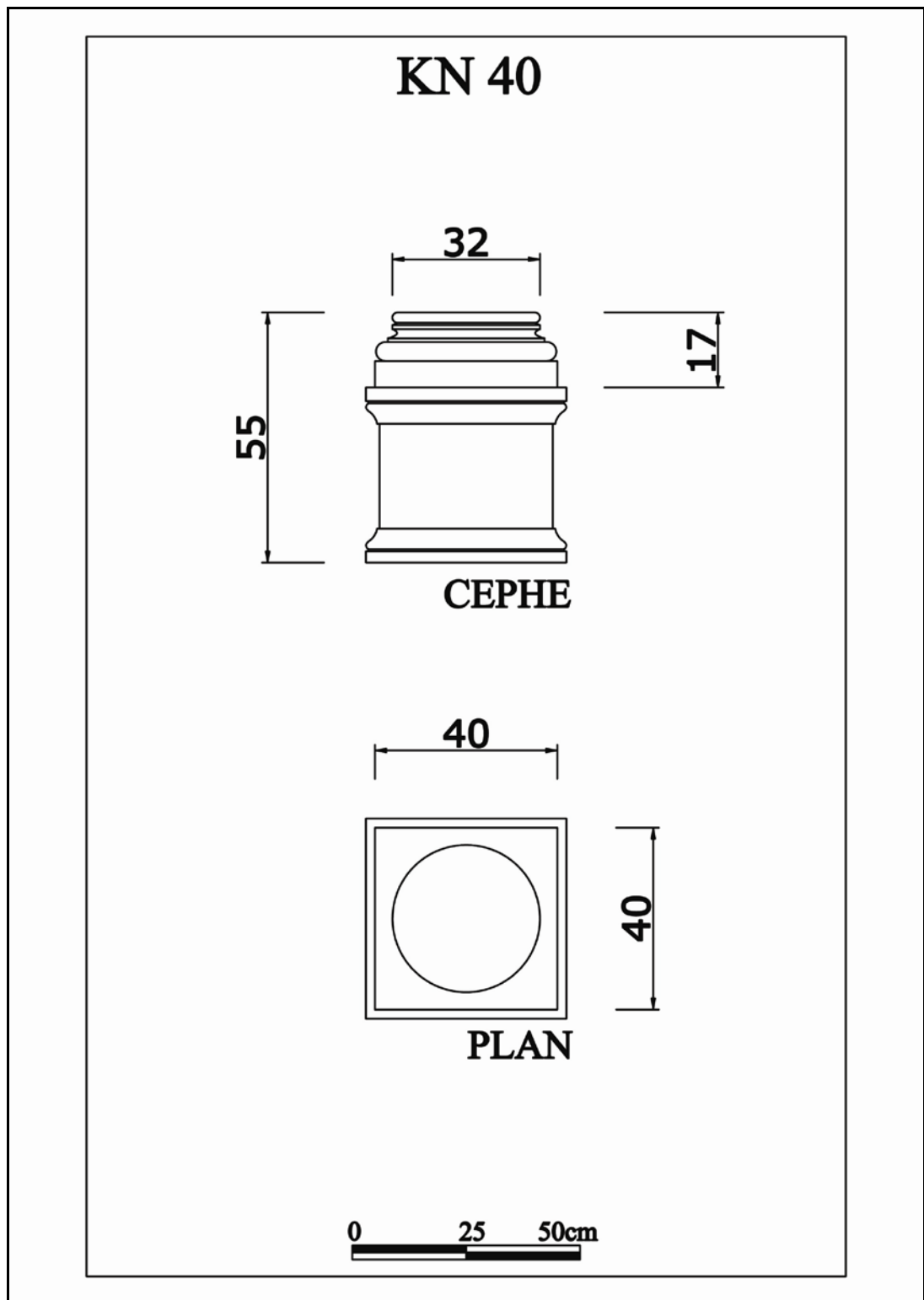
89

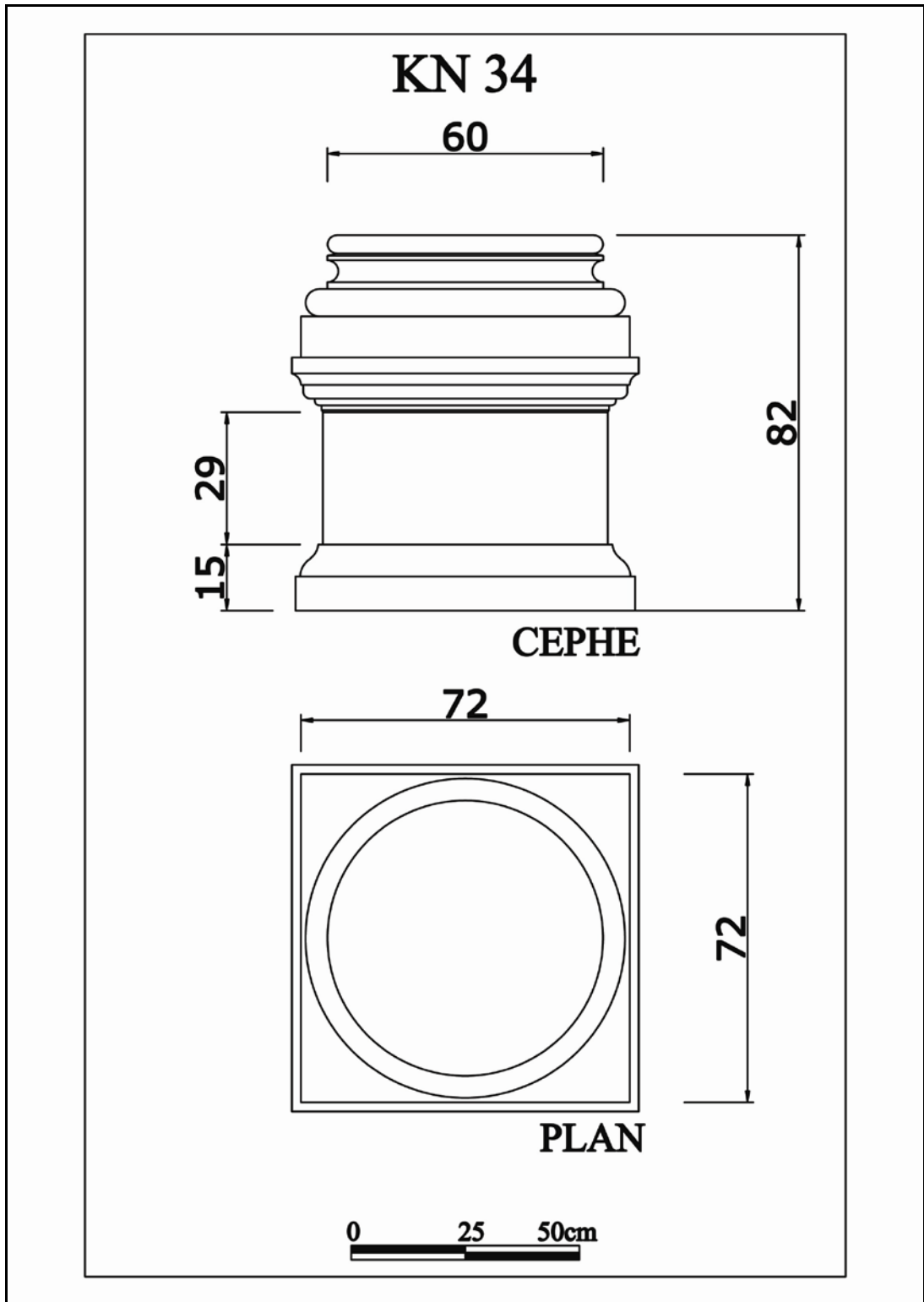

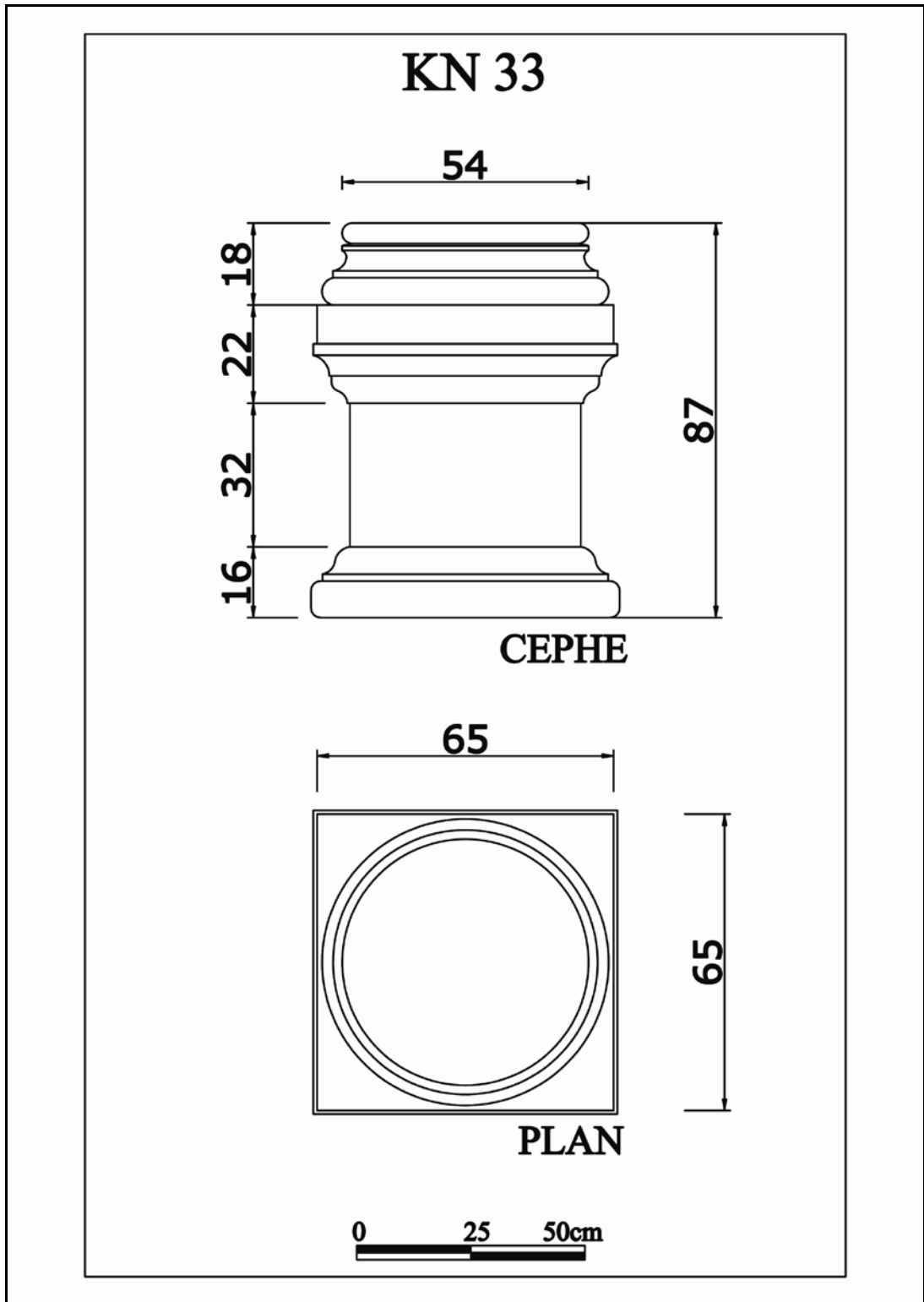
PLAN

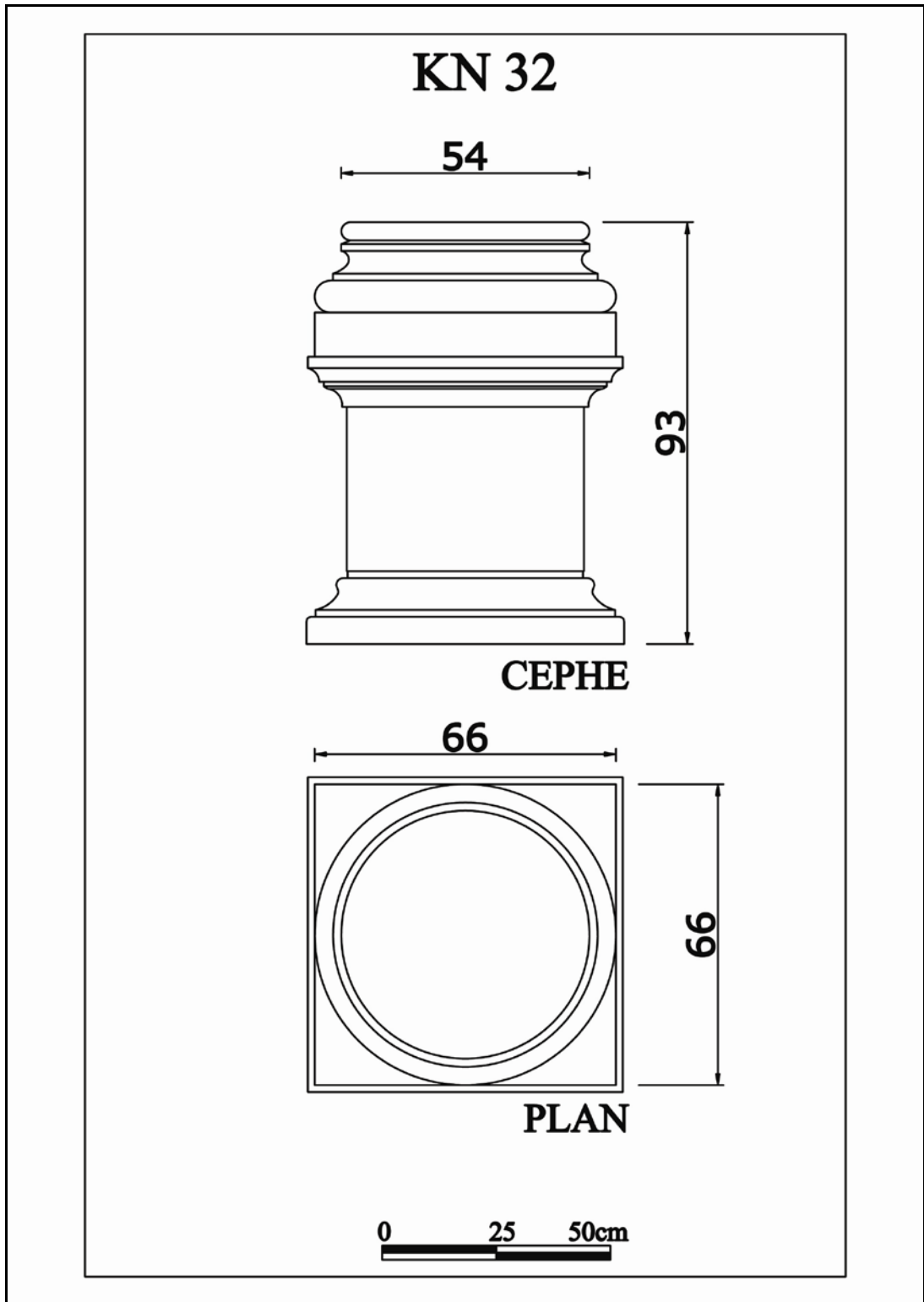

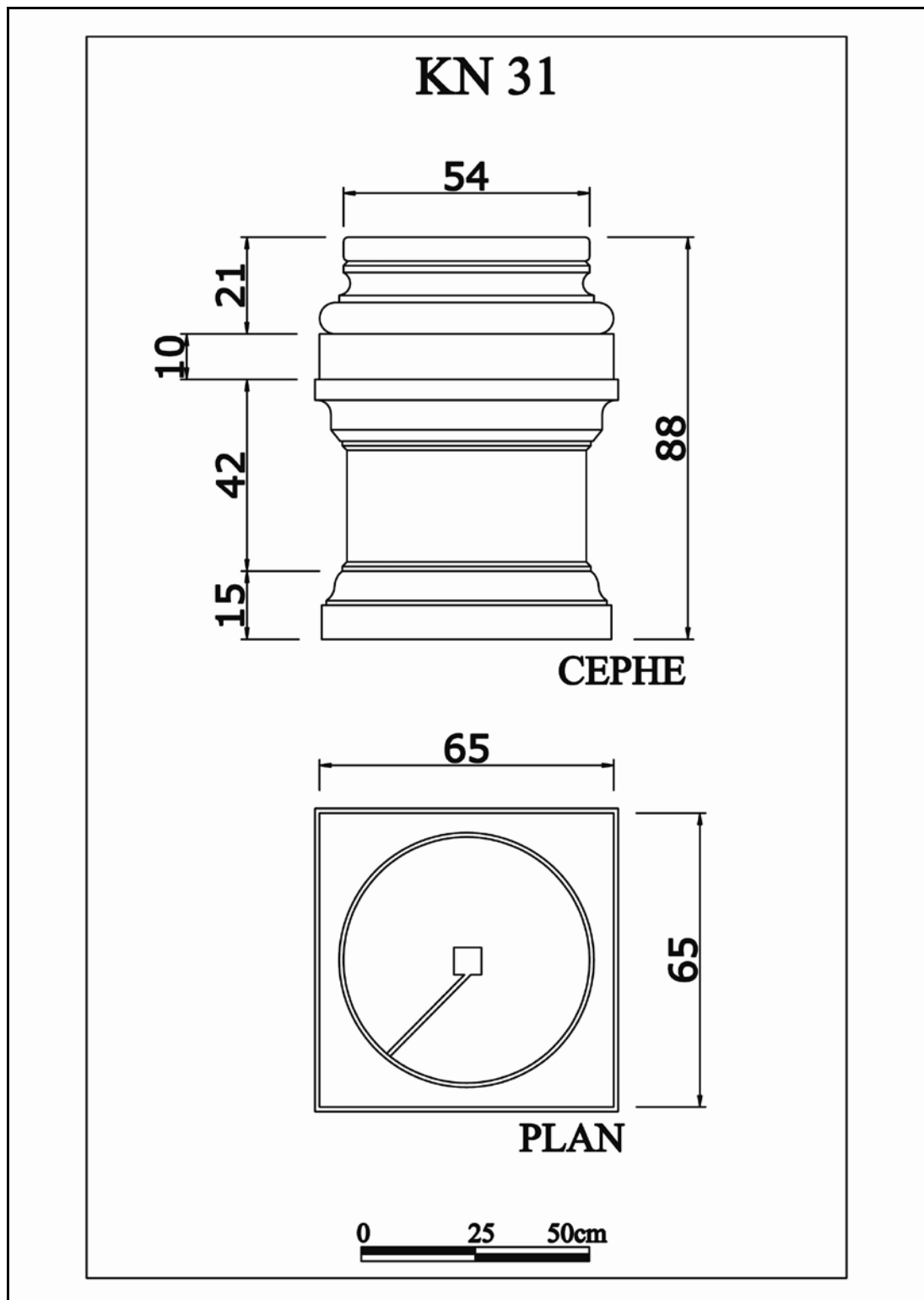

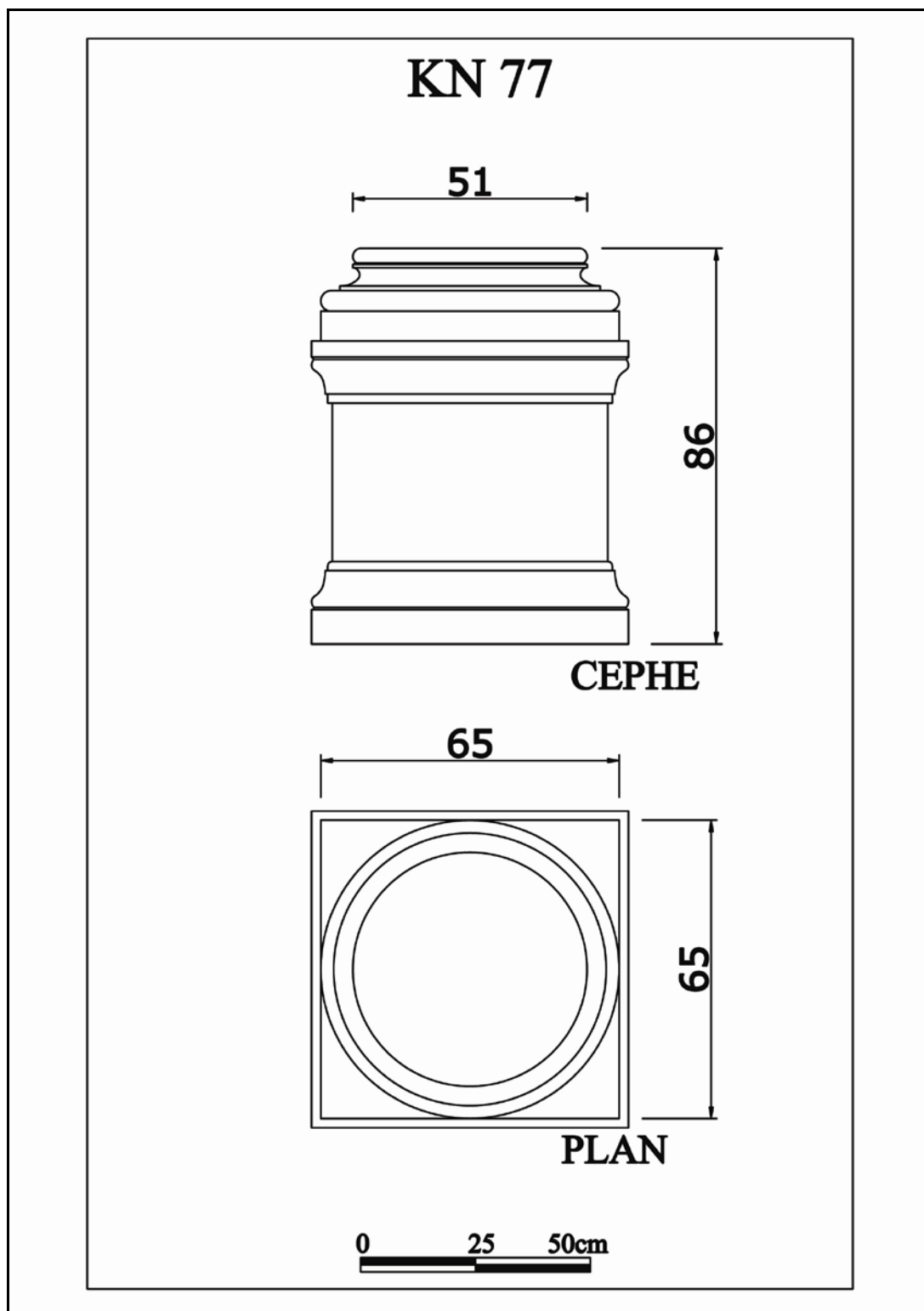

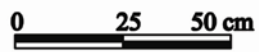
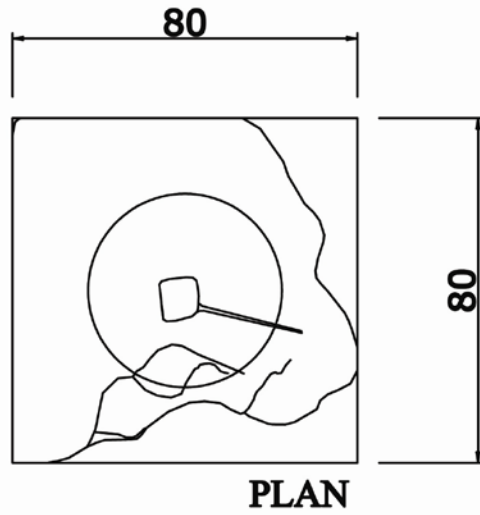

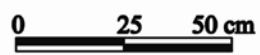
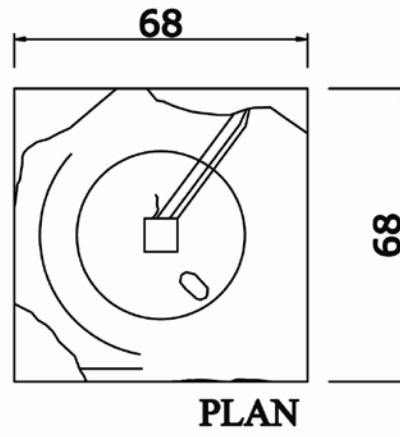

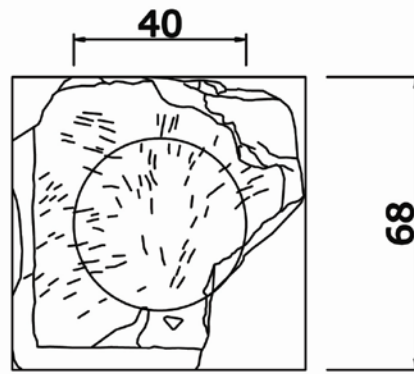
KN 172

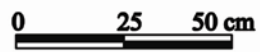
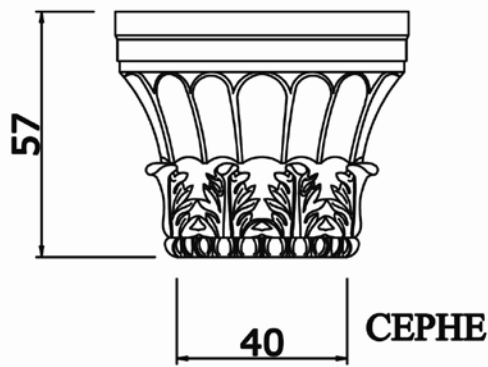
KN 134-207

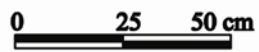
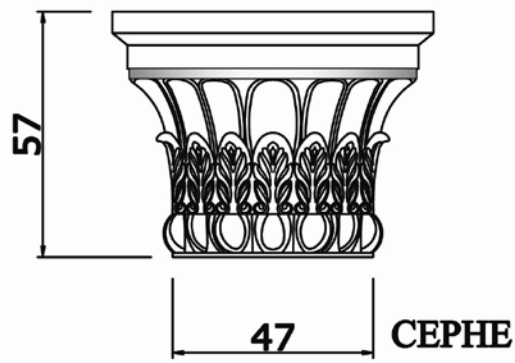
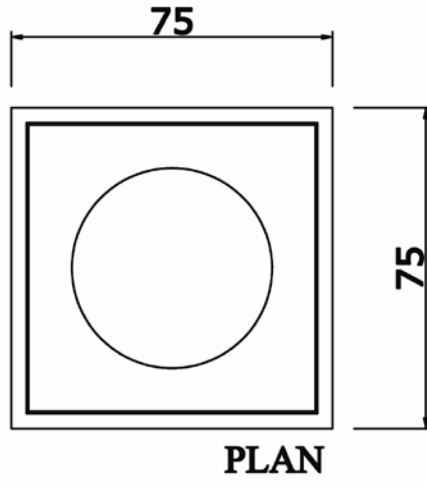
KN 167

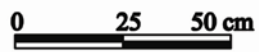
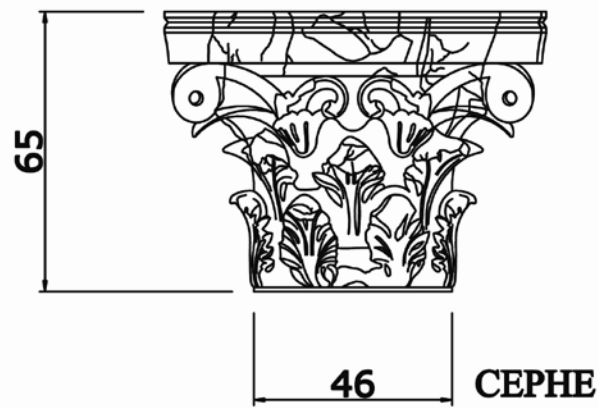
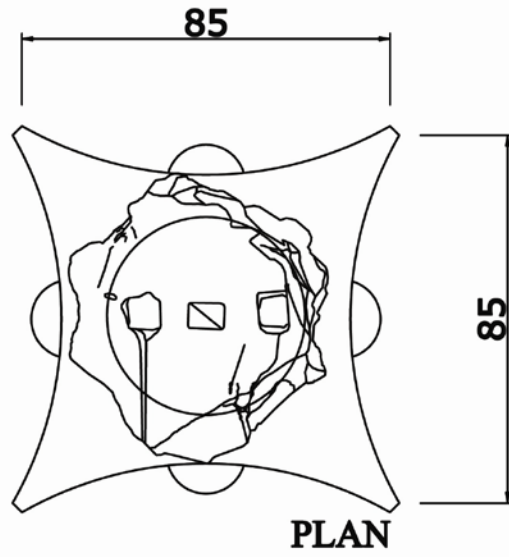
PLAN

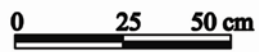
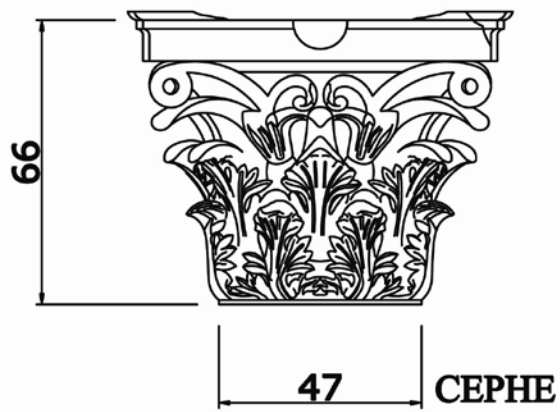
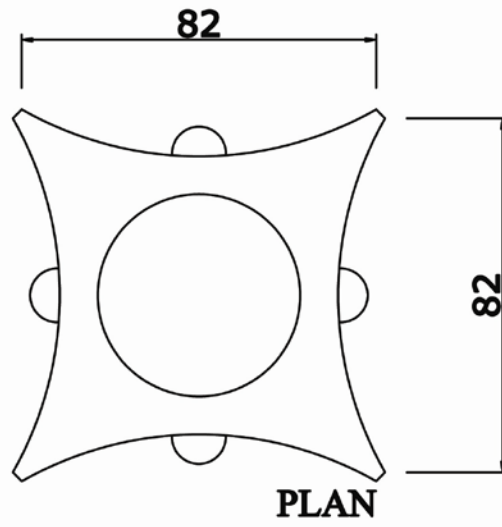
KN 208

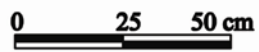
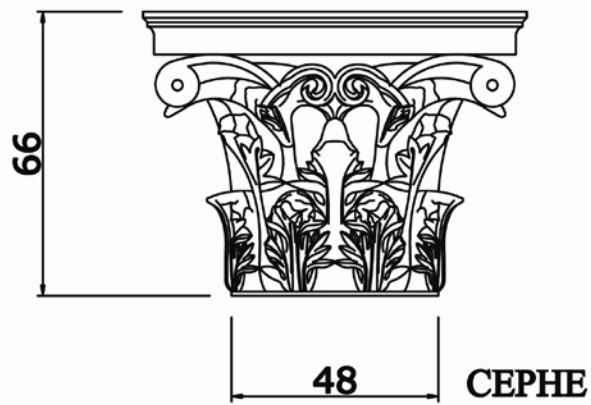
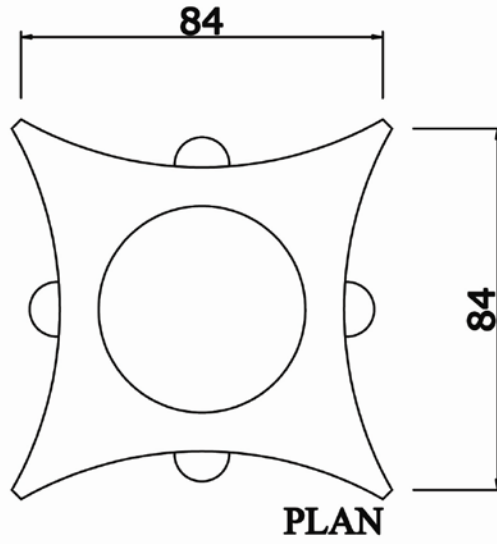
KN 204-147-179

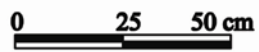
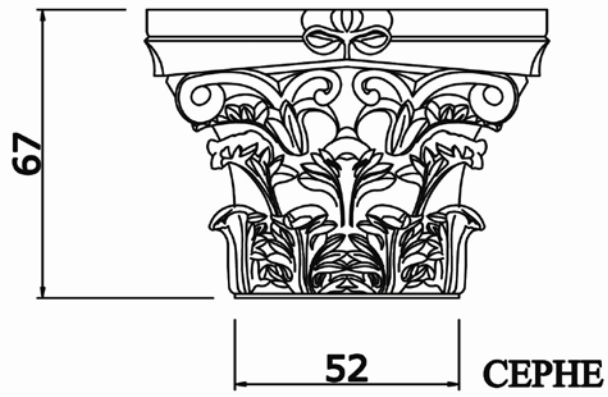
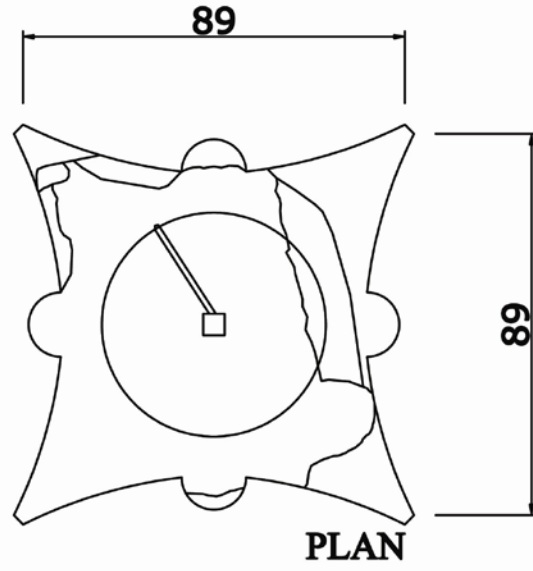
KN 120

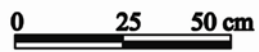
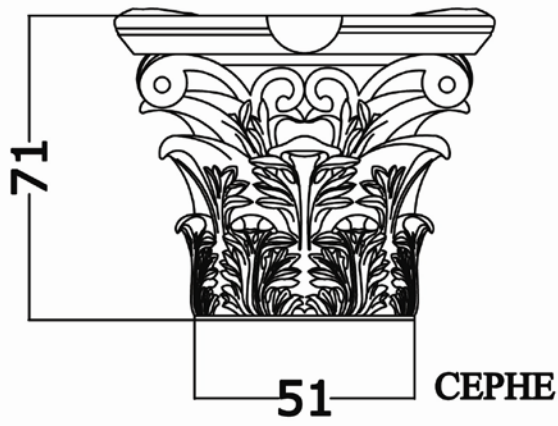
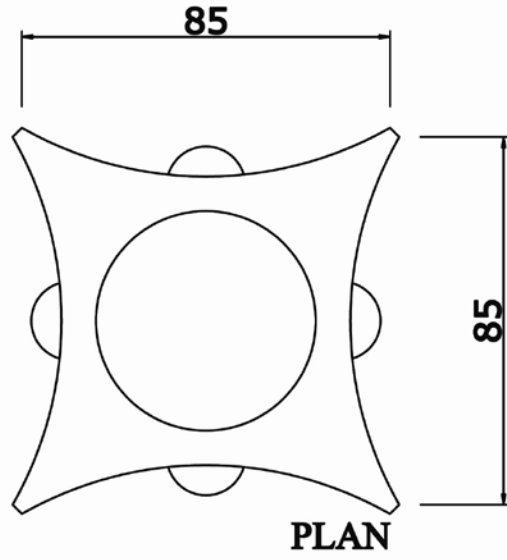
KN 123

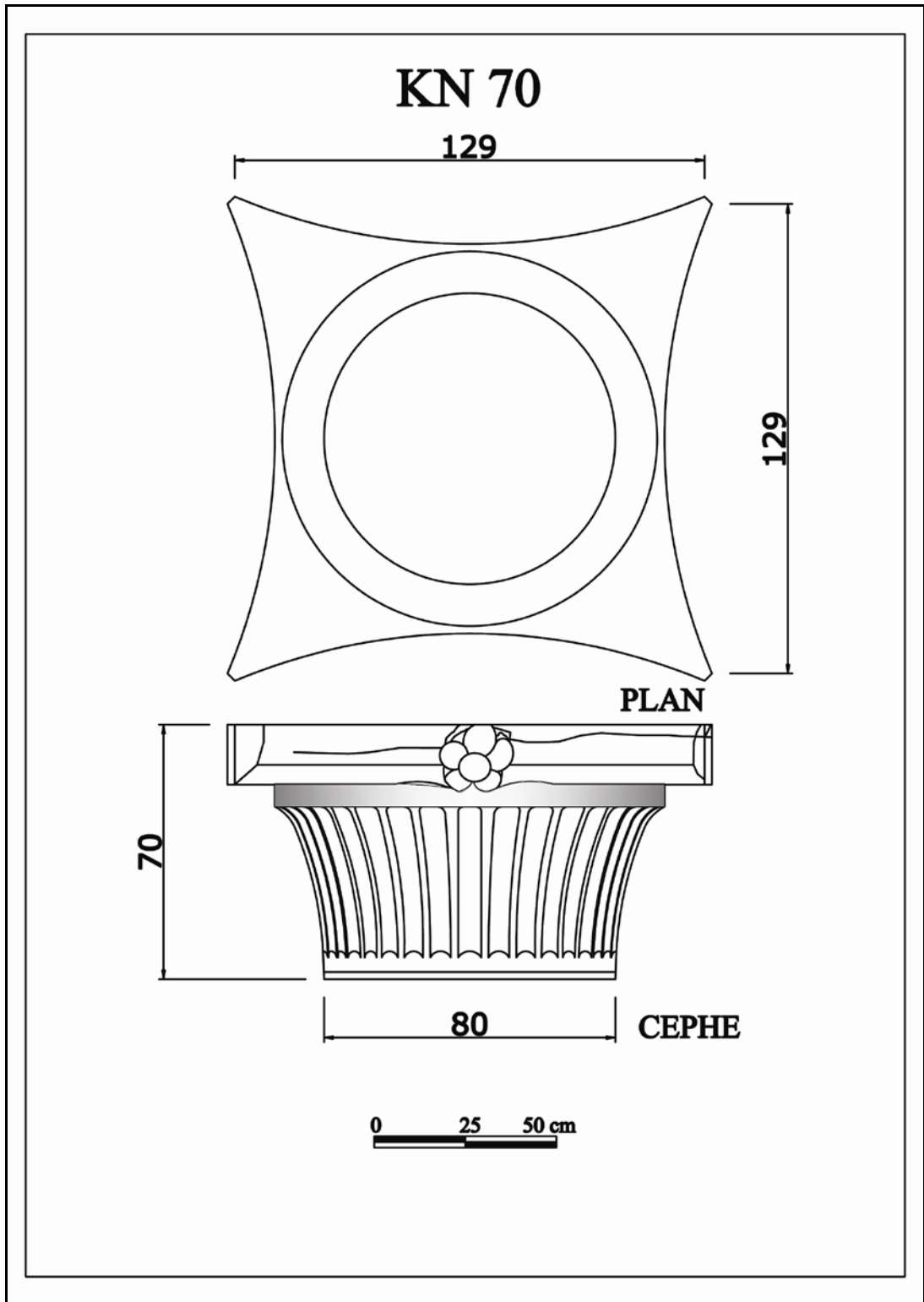

KN 131

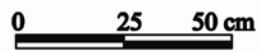
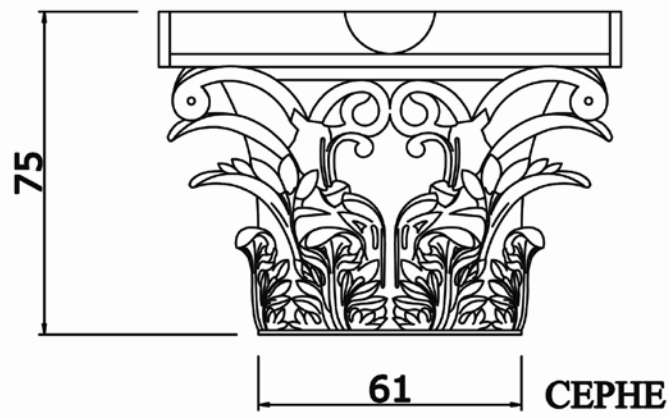
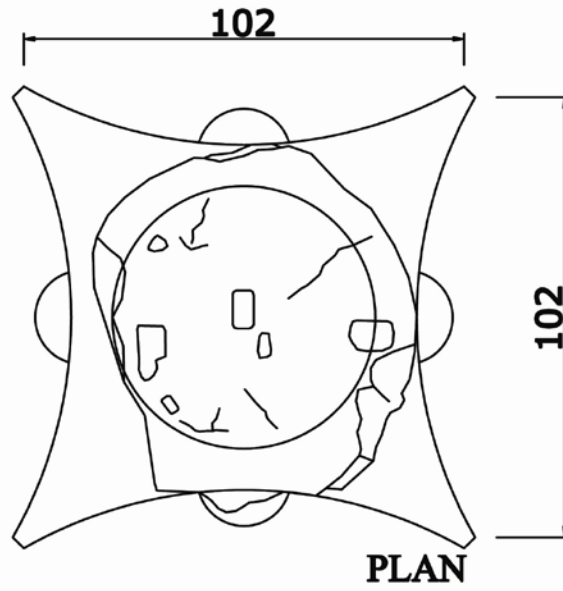

KN 209

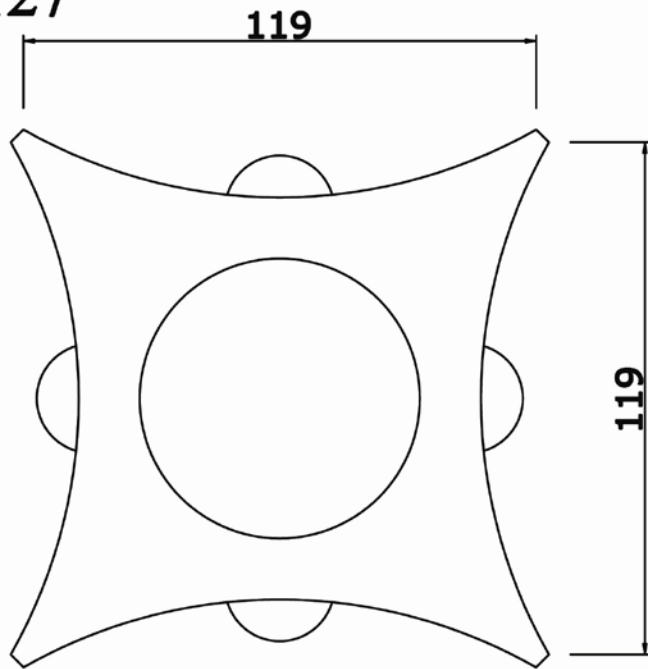

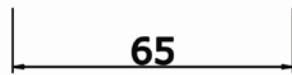
KN 192

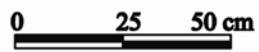
KN 127

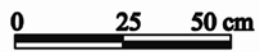
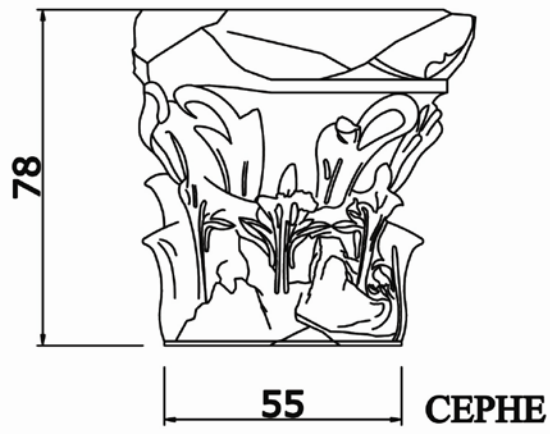
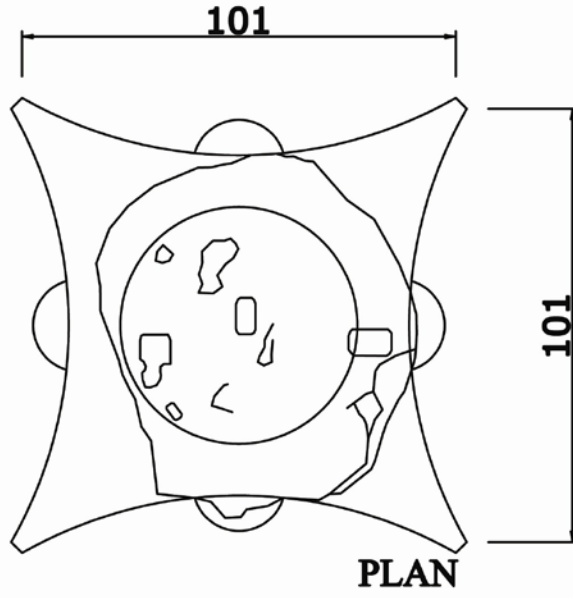
PLAN

CEPHE

KN 182

ARŞİTRAV BLOKLARI

